

หนังสือที่ระลึกพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พุทธศักราช ๒๕๖๓

ณ วัดมัชฌิมาวาส
ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
วันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
(ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒)

หนังสือที่ระลึก

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๕๖๓

ณ วัดมัชฌิมาวาส

ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

วันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

ปีที่พิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๖๓

พิมพ์ที่

สันติศิริการพิมพ์

๑๓๑๖ ซอยจรัญสุนันทวงศ์ ๕๗ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๔-๓๙๗๕ e-mail : santipress@yahoo.com

ดาวน์โหลดหนังสือที่ระลึก
พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
ประจำปี ๒๕๖๓ ได้ที่นี่

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานผ้าพระกฐิน ให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อัญเชิญไปถวาย แต่พระภิกษุสงฆ์ผู้จำพรรษากาล ณ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในวันเสาร์ ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓ ปวงข้าพระพุทธเจ้ามีความปลาบปลื้มปีติ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้

โดยที่กฐินเป็นทั้งกาลทาน คือ ทานที่กำหนดด้วยกาล และสังฆทานที่ถวายแต่พระสงฆ์โดยที่มีได้จำเพาะ เจาะจง จึงเป็นทานที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยกย่องว่าเป็นทานที่มีผล มีอานิสงส์สูงสุด

ในการรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปทอดถวายในครั้งนี้ จึงเป็นการบำเพ็ญกฐินอันเป็นมหากุศลอย่างยิ่ง ได้พร้อมใจกันจัดให้มีพิธีบำเพ็ญกุศลสมโภชของผ้าพระกฐินพระราชทาน แล้วจึงอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย แต่พระภิกษุสงฆ์ ต่อจากนั้นจะมีการมอบทุนการศึกษา มอบหนังสือ เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายเป็นพระราชกุศล เถลิงพระเกียรติแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญญัติ ปุทธศักราช ๒๕๖๓

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานผ้าพระกฐินให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้นำอัญเชิญไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษา ณ วัดมณีมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในวันที่เสาร์ ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

วัดมณีมาวาส ได้รับพระราชทานบรมราชานุญาต สถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ซึ่ง พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ขณะดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่ เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวนในขณะนั้น ได้ทรงบูรณะวัดโนนหมากแข้ง (ชื่อเดิมของวัดมณีมาวาส) ซึ่งเคยเป็นวัดร้าง แล้วเปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็นวัดมณีมาวาส พร้อมกับการสร้างเมืองอุดรธานีขึ้น เมื่อราวพุทธศักราช ๒๔๓๖ มีพระพุทธรูปหินขาวปางนาคปรกหรือหลวงปู่ภาค เป็นพระพุทธรูปที่ขึ้นชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์คู่วัดมณีมาวาสและคู่บ้านคูเมืองอุดรธานี จนถึงปัจจุบัน

ในนามพระภิกษุสงฆ์ และพุทธบริษัทวัดมณีมาวาส ขออนุโมทนาในจิตที่เป็นมหากุศลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ นำผ้าพระกฐินพระราชทานมาถวายพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาส ณ อาวาสนี้ ขอผลานิสงส์แห่งการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงศรัทธาจากสาธุชนทั่วสารทิศ จงมารวมกันเป็นมหากุศลน้อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี ตลอดพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ และขอให้อธิการบดี ข้าราชการ พนักงานของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และครอบครัว จงประสบแต่ความสุขความเจริญ ประกอบด้วยจตุรพิธพรชัย ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ สมความมั่งมั่นปรารถนา ทุกประการเทอญ

พระธรรมวิมลณี ผศ.ดร.
เจ้าอาวาสวัดมณีมาวาส พระอารามหลวง
เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี

สารผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี

พระกฐินพระราชทาน เป็นพระกฐินที่ถือว่าเป็นของหลวง เปิดโอกาสให้กระทรวง กรม หน่วยงานราชการ ตลอดจนคณะบุคคลที่สมควรขอรับพระราชทานอัญเชิญไปถวายยังพระอารามหลวงต่างๆ นอกจากพระอารามหลวงสำคัญ อีกทั้งผู้ที่ได้รับพระราชทานสามารถเพิ่มไทยธรรมที่เป็นของส่วนตน และองค์กร โดยเสด็จพระราชกุศลด้วยกำลังศรัทธาก็ได้ โดยผ้าพระกฐินและบริวารพระกฐินจากกองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา เพื่อนำไปทอด ณ พระอารามที่ขอรับพระราชทานไว้

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่รับสนองพระราชศรัทธา นำผ้าพระกฐินพระราชทานทอดถวาย ณ พระอารามหลวงเป็นประจำทุกปี สำหรับพุทธศักราช ๒๕๖๓ ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินไปถวายพระสงฆ์ ณ วัดมณีมมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและจังหวัดอุดรธานีขออนุโมทนาขอบคุณผู้มีจิตศรัทธาทุกท่าน ทั้งส่วนราชการ ภาครัฐ และเอกชน ที่ได้มีส่วนร่วมโดยเสด็จพระราชกุศล ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญในครั้งนี้ โปรดอำนวยการให้ท่านและครอบครัว จงประสบแต่สรรพสิ่งมงคล สมบูรณ์พูนผล ในสิ่งอันพึงปรารถนา โดยทั่วกัน

นายสยาม ศิริมงคล
ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี

สารอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นเจ้าภาพถวายผ้าพระกฐินพระราชทานในกฐินกาล ณ วัดมณีนิมิตตวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้งปวง ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร นิสิต นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนประชาชนชาวมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงมีจิตศรัทธา การมหากุศล ร่วมปวารณาตน ตั้งมั่นในการสุจริตและประกอบกิจชอบ เพื่อน้อมถวายพระพรให้พระองค์ ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน

ขออานิสงส์แห่งกฐินกาล จงดลบันดาลให้ทุกท่านที่ร่วมกันถวายผ้าพระกฐินด้วยจิตกุศล ได้สัมผัสพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ตลอดจนความดีงามทั้งปวง ส่งผลไปสู่สังคมแห่งสันติสุขสืบไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิงหาคม ๒๕๖๓

สารจากประธานคณะกรรมการดำเนินงาน

ประเพณีทอดกฐินเป็นประเพณีสำคัญที่พุทธศาสนิกชนชาวไทย ยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาอย่างยาวนาน เพื่อทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตามขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดทำขึ้นตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ จะทำก่อนหรือหลังจากนี้ไม่ได้ และวัดหนึ่งๆจะรับกฐินเพียง ๑ ครั้ง ในรอบปี การถวายกฐินจัดเป็นสังฆทาน ถวายแต่พระสงฆ์ ไม่เฉพาะเจาะจงพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งและพิธีกรรมการทอดกฐินเป็นมหากุศลสำหรับร่วมบุญ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้สืบสานประเพณีทอดกฐินต่อเนื่องมาตลอดทุกปี โดยในพุทธศักราช ๒๕๖๓ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานผ้าพระกฐิน วัดมณีมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในวันที่เสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓ และมีการสมโภชองค์ผ้าพระกฐินในวันศุกร์ที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

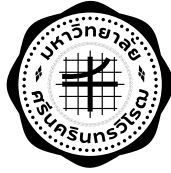
ในนามของประธานดำเนินงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมวิมลมณี (สายพงศ์ โอนิมปัญโญ) เจ้าอาวาสวัดมณีมาวาส พระอารามหลวง และเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินงาน ทำให้การเตรียมงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และขอขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี วัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติ และประชาชนชาวจังหวัดอุดรธานี พร้อมทั้งคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นิสิต ผู้ปกครองนักเรียน ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตลอดจนจนบริษัท ห้างร้าน ที่มีส่วนร่วมทำงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ท่าน และครอบครัว ประสบแต่ความสุขความเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ และประสบสิ่งอันพึงปรารถนาทุกกาลเทอญ

ว่าที่ร้อยตรี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติคุณ รุ่งเรือง)

ประธานดำเนินงาน

ที่ อว ๘๗๒๓.๓/๓๗๓

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓

เรียน อธิบดีกรมการศาสนา

ตามที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทานให้กระทรวง กรม และหน่วยงานต่างๆ ที่มีจิตศรัทธา นำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ณ พระอารามหลวง ที่วราชนาถจักรในกฐินกาลของทุกปีนั้น

ในพุทธศักราช ๒๕๖๓ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความประสงค์ที่จะขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ณ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยได้ประสานงานกับทางวัดมัชฌิมาวาส เรียบร้อยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ ขอขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ
โทร/โทรสาร. ๐ ๒๒๖๑ ๒๐๙๖

ที่ วธ ๐๓๐๘/๓๓๑

กรมการศาสนา
๑๐ ถนนเทียนร่วมมิตร
เขตห้วยขวาง กทม. ๑๐๓๑๐

๑๐ มกราคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ประจำปี ๒๕๖๓
เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ อว ๘๗๒๓.๓/๓๗๓ ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ประจำปี ๒๕๖๓ ณ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ความละเอียดแจ้งแล้วนั้น

กรมการศาสนา จะได้ดำเนินการขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินให้ตามความประสงค์ และขอให้ติดต่อประสานงานกับวัดมัชฌิมาวาส เพื่อกำหนดวัน เวลา ในการถวายผ้าพระกฐิน ทั้งนี้ โปรดกำหนดวันถวายผ้าพระกฐินหลังจากวันเสาร์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓ ตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางศรีนวล ลักกิตโร)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการศาสนา

กองศาสนพิธี

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๐๙ ๓๗๒๒

โทรสาร. ๐ ๒๒๐๒ ๙๖๓๒

ที่ อว ๘๗๒๓.๓/๒๕๗

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๑๐

๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง พิธีเชิญผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓

เรียน เจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส

ตามที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทานให้กระทรวง กรม และหน่วยงานต่างๆ ที่มีจิตศรัทธา นำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ณ พระอารามหลวง ที่วราชอาณาจักรในกฐินกาลของทุกปีนั้น

ในพุทธศักราช ๒๕๖๓ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความประสงค์จะเชิญผ้าพระกฐินพระราชทาน ไปถวายพระสงฆ์จำพรรษา ณ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ทำหนังสือแจ้งกรมการศาสนาเรียบร้อยแล้ว และได้มอบให้อาจารย์ ดร.ปรารธนา คงสำราญ ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ โทร.๐๖ ๕๔๑๙ ๑๔๙๙ เป็นผู้ประสานงานกับทางวัดมัชฌิมาวาสในรายละเอียดอื่นๆ ต่อไป

ขอกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณา

กราบนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ
โทร/โทรสาร. ๐ ๒๒๖๑ ๒๐๙๖

ประวัติการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ครั้งที่ ๑	วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๖	ณ วัดชินวราราม อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
ครั้งที่ ๒	พ.ศ. ๒๕๑๗	หลักฐานยังไม่แน่ชัด
ครั้งที่ ๓	วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๘	ณ วัดตูม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๔	วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๙	ณ วัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
	พ.ศ. ๒๕๒๐	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ครั้งที่ ๕	วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๑	ณ วัดกลางมิ่งเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
ครั้งที่ ๖	วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๒	ณ วัดมณีมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ครั้งที่ ๗	วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๓	ณ วัดปทุมวนาราม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๘	วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๔	ณ วัดกลางวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
ครั้งที่ ๙	วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๕	ณ วัดบรมนิวาส เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๑๐	วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๖	ณ วัดศาลาปูนวรวิหาร อำเภอพระนครศรีอยุธยา
		จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๑๑	วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๗	ณ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ครั้งที่ ๑๒	วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๘	ณ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
ครั้งที่ ๑๓	วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๙	ณ วัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ครั้งที่ ๑๔	วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๐	ณ วัดเกตุการาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
ครั้งที่ ๑๕	วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑	ณ วัดชุมพลนิกายารามราชวรวิหาร อำเภอบางปะอิน
		จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๑๖	วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๒	ณ วัดศาลาปูนวรวิหาร อำเภอพระนครศรีอยุธยา
		จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๑๗	วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๓	ณ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ครั้งที่ ๑๘	วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๔	ณ วัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ครั้งที่ ๑๙	วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๕	ณ วัดวชิรธรรมสาธิต เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๒๐	วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๖	ณ วัดมณีมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ครั้งที่ ๒๑	วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๗	ณ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ครั้งที่ ๒๒	วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๓๘	ณ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ครั้งที่ ๒๓	วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๙	ณ วัดคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ครั้งที่ ๒๔	วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๐	ณ วัดเขียนเขต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
ครั้งที่ ๒๕	วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๑	ณ วัดเสนาสนาราม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
		จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๒๖	วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	ณ วัดเจษฎาราม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ครั้งที่ ๒๗	วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๓	ณ วัดอุดมธานี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

ครั้งที่ ๒๘	วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๔	ณ วัดอาวุธวิกสิตาราม เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๒๙	วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๕	ณ วัดรัชฎาธิษฐานราชวิหาร เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๓๐	วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๖	ณ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ครั้งที่ ๓๑	วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗	ณ วัดไชโยวรวิหาร อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
ครั้งที่ ๓๒	วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๔๘	ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
ครั้งที่ ๓๓	วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๙	ณ วัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ครั้งที่ ๓๔	วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๐	ณ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๓๕	วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๑	ณ วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
ครั้งที่ ๓๖	วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๒	ณ วัดสระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว
ครั้งที่ ๓๗	วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	ณ วัดพระบรมวงศัศวรารามวรวิหาร อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ครั้งที่ ๓๘	วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๔	ณ วัดสุทธิวาตวราราม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
ครั้งที่ ๓๙	วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕	ณ วัดมณีบรรพตวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดตาก
ครั้งที่ ๔๐	วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖	ณ วัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ครั้งที่ ๔๑	วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๗	ณ วัดพระธาตุหลวงเหนือ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ครั้งที่ ๔๒	วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘	ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ครั้งที่ ๔๓	วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙	ณ วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
ครั้งที่ ๔๔	วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐	ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ครั้งที่ ๔๕	วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ณ วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ครั้งที่ ๔๖	วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๒	ณ วัดสุปฏิณารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ครั้งที่ ๔๗	วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๓	ณ วัดมณีมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี

กำหนดการ

พิธีสมโภชองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน และพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช ๒๕๖๓
ณ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
วันศุกร์ที่ ๒๓ ถึงวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

พิธีสมโภชองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน

(ณ ศาลาบุญสิงห์ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี)

วันศุกร์ที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓ (วันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๒)

- เวลา ๐๙.๐๐ น. - พิธีบวงสรวง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม เจ้าเมืองอุดรธานี
ณ หน้าพระอุโบสถ วัดมัชฌิมาวาส
- เวลา ๑๒.๓๐ น. - ตั้งองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ ศาลาบุญสิงห์ วัดมัชฌิมาวาส
- เวลา ๑๖.๐๐ น. - ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ ผู้แทนจากหน่วยงาน
บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติ และผู้ร่วมงานพร้อมกันบริเวณพิธีสมโภช
องค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ ศาลาบุญสิงห์ วัดมัชฌิมาวาส
- เวลา ๑๖.๓๐ น. - เจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พร้อมคณะสงฆ์
๑๐ รูป เดินทางมาถึงบริเวณพิธีสมโภชองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน
- เจ้าหน้าที่นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งบนอาสนสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป
  - อธิการบดีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
  - อธิการบดีถวายความเคารพ เปิดกรวยกระทงดอกไม้หน้าพระบรมฉายาลักษณ์
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
ณ บริเวณที่ตั้งองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน ถวายความเคารพ
  - เจ้าหน้าที่กล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล
  - พระสงฆ์ให้ศีล
  - เจ้าหน้าที่อาราธนาพระปริตร
  - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ / อธิการบดีจุดเทียนนำมนต์
  - อธิการบดีและคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยถวายจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำรับพร
ประธานสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์
  - อธิการบดีกราบลาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ และถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
  - อธิการบดีมอบทุนการศึกษาให้กับสถาบันการศึกษา ๓ โรงเรียน
    ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดมัชฌิมาวาส
    ๒. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดศรีนคราราม
    ๓. โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล

- อธิการบดีมอบเงินสนับสนุนวงดุริยางค์ ๑ โรงเรียน
  - ๑. โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
- อธิการบดีมอบหนังสือให้กับสถาบันการศึกษา ๒ โรงเรียน
  - ๑. โรงเรียนวัดสิริมงคล
  - ๒. โรงเรียนประสาทคณานุกิจวิทยา วัดพุทธนิมิตร
- เสร็จพิธีสมโภชองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน

งานฉลององค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน

(ณ วัดมิ่งมิตรนิมิต ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี)

- เวลา ๑๘.๐๐ น. - การแสดงขบวนแห่แซ่ซ้องร้องเย็นขวัญ โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล และชมรมโปงลางชัยพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- เวลา ๑๘.๑๐ น. - ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานีกล่าวต้อนรับ
- เวลา ๑๘.๑๕ น. - รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กล่าวรายงานพิธีสมโภชและงานฉลององค์ผ้าพระกฐิน
พระราชทาน
- เวลา ๑๘.๒๐ น. - อธิการบดีกล่าวเปิดงานฉลององค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน
- เวลา ๑๘.๒๕ น. - การแสดงชุดที่ ๑ ดวงมณีน้อมศรัทธา โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- เวลา ๑๘.๓๕ น. - รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน พร้อมชมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม
- การแสดงชุดที่ ๒ ฟ้อนพุทธบูชาลีลานาคราชพญาศรีสุทโธนาคราชคำชะโนดอำนวยพร
โดย ชมรมโปงลางชัยพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
  - การแสดงชุดที่ ๓ เป็ดวงโปงลาง โดย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
  - การแสดงชุดที่ ๔ ฟ้อนสเลเต โดย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
  - การแสดงชุดที่ ๕ ราชพฤกษ์ศรีนครินทร์ โดย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
  - การแสดงชุดที่ ๖ ฟ้อนหอมกลิ่นเมืองอุดร โดย ชมรมโปงลางชัยพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
  - การแสดงชุดที่ ๗ ลำเพลิน โดย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
  - การแสดงชุดที่ ๘ เต๋ยลา โดย โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล
  - การแสดงชุดที่ ๙ โดย โรงเรียนสตรีราชินูทิศจังหวัดอุดรธานี
- เวลา ๒๐.๐๐ น. - เสร็จงานฉลององค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน
- การแต่งกาย** ผู้บริหารมหาวิทยาลัย กรรมการดำเนินงาน ผู้แทนจากหน่วยงาน ชมรมผู้สูงอายุ บุคลากร ผู้ร่วมงาน
แต่งชุดไทย ผ้าไทย ผ้าพื้นเมืองหรือชุดสุภาพ

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

(ณ วัดมณีนิมิตวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี)

วันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๓ (วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒)

เวลา ๐๘.๔๕ น. - ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ ผู้แทนจากหน่วยงาน บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติ และผู้ร่วมงานพร้อมกันบนพระอุโบสถ วัดมณีนิมิตวาส

เวลา ๐๙.๐๐ น. - อัญเชิญองค์ผ้าพระกฐินพระราชทานแห่เวียนประทักษิณาวัตร (เวียนขวา) รอบพระอุโบสถ ๓ รอบ

- อธิการบดีอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทานวางบนโต๊ะหมู่บูชาหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓ บริเวรหน้าพระอุโบสถ
- ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ ผู้แทนจากหน่วยงาน บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติ และผู้ร่วมงาน พร้อมกันในพระอุโบสถ (ผู้บริหาร ข้าราชการ แต่งเครื่องแบบปกติขาว พนักงานมหาวิทยาลัย แต่งเครื่องแบบปกติขาว) และบริเวณรอบพระอุโบสถ แต่งกายสุภาพ

เวลา ๑๐.๐๙ น. - อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้รับพระราชทานให้ถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน เป็นประธานในพิธีเดินทางมาถึงบริเวณพิธีหน้าพระอุโบสถ (วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์)

- อธิการบดีถวายความเคารพ เปิดกรวยกระทงดอกไม้หน้าพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
- อธิการบดีรับผ้าบนพานแว่นฟ้าหน้าพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และอัญมประคองผ้าพระกฐินพระราชทานยืนตรง ถวายความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี)
- อธิการบดีอัญเชิญผ้าพระกฐินพระราชทาน เดินเข้าสู่พระอุโบสถ
- อธิการบดีวางผ้าพระกฐินพระราชทานบนพานแว่นฟ้าหน้าพระสงฆ์รูปที่สอง
- อธิการบดีจุดธูปเทียนบูชาพระประธานพระอุโบสถและกราบ ๓ ครั้ง
- อธิการบดียกผ้าพระกฐินพระราชทานขึ้นอ้อมประคอง ประนมมือ ผินหน้าไปทางพระประธาน ในพระอุโบสถ กล่าวคำนมัสการ นะโมฯ (๓ จบ)
- อธิการบดีผินหน้าไปทางพระสงฆ์กล่าวคำถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
- อธิการบดีวางผ้าพระกฐินพระราชทานบนพานแว่นฟ้าและยกทั้งพานประเคนพระสงฆ์รูปที่สอง
- อธิการบดีประเคนพานเทียนพระปาฏิโมกข์ กลับไปนั่ง ณ ที่ที่จัดไว้
- พระสงฆ์ทำพิธีอโปกสัน และสวดมนต์ตฤติยกรรมวจา
- พระสงฆ์รูปที่ได้รับฉันทานุมัติให้เป็นองค์ครองผ้าพระกฐินพระราชทาน
- อธิการบดีถวายเครื่องบริวารกฐินพระราชทานแก่เจ้าอาวาส (เครื่องกฐินพระราชทานทั้งหมด)
- ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม ที่มหาวิทยาลัยจัดหามาแต่พระสงฆ์ทั้งหมด
- พิธีกรประกาศจำนวนเงินที่ถวายให้ทราบทั่วกัน

- อธิการบดีถวายใบปวารณาจุดปัจจัยตามที่ประกาศแก่ประธานสงฆ์
- พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานสงฆ์ถวายอดิเรก
- อธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ ผู้แทนจากหน่วยงาน บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติ และผู้ร่วมงานกรวดน้ำรับพร
- อธิการบดีกราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระสงฆ์
- ประธานสงฆ์มอบของที่ระลึกให้แก่อธิการบดีและผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้แทนจากหน่วยงาน คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติและผู้ร่วมงาน
- อธิการบดีออกจากพระอุโบสถ
- เสริ้จพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

เวลา ๑๑.๐๐ น. - อธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ณ ศาลาบุญสิงห์ วัดมัสยิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

เวลา ๑๑.๓๐ น. - อธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ ผู้แทนจากหน่วยงาน บุคลากร แขกรับเชิญจากจังหวัดอุดรธานี แขกผู้มีเกียรติและผู้ร่วมงานรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ณ ศาลาบุญสิงห์

เวลา ๑๓.๐๐ น. - อธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้แทนจากหน่วยงาน คณาจารย์ ข้าราชการ ชมรมผู้สูงอายุ และบุคลากรเดินทางออกจากวัดมัสยิมาวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

- การแต่งกาย**
๑. ผู้บริหารมหาวิทยาลัย ข้าราชการ กรรมการดำเนินงาน ผู้แทนจากหน่วยงาน แต่งเครื่องแบบปกติขาว พนักงานมหาวิทยาลัยแต่งกายชุดพนักงานมหาวิทยาลัย แต่งกายชุดสากลนิยม หรือชุดสุภาพ
  ๒. คณาจารย์ บุคลากรและแขกผู้มีเกียรติ ที่เดินทางไปร่วมพิธี แต่งกายชุดสากลนิยม หรือชุดสุภาพ

สารบัญ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๗

กฐิน

๓๐

การสร้างเมืองอุดรธานีและวัดมัชฌิมาวาส

๔๒

ประวัติวัดมัชฌิมาวาส

๔๗

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๕๙

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

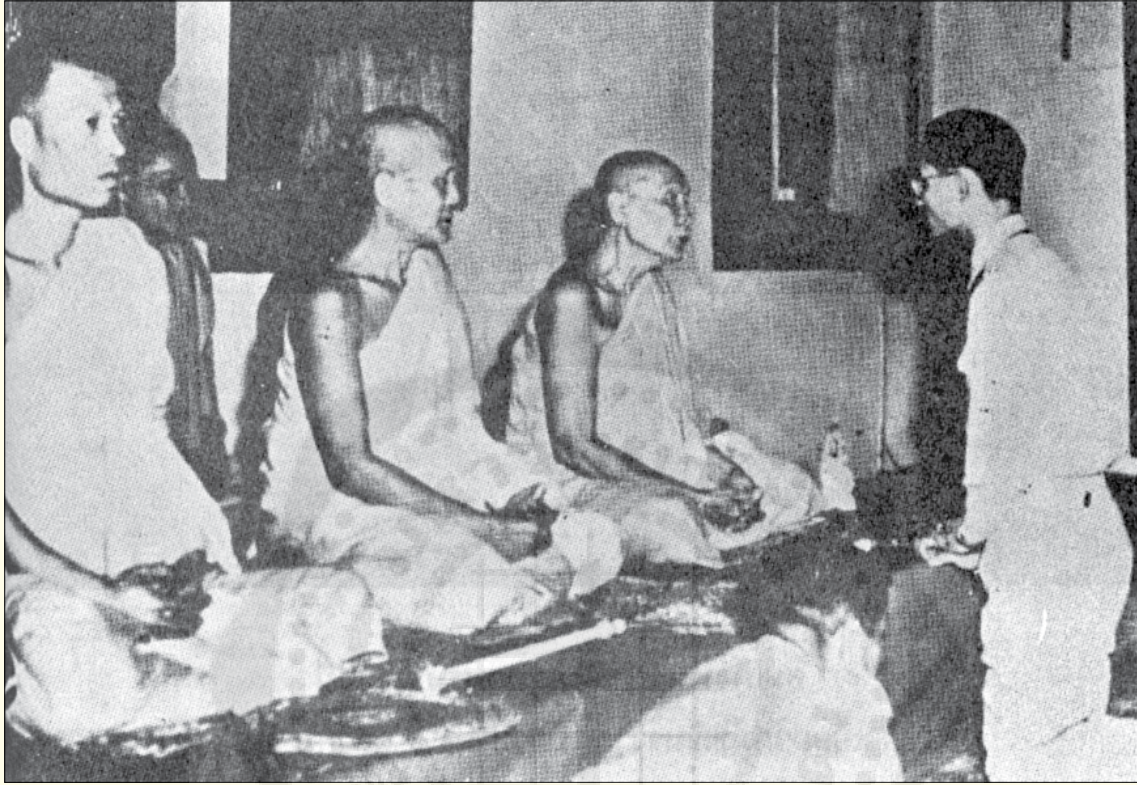
๖๓

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะแม เวลา ๑๘.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เอกอัครราชทูตปลัดมณฑล พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จเยี่ยมวัดมัชฌิมาวาส ทางวัดได้จัดการต้อนรับเสด็จ ณ ภายในพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเข้าไปภายในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วทรงปฏิสันถารกับพระธรรมวินยานุยุตต์ (บุญ ปุณฺณสิริมหาเถระ) เจ้าอาวาส ๔ ข้อ คือ ๑. วัดนี้สร้างขึ้นแต่เมื่อใด ๒. พระภิกษุสามเณรในวัดนี้มีจำนวนเท่าไร ๓. ประชาชนมีความเลื่อมใสให้ความอุปถัมภ์มากหรือไม่ ๔. วัดนี้เป็นวัดมาแต่เดิมหรือสร้างขึ้นใหม่ พระธรรมวินยานุยุตต์ เจ้าอาวาส ได้ถวายพระพรวิสาขนาให้ทรงทราบ แล้วได้ถวายพระพุทธรูปปางนาคปรก ขนาด ๕ นิ้ว ๑ องค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถวายพาวรรณบัตรบำรุงวัดมีมูลค่า ๑,๐๐๐ บาท แล้วเสด็จออกไปภายนอกพระอุโบสถ ทรงประทับยืน จุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปนาคปรก ที่หน้ามุขพระอุโบสถ แล้วเสด็จกลับ

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ตรงกับวันพุธ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะโรง เวลา ๑๖.๓๐ น. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จเยี่ยมวัดมณีมาวาส ทางวัดได้จัดต้อนรับที่ภายในพระอุโบสถ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้เสด็จเข้าไปภายในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วประทับที่พระเก้าอี้ตรัสปฏิสันถารกับพระเทพวิสุทธาจารย์ (บุญ ปุณฺณสิริมหาเถระ) เจ้าอาวาสประมาณ ๕ นาที จึงเสด็จกลับ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้ถวายกับปัยภณฑ์บำรุงวัดเป็นมูลค่า ๑,๐๐๐ บาท และยาตำราหลวงชุดใหญ่ ๑๕๐ ชุด

พระธรรมวิมลมุนี (สายพงศ์ อโนมปณโณ)

พระอุโบสถ

หลวงพ่อนาค

หลวงปู่ดีเนาะ ภายในวิหารพระเทพวิสุทธาจารย์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พัฒนามาจาก โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง และวิทยาลัยวิชาการศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง สถาปนาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๒ ยกฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๖ และสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๗

โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ถือกำเนิดขึ้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในกระแสสังคมที่เริ่มคลี่คลายจากการตื่นตระหนกภัยสงคราม ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม หลังจากที่ยอดการสหประชาชาติได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อมุ่งเน้นความสมานฉันท์และผลักดันความร่วมมือทางด้านต่างๆ รวมทั้งการผลักดันทางการศึกษา เพื่อให้โลกใบนี้เจริญก้าวหน้าและมีสติปัญญามากขึ้น “โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง” ภายใต้กระทรวงศึกษาธิการ ได้สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๒ ณ ถนนประสานมิตร กรุงเทพมหานคร เพื่อผลักดันการศึกษาทางด้านวิชาชีพครู ในช่วงเวลาที่วิชาชีพครูขาดแคลนและไม่สอดคล้องกับการขยายตัวของสังคม และศาสตร์ทางการศึกษายังใหม่ต่อสังคมในขณะนั้น เป็นการเริ่มต้นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และประกาศนียบัตรครูประถมศึกษามัธยมศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงถือกำเนิดขึ้นจากการผลักดันของ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการอยู่ในขณะนั้น และท่านก็ได้มีบทบาททางการศึกษาทั้งที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง วิทยาลัยวิชาการศึกษา และสังคมไทย

เมื่อโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงได้ถือกำเนิดขึ้นแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งให้หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๙๒-๒๔๙๖ ท่านเป็นผู้นำและผู้วางรากฐานระเบียบแบบแผนของการฝึกหัดครู เป็นผู้บุกเบิกงานวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์ และเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบแผนของบุชนิยบุคคลในวิชาชีพครูอย่างสูงยิ่ง

วิทยาลัยวิชาการศึกษา

เมื่อถึงพุทธศักราช ๒๔๙๖ ปัญหาการขาดแคลนครูและนักศึกษาเป็นปัญหาที่รุนแรงยิ่งขึ้นในสังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกๆ ด้าน ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ผู้นำการศึกษามัยใหม่หรือผู้นำการศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ในสังคมไทย ได้เสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการให้ก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา (College of Education) ขึ้นเพื่อพัฒนาปรัชญา แนวคิด และความรู้ความสามารถทางการศึกษามัยใหม่ให้สอดคล้องผสมผสานสัมพันธ์กับสังคมประชาธิปไตย รวมทั้งการพัฒนาการศึกษาศาสตร์ให้เป็นวิชาชีพที่มีระบบแบบแผนและมีความลุ่มลึกในสังคมไทย พร้อมกับการประสพปริญญาด้านศึกษาศาสตร์ ทั้งในระดับบัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต เมื่อแรกเริ่มการสถาปนาวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นแทนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงนั้น (๑๖ กันยายน ๒๔๙๗)

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งอธิการในระหว่างพุทธศักราช ๒๔๙๘-๒๔๙๙ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา หลังจากนั้นจึงได้ดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัย วิชาการศึกษา จนถึงพุทธศักราช ๒๕๑๑

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้เป็นผู้นำในการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ภายใต้แนวคิด ระบบโรงเรียนสาธิต (Demonstration School) เพื่อให้โรงเรียนสาธิตเป็นแปลงทดลองค้นคว้า ในระบบการศึกษา พื้นฐานสมัยใหม่ วิทยาลัยวิชาการศึกษาดำเนินการจัดการศึกษาแบบวิทยาเขต โดยขยายวิทยาเขตปทุมวัน (๒๔๙๘) วิทยาเขตบางแสน (๒๔๙๘) วิทยาเขตพิษณุโลก (๒๕๑๐) วิทยาเขตมหาสารคาม (๒๕๑๑) วิทยาเขตสงขลา (๒๕๑๑) วิทยาเขตพระนคร (๒๕๑๒) และวิทยาเขตพลศึกษา (๒๕๑๓) โดยมีวิทยาเขตประสานมิตรเป็นศูนย์กลางการบริหาร

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ภายใต้การนำของ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในฐานะที่ท่านเป็นนักวิชาการ และนักการศึกษาสมัยใหม่ ได้พัฒนาแนวคิดแบบพิพัฒนาการนิยมและการเรียนการสอนสมัยใหม่จากสังคมตะวันตก นำมาวาง หลักปึกฐานไว้ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นระบบห้องสมุด ระบบคะแนน ระบบการวัดผล รวมทั้งวิชาการศึกษาสมัยใหม่ที่ ก้าวหน้าที่สุดในสังคมไทยขณะนั้น นอกจากนั้นแล้ว วิทยาลัยวิชาการศึกษายังได้รับการช่วยเหลือทั้งด้านบุคลากร หนังสือ และทุนการศึกษามากมาย จนอาจกล่าวได้ว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีระบบการศึกษาที่ก้าวหน้าที่สุดในช่วงเวลานั้น ตราหรือเครื่องหมายของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งเป็นสมการทางด้านคณิตศาสตร์ $y = e^x$ (Exponential Curve) เส้นกราฟของการขยายเพิ่มขึ้น มีความหมายสอดคล้องปรัชญาที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” หรือ “ศึกษา วิรุฬหิ สมฺปตดา” หรือ “Education is Growth” รวมทั้งสอดคล้องกับ “สี่เทา-แดง” ซึ่งสี่เทา เป็นสีของสมอง หมายถึง “ความคิด” และสีแดงเป็นสีของเลือด หมายถึง “ความกล้าหาญ” สี่เทา - แดง จึงหมายถึง “คิดอย่างกล้าหาญ”

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๕๑๖ ก่อนหน้าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงเวลาที่ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา คณาจารย์ นิสิต และข้าราชการ ได้ร่วมกันเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ปรับฐานะ วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย และย้ายสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการไปขึ้นกับทบวงมหาวิทยาลัย ท่ามกลางการปกครองที่เข้มงวดรุนแรงของรัฐบาลทหารในขณะนั้น เพื่อความคล่องตัวในการพัฒนาโครงสร้างการบริหาร และการเรียนการสอนที่จำกัด ไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยและการขยายตัวที่มีความหลากหลายวิชาชีพ ท้ายที่สุด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ “มหาวิทยาลัยที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร” ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นในปัดถมา (๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗) โดยมีศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เป็นอธิการบดี (พุทธศักราช ๒๕๑๗-๒๕๒๑)

มหาวิทยาลัยมีระบบบริหารจัดการในรูปแบบวิทยาเขตมาจนถึงพุทธศักราช ๒๕๓๓ รวมเวลา ๑๖ ปี วิทยาเขต จึงเริ่มแยกออกไปเป็นมหาวิทยาลัยอิสระโดยมีการบริหารจัดการและงบประมาณเป็นของตนเอง ดังนี้ พุทธศักราช ๒๕๓๓ วิทยาเขตบางแสน ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตพิษณุโลก ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยนเรศวร พุทธศักราช ๒๕๓๖ ยุบรวมวิทยาเขตปทุมวัน บางเขน และประสานมิตรเข้าเป็นวิทยาเขตกลาง พุทธศักราช ๒๕๓๗ วิทยาเขตมหาสารคาม ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พุทธศักราช ๒๕๓๙ วิทยาเขตสงขลา ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยทักษิณ และมีการขยาย พื้นที่ออกไปที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดนครนายก ในพุทธศักราช ๒๕๓๕

จากอดีต (พุทธศักราช ๒๔๙๗-๒๕๑๘) ที่มีคณะศึกษาศาสตร์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ สำนักทดสอบ การการศึกษาและจิตวิทยา สำนักงานอธิการบดี สำนักหอสมุดกลาง คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะพลศึกษา และบัณฑิตวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๕ (พุทธศักราช ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ได้จัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๗ (พุทธศักราช ๒๕๓๕-๒๕๓๙) จัดตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะสหเวชศาสตร์* สำนักคอมพิวเตอร์

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม* สำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา* คณะเภสัชศาสตร์ และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๘ (พุทธศักราช ๒๕๔๐-๒๕๔๘) จัดตั้ง คณะพยาบาลศาสตร์* สถาบันสิ่งแวดล้อม และทรัพยากร* สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ* ศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษา* ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๙ (พุทธศักราช ๒๕๔๕-๒๕๕๓) จัดตั้งวิทยาลัย นานาชาติเพื่อศึกษาความยั่งยืน* วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม* ศูนย์บริการวิชาการ*** สำนักงานบริหารกิจการหอพัก ศูนย์กีฬา มศว*** แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๑๐ (พุทธศักราช ๒๕๕๐-๒๕๕๔) จัดตั้งวิทยาลัย โภธิวิชาลัย* อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว และขยายบทบาทไปที่จังหวัดตาก เชียงใหม่ น่าน เลย สุพรรณบุรี และสตูล ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการต้นแบบของมหาวิทยาลัยชุมชนกระบวนทัศน์หนึ่งที่มีความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ในพื้นที่ เน้นการผลิตบัณฑิตคืนถิ่นบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประการสำคัญ จัดตั้ง สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ* คณะเทคโนโลยีและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์การเกษตร* และรับโอน โรงพยาบาลชลประทาน (๗ ตุลาคม ๒๕๕๐) สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มาสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดตั้ง คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากการรวมสถาบันสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร และสถาบัน พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน จัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ จัดตั้งสถาบัน ยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย และจัดตั้งสำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๑๑ (พุทธศักราช ๒๕๕๕-๒๕๕๙) จัดตั้ง สถาบันวิจัย พัฒนาและสาธิตการศึกษา

พุทธศักราช ๒๕๕๔ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีแนวคิดในการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้าน คุณภาพมาตรฐานวิชาการที่เป็นเลิศด้านกายภาพ ด้านศักยภาพของคณาจารย์ บุคลากรและนิสิตตลอดจนเชื่อมโยงกับ ชุมชนสังคม โดยเปิดพื้นที่มหาวิทยาลัยออกสู่ถนนอโศกมนตรีโดยจัดซื้อที่ดินจำนวน ๓ แปลงคือ ที่ดิน ๒ แปลง พื้นที่ ๖ ไร่ ๒ งาน ๒๘ ตารางวา ติดกับถนนอโศกมนตรีเพื่อก่อสร้างอาคารสูง ๑๗ ชั้น (อาคารบริการ : ศาสตราจารย์หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล) และอาคารสูง ๒๒ ชั้น (อาคารนวัตกรรม : ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี) ที่ดินแปลงที่ ๓ พื้นที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ริมคลองแสนแสบ

พุทธศักราช ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยเกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล มีจุดประสงค์เพื่อการบริหารงานที่คล่องตัวมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย โดยให้ ศูนย์กีฬา มศว อยู่ภายใต้การดูแลของคณะพลศึกษา ศูนย์วิทยาศาสตร์ศึกษาอยู่ภายใต้การดูแลของคณะวิทยาศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษอยู่ภายใต้การดูแลของคณะศึกษาศาสตร์ ศูนย์บริการวิชาการและสำนักบริหาร กิจการหอพักที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์บริหารกิจการหอพัก เป็นหน่วยงานภายในสำนักงานอธิการบดี เปลี่ยนชื่อหน่วยงาน บางแห่ง คือ คณะสหเวชศาสตร์เป็นคณะกายภาพบำบัด สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะเป็น คณะเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่ยึดหลัก “ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙-๑๑ และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพ การผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยจึงได้จัดตั้งคณะขึ้นมาอีก ๒ แห่ง คือ วิทยาลัยอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ และคณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมที่ยั่งยืนตลอดไป

หมายเหตุ * เป็นส่วนงานในกำกับของมหาวิทยาลัยโดยมติสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** เป็นหน่วยงานสังกัดคณะแพทยศาสตร์

*** เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งโดยมีมติสภามหาวิทยาลัยให้มีการบริหารจัดการที่ต่างไปจากส่วนงานในกำกับ ฐานะ ไม่เทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก

กฐิน

๑. ความหมาย

๑.๑ คำว่ากฐิน มีความหมายเกี่ยวข้องกันถึง ๔ ประการ คือ

เป็นชื่อของกรอบไม้ อันเป็นแม่แบบสำหรับทำจีวร ซึ่งอาจเรียกว่าสะดึง ก็ได้

เป็นชื่อของผ้า ที่ถวายแด่พระสงฆ์เพื่อทำจีวรตามแบบกรอบหรือไม้นั้น

เป็นชื่อของบุญกิริยา คือการทำบุญ ในการถวายผ้ากฐินเพื่อให้สงฆ์ทำเป็นจีวร

เป็นชื่อของสังฆกรรม คือกิจกรรมของสงฆ์ที่จะต้องมีการสวดประกาศขอรับความเห็นชอบจากที่ประชุมของสงฆ์ ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

กฐินที่เป็นชื่อของกรอบไม้

หมายถึง กรอบไม้แม่แบบสำหรับทำจีวร ซึ่งอาจเรียกว่าสะดึงก็ได้ เนื่องจากในครั้งพุทธกาล การทำจีวรให้มีรูปลักษณะตามที่กำหนดกระทำได้โดยยาก จึงต้องทำกรอบไม้สำเร็จรูปไว้ เพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำเป็นผ้านุ่งหรือผ้าห่มหรือผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่าจีวรเป็นส่วนรวม ผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ในภาษาไทยนิยมเรียกผ้านุ่งว่า สบง ผ้าห่มว่า จีวร และผ้าห่มซ้อนว่า สังฆาฏิ การทำผ้าโดยอาศัยแม่แบบเช่นนี้ คือทาบผ้าลงไปกับแม่แบบแล้วตัดเย็บย้อมทำให้เสร็จในวันนั้น ด้วยความสามัคคีของสงฆ์ เป็นการร่วมใจกันทำกิจที่เกิดขึ้นและเมื่อทำเสร็จหรือพ้นกำหนดกาลแล้ว แม่แบบหรือกฐินนั้นก็รื้อเก็บไว้ใช้ในการทำผ้าเช่นนั้นอีกในปีต่อๆ ไป การรื้อแบบไม้นี้เรียกว่า เตาะ ฉะนั้นคำว่า กฐินเตาะ หรือ เตาะกฐิน จึงหมายถึงการรื้อไม้แม่แบบเพื่อเก็บไว้ใช้ในโอกาสหน้า

กฐินที่เป็นชื่อของผ้า

หมายถึง ผ้าที่ถวายให้เป็นกฐินภายในกำหนดกาล ๑ เดือน นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ผ้าที่ถวายนั้นจะเป็นผ้าใหม่ หรือผ้าเทียมใหม่ เช่น ผ้าพอกสะอาด หรือผ้าเก่า หรือผ้าบังสุกุล คือ ผ้าที่เขาทิ้งแล้ว และเป็นผ้าเปื้อนฝุ่นหรือผ้าตกตามร้านก็ได้ ผู้ถวายจะเป็นคฤหัสถ์ก็ได้ เป็นภิกษุหรือสามเณรก็ได้ ถวายแก่สงฆ์แล้วก็เป็นอันใช้ได้

กฐินที่เป็นชื่อของบุญกิริยา คือการทำบุญ

หมายถึง การถวายผ้ากฐินเป็นทานแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ ๓ เดือน เพื่อสงเคราะห์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้มีผ้านุ่งหรือผ้าห่มใหม่ จะได้ใช้ผลัดเปลี่ยนของเก่าที่จะขาด หรือชำรุด การทำบุญถวายผ้ากฐินหรือที่เรียกว่า ทอดกฐิน คือทอดหรือวางผ้าลงไปแล้วกล่าวคำว่าถวายในท่ามกลางสงฆ์เรียกได้ว่าเป็นกาลทาน คือ การถวายก่อนหน้านั้น หรือหลังจากนั้นไม่เป็นกฐิน ทานจึงถือโอกาสทำได้ยาก

กฐินที่เป็นชื่อของสังฆกรรม

หมายถึง กิจกรรมของสงฆ์ที่จะต้องมีการสวดประกาศขอรับความเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อทำจีวรสำเร็จแล้วด้วยความร่วมมือของภิกษุทั้งหลาย ก็จะได้เป็นโอกาสให้ช่วยกัน

ทำจีวรของภิกษุรูปอื่น ขยายเวลาทำจีวรได้อีก ๔ เดือน ทั้งนี้เพราะในสมัยพุทธกาล การหาผ้าทำจีวรทำได้โดยยาก ไม่ทรงอนุญาตให้เก็บสะสมผ้าไว้เกิน ๑๐ วัน แต่เมื่อได้ช่วยกันทำสังฆกรรมเรื่องกฐินแล้วอนุญาตให้แสวงหาผ้า และเก็บผ้าไว้ทำเป็นจีวรได้จนตลอดฤดูหนาวคือ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

จากความหมายข้างต้นจะเห็นว่า มีความเกี่ยวข้องกัน ๔ ประการ เมื่อสงฆ์ทำสังฆกรรมเรื่องกฐินเสร็จแล้ว และประชุมกัน อนุโมทนากฐิน คือแสดงความพอใจว่าได้กรานกฐินเสร็จแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี

๑.๒ คำว่า **กรานกฐิน** คือการลาดผ้า หรือทาบผ้าลงไปกับกรอบไม้แม่แบบเพื่อตัดเย็บย้อม ทำเป็นจีวรผืนใด ผืนหนึ่ง

๑.๓ คำว่า **การจงกฐิน** คือการแสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษร หรือด้วยวาจาต่อทางวัดว่าจะนำกฐิน มาถวายเมื่อนั้น แล้วแต่จะตกลงกัน แต่จะต้องภายในเขตเวลา ๑ เดือน ตามที่กำหนดในพระวินัย (นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒)

๑.๔ คำว่า **อปโลกน์กฐิน** คือการที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเสนอขึ้นในที่ประชุมสงฆ์ถามความเห็นชอบว่าควรมี การกรานกฐินหรือไม่ เมื่อเห็นชอบร่วมกันแล้ว จึงหารือกันต่อไปว่าผ้าที่ทำสำเร็จแล้วควรถวายแก่ภิกษุรูปใด การปรึกษาหารือ การเสนอความเห็นเช่นนี้เรียกว่า อปโลกน์ (อ่านว่า อะ-ปะ-โหลก) หมายถึงการช่วยกันมองดูว่าจะสมควรอย่างไร เพียงเท่านั้นยังไม่ใช้ได้ เมื่ออปโลกน์เสร็จแล้วจึงต้องสวดประกาศเป็นการสงฆ์ จึงนับว่าเป็นสังฆกรรมเรื่องกฐินดังกล่าวไว้ แล้วในตอนต้น

ในปัจจุบันมีผู้ถวายผ้ามากขึ้น มีผู้สามารถตัดเย็บย้อมผ้าที่ทำเป็นจีวรได้แพร่หลายขึ้น การใช้ไม้แม่แบบอย่าง เก่าจึงเลิกไป เพียงแต่รักษาชื่อและประเพณีไว้โดยไม่ต้องใช้กรอบไม้แม่แบบ เพียงถวายผ้าขาวให้ตัดเย็บย้อมให้เสร็จ ในวันนั้น หรืออีกอย่างหนึ่งนำผ้าสำเร็จรูปมาถวายก็เรียกว่า ถวายผ้ากฐินเหมือนกัน และเนื่องจากยังมีประเพณีนิยมถวาย ผ้ากฐินกันแพร่หลายไปทั่วประเทศไทย จึงนับว่าเป็นประเพณีนิยมในการบำเพ็ญกุศล เรื่องกฐินนี้ยังขึ้นหน้าขึ้นตา เป็นสาธารณประโยชน์ ร่วมกับการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามไปในขณะเดียวกัน

๒. ตำนาน

ครั้งพุทธกาล มีเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์พระวินัยปิฎกกฐินชั้นธกะว่า ครั้งหนึ่งภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ ๓๐ รูป ซึ่งถือธุดงค์อยู่อย่างขีงยวด มีความประสงค์จะเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล จึงพากัน เดินทางมุ่งหน้าไปยังเมืองนั้น พอถึงเมืองสาเกตซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ ก็เป็นวันเข้าพรรษาพอดี เดินทางต่อไปไม่ได้ต้องจำพรรษาอยู่ที่เมืองสาเกต ตามพระวินัยบัญญัติ ขณะที่จำพรรษาอยู่ ณ เมืองสาเกต เกิดความร้อนรน อยากเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นกำลัง ดังนั้น พอออกพรรษาปวารณาแล้วก็รีบเดินทาง แต่ระยะนั้นยังมีฝนตกมากหนทางที่เดิน ชุ่มไปด้วยน้ำเป็นโคลนเป็นตม ต้องบุกต้องลุยมาจนกระทั่งถึงกรุงสาวัตถีได้เข้าเฝ้าสมความประสงค์

พระพุทธเจ้าจึงมีปฏิสันถารกับภิกษุเหล่านั้นถึงเรื่องการจำพรรษาอยู่ ณ เมืองสาเกต และการเดินทางภิกษุ เหล่านั้น จึงกราบทูลถึงความตั้งใจความร้อนรนกระวนกระวายและการเดินทางที่ลำบากให้ทรงทราบทุกประการ

พระพุทธเจ้าทรงทราบและเห็นความลำบากของภิกษุ จึงทรงยกเป็นเหตุและมีพระพุทธานุญาต ให้พระภิกษุ ผู้จำพรรษาครบถ้วนแล้วกรานกฐินได้ และเมื่อกรานกฐินแล้วจะได้รับอานิสงส์บางข้อตามพระวินัยต่อไป

๓. ข้อกำหนดเกี่ยวกับกฐิน

ข้อกำหนดเกี่ยวกับกฐินมีดังต่อไปนี้

๓.๑ จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐินได้ ถ้าจะกล่าวตามหลักฐานในพระไตรปิฎก (เล่ม ๕ หน้า ๒๕๘) ซึ่งเป็นพระพุทธสุภาษิตกล่าวว่า สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมได้ทุกอย่างเว้นการปวารณา คือ การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนได้

การอุปสมบทและการสวดถอนจากอาบัติบางประการ (อัพภาน) จึงหมายถึงว่า จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่ทอดกฐินได้จะต้องมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แต่หนังสืออธิบายชั้นหลังที่เรียกว่า อรรถกถากล่าวว่า จะต้อง ๕ รูปขึ้นไป เมื่อหนังสืออธิบายชั้นหลังขัดแย้งพระไตรปิฎก จึงต้องถือพระไตรปิฎกเป็นสำคัญ

๓.๒ คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่มีสิทธิรับกฐิน คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนั้นครบ ๓ เดือน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอยู่ว่าจะนำพระสงฆ์วัดอื่นมาสมทบ จะใช้ได้หรือไม่ ตอบว่าถ้าพระสงฆ์วัดที่จะทอดกฐินนั้นมีจำนวนครบ ๔ รูปแล้วจะนำพระสงฆ์ที่วัดอื่นมาสมทบก็ได้ แต่จะอ้างสิทธิไม่ได้ ผู้มีสิทธิเฉพาะผู้จำพรรษาครบ ๓ เดือนเท่านั้น การนำพระภิกษุมาจากวัดอื่น สิทธิเฉพาะที่ทายกจะถวายอะไรเป็นพิเศษเท่านั้น ไม่มีสิทธิในการออกเสียงเรื่องจะถวายผ้าแก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้

๓.๓ กำหนดกาลที่จะทอดกฐิน การทอดกฐินนั้นทำได้ภายในเวลากำหนด คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ก่อนหรือหลังจากนั้นไม่นับเป็นกฐิน

๓.๔ ข้อควรทราบเกี่ยวกับกฐินไม่เป็นอันทอดหรือเป็นโมฆะ เรื่องนี้สำคัญมาก ควรทราบทั้งผู้ทอดและผู้รับ เพราะเป็นเรื่องทางพระวินัย (วินัยปิฎกเล่ม ๕ หน้า ๑๓๗) คือมักจะมีพระในวัดเที่ยวขอโดยตรงหรือโดยอ้อม ด้วยวาจาบ้าง ด้วยหนังสือบ้าง เชิญชวนให้ไปทอดกฐินในวัดของตน การทำเช่นนั้นผิดพระวินัย กฐินไม่เป็นอันกรานนับเป็นโมฆะ การทอดก็ไม่เป็นอันทอด พระผู้รับก็ไม่ได้อันสงฆ์ จึงควรระมัดระวังทำให้ถูกต้องและแนะนำผู้เข้าใจผิดปฏิบัติผิด ทำให้ถูกต้องเรียบร้อย

๔. ประเภทของกฐิน

การทอดกฐินที่ปฏิบัติกันมาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แยกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

- กฐินหลวง
- กฐินราษฎร์

กฐินหลวง

มีประวัติว่า เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย และประชาชน คนไทยที่ตั้งหลักแหล่งอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว การทอดกฐินได้กลายเป็นประเพณีของบ้านเมืองโดยลำดับ พระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองบ้านเมือง ได้ทรงรับเรื่องกฐินนี้ขึ้นมาเป็นพระราชพิธีอย่างหนึ่ง ซึ่งทรงบำเพ็ญเป็นการประจำเมื่อถึงเทศกาลทอดกฐิน การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเกี่ยวกับกฐินเป็นพระราชพิธีดังกล่าวนี้ เป็นเหตุให้เรียกกันว่า กฐินหลวง วัดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ หากพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินแล้ว เรียกว่า กฐินหลวง ทั้งสิ้น มิใช่กำหนดว่าทอดที่วัดหลวงเท่านั้นจึงจะเรียกว่า กฐินหลวง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ราชประเพณีของหลวงนั้นพระมหากษัตริย์จะเริ่มเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินตามพระอารามหลวงในวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันแรม ๙ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยเสด็จ ทั้งทางบกและทางเรือ หากเสด็จทางเรือจะมีกระบวนพยุหยาตราชลมารค พระมหากษัตริย์ประทับในเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญมากขึ้น จึงเปลี่ยนเป็นเสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้าพระที่นั่งและรถยนต์พระที่นั่ง

และสมัยต่อมา เรื่องของกฐินหลวงได้เปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของบ้านเมือง เช่น ประชาชนมีศรัทธาเจริญรอยตามพระราชศรัทธาของพระเจ้าแผ่นดิน ได้รับพระมหากษัตริย์ให้ถวายผ้าพระกฐินได้ตามสมควรแก่ฐานะ เป็นต้น เป็นเหตุให้แบ่งแยกกฐินหลวงออกเป็นประเภทๆ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ดังนี้

๑. กฎินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

กฎินดังกล่าวพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฎินด้วยพระองค์เองเป็นประจำ ณ วัดสำคัญๆ ซึ่งทางราชการกำหนดขึ้น มีหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไว้อย่างเรียบร้อย ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฎิน ณ วัดต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค ๑๖ วัด คือ

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๑)
๒. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร (เป็นวัดคู่พระบรมราชวงศ์จักรี)
๓. วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๘)
๔. วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๖)
๕. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๕)
๖. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๗)
๗. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๔)
๘. วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร (รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างอุทิศถวายพระบรมราชชนนี)
๙. วัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถและ

พระบรมราชสรีรางคารสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า)

๑๐. วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชานุสรณ์รัชกาลที่ ๔)
๑๑. วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๒)
๑๒. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๓)
๑๓. วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม (มีพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ ๖)
๑๔. วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เป็นวัดที่สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก สร้างขึ้นไว้

ณ นิवासสถานเดิม)

๑๕. วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เป็นวัดที่รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริให้สร้างเป็นวัดประจำพระราชวังบางปะอิน)

๑๖. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก (เป็นวัดในประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ ถือเป็นราชประเพณีเมื่อพระมหากษัตริย์เสวยราชย์บรมราชาภิเษกแล้วจะต้องเสด็จฯ ไปถวายสักการะพระพุทธรูป)

วัดหลวงทั้งหมดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฎินด้วยพระองค์เองเพียงปีละ ๘-๙ วัดเท่านั้น นอกนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ หรือองคมนตรี หรือผู้ที่ทรงเห็นสมควรเป็นผู้แทนพระองค์ไปถวาย

กฎินที่กำหนดเป็นพระราชพิธีนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังออกหมายกำหนดการเป็นประจำทุกปี จึงไม่มีการจองล่วงหน้า

แนวปฏิบัติ

การเฝ้าฯ รับเสด็จฯ งานถวายผ้าพระกฎินหลวงประจำปีที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการและกำหนดการแต่งกายเฝ้าฯ รับเสด็จฯ

ผู้ที่เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ตามหมายกำหนดการ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้รับรองเชิญให้นั่งพัก ณ ที่ซึ่งจัดไว้ นอกพระอุโบสถตามลำดับชั้นยศ และตำแหน่ง

งานเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินตามราชประเพณีประจำปีที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการแต่งเครื่องแบบเต็มยศ จะมีกองเกียรติยศทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมทั้งแถววงประจำกองและทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ตั้งแถวรับเสด็จฯ

เมื่อใกล้เวลาเสด็จฯ ประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่ผู้รับรองของสำนักพระราชวังจะได้เชิญข้าราชการผู้มีเกียรติที่มาเฝ้าฯ ไปยืนเรียงแถวรอรับเสด็จฯ ตามแนวทางลาดพระบาท (ถ้าสถานที่ไม่มีพื่อจะเข้าแถว ก็คงรอเฝ้าฯ ณ ที่ซึ่งจัดไว้วันนั้น)

ได้เวลาเสด็จฯ มีแถววงกองทหารเกียรติยศบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้เฝ้าฯ ที่นั่งพักยืนถวายความเคารพ ผู้มาเฝ้าฯ ที่เข้าแถวรับเสด็จฯ ถ้าสวมหมวกทำวันทยหัตถ์ จนสุดเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีและถวายความเคารพเมื่อเสด็จฯ ผ่าน

เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้เชิญและนำเฉพาะข้าราชการผู้ใหญ่ เข้าไปเฝ้าฯ ในพระอุโบสถ เมื่อเข้าไปจะต้องถวายคำนับ แล้วยืนอยู่ ณ แก้อีที่นั่งเฝ้าฯ ตามยศและตำแหน่ง เมื่อทรงปฏิบัติในการถวายพระกฐิน ประทับพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าฯ ถวายคำนับแล้วนั่งได้ เมื่อเสด็จฯ กลับก็ปฏิบัติในทำนองเดียวกับเมื่อเสด็จฯ มาถึงราชประเพณีเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน ถ้าพระอารามหลวงหรือวัดใดที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ยอมจัดลูกเสือหรือนักเรียนตั้งแถวรับเสด็จฯ ถ้ามีแถววงลูกเสือด้วยให้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เมื่อเสด็จฯ ถึงและเสด็จฯ กลับ

โรงเรียนที่จัดลูกเสือนักเรียนรับเสด็จฯ ตามระเบียบจะต้องจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ แทนพระพุทธรูป มีแจกัน พานดอกไม้รูปเทียนพร้อม แต่ไม่ต้องจุดเทียนหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ควรมีรูปเทียนแพ กระถางดอกไม้ใส่พานตั้งไว้ เป็นการถวายความเคารพสักการะ ในการรับเสด็จฯ

ผู้อำนวยการ/อาจารย์ใหญ่/ครูใหญ่ ยืนที่ข้างๆ โต๊ะหมู่หน้าแถวนักเรียนและลูกเสือ เมื่อเสด็จฯ ถึง ณ ที่นั้นผู้อำนวยการ/อาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ก้าวออกมาถวายความเคารพ (ถ้าเป็นครูชายสวมหมวก ทำวันทยหัตถ์ ถ้าเป็นครูหญิงถวายความเคารพด้วยการถอนสายบัว) แล้วกราบบังคมทูลรายงานจำนวนอาจารย์ ครู นักเรียน จบแล้ว ถอยออกไปถวายคำนับก่อนที่จะกลับไปยืนเฝ้าฯ ณ ที่เดิม

๒. กฐินต้น

กฐินดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดที่มีใช้วัดหลวงและมีได้เสด็จไปอย่างเป็นทางการหรืออย่างเป็นทางการพระราชพิธี แต่เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศล ส่วนพระองค์อีกด้วย พลตรีหม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (ม.ร.ว.เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ได้เล่าประวัติเรื่องการเกิดขึ้นของกฐินต้นนี้ไว้ว่า “กฐินส่วนพระองค์นี้ ในสมัยก่อนรัชกาลที่ ๕ จะเรียกว่าอย่างไรนั้น ยังไม่พบหลักฐาน มาเรียกกันว่ากฐินต้นในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังที่ได้มีการเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆ เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๗ การเสด็จประพาสครั้งนั้น โปรดให้จัดให้ง่ายกว่าการเสด็จประพาสเพื่อสำราญพระราชอิริยาบถอย่างสามัญ คือ โปรดไม่ให้มีท้องตราสั่งหัวเมืองให้จัดทำที่ประทับแรม ณ ที่ใดๆ พอพระราชหฤทัยจะประทับที่ไหน ก็ประทับที่นั่น บางคราวก็ทรงเรือเล็กหรือเสด็จรถไฟไปโดยมิให้ใครรู้ การเสด็จประพาสครั้งนั้นเรียกว่าเสด็จประพาสต้น เหตุที่เรียกว่าประพาสต้นก็เพราะเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๔๗ เสด็จทรงเรือมาต ๔ แฉว ประพาสในแม่น้ำอ้อม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อเรือมาต ๔ แฉว เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งลำ สำหรับแฉวตามเรือพระที่นั่งเวลามีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จพระราชดำเนิน โดยมีให้ใครรู้จักพระองค์ เมื่อซื้อเรือมาตได้ตั้งพระราชประสงค์แล้วก็พระราชทานชื่อเรือลำนั้นว่า "เรือต้น" ในวันนั้นกว่าจะเสด็จพระราชดำเนินกลับถึงที่ประทับแรมที่เมืองราชบุรีเกือบ ๓ ทุ่ม เพราะน้ำเชี่ยวผู้คนในขบวนเสด็จฯ เหนื่อยหอบตามกัน จึงเป็นมูลเหตุให้เรียกการเสด็จประพาสอย่างในวันนี้ว่า ประพาสต้น และยังเป็นมูลเหตุให้เรียกการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ว่า พระกฐินต้น เรียกแบบเรือนไทยที่ทรงสร้างสำหรับประทับอย่างชาวบ้านว่า เรือนต้น กันต่อมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินต้นเป็นประจำทุกปี การจะเสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินต้นที่วัดใดมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

๑. เป็นวัดที่ยังไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมาก่อน
๒. ประชาชนมีความเลื่อมใสในวัดนั้นมาก
๓. ประชาชนในท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิดด้วย

แนวปฏิบัติ

ในกรณีที่เสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์เรียกกันว่า พระกฐินต้น ส่วนมากจะเป็นวัดในต่างจังหวัด สำนักพระราชวังจะออกเป็นหมายรับสั่ง ส่วนมากจะแต่งเครื่องแบบปกติขาวเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่เฝ้าฯ เจ้าหน้าที่ นอกนั้นหรือข้าราชการในท้องถิ่น แต่งกายเครื่องแบบปกติ กากีคอตติ้งแบบข้าราชการ หรือกากีคอปับผูกผ้าผูกคอ การเฝ้าฯ รับเสด็จ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะรับรองข้าราชการและผู้มีเกียรติรอเฝ้าฯ ณ ที่ซึ่งจัดไว้นอกพระอุโบสถ

การเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินในต่างจังหวัดนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องจัดข้าราชการเข้าแถวรับเสด็จฯ ณ ที่ซึ่งรถยนต์พระที่นั่งเทียบ เมื่อเสด็จฯ ลงจากรถยนต์พระที่นั่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องเข้าไปเฝ้าฯ ถวายคำนับ (ถ้าสวมหมวกทำวันทยหัตถ์) แล้วกราบบังคมทูลรายงานตนเองและเบิกข้าราชการผู้ใหญ่ที่เฝ้าฯ เช่น ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อมข้าพระพุทธเจ้า..... ผู้ว่าราชการจังหวัด..... ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส เบิกผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท (ในกรณีที่ภริยาเฝ้าฯ อยู่ด้วย) นาง..... ภริยาข้าพระพุทธเจ้า (จะทูลเกล้าถวายดอกไม้ด้วยก็ได้) แล้วต่อไป ควรจะกราบบังคมทูลเฉพาะข้าราชการผู้ใหญ่ระดับสูง เช่น รองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้พิพากษา หัวหน้าศาลจังหวัด นายอำเภอของท้องที่ที่เสด็จฯ เท่านั้น

๓. กฐินพระราชทาน

เป็นกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานผ้าของหลวง แก่ผู้ที่กราบบังคมทูลขอพระราชทานเพื่อไปถวายยังวัดหลวง นอกจากวัดสำคัญที่ทรงกำหนดไว้ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง (๑๖ วัด ดังที่กล่าวมาแล้ว) เหตุที่เกิดกฐินพระราชทานเพราะว่าปัจจุบันวัดหลวงมีจำนวนมาก จึงเปิดโอกาสให้กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ตลอดจนคณะบุคคลหรือบุคลากรที่สมควรรับพระราชทานผ้าพระกฐินไปถวายได้ และผู้ที่ได้รับพระราชทานจะเพิ่มไทยธรรมเป็นส่วนตัวโดยเสด็จพระราชกุศลตามกำลังศรัทธาก็ได้

ปัจจุบันกระทรวง ทบวง กรม คณะบุคคลหรือบุคคลใดมีความประสงค์จะรับพระราชทานผ้ากฐินไปถวาย ณ วัดหลวงวัดใดก็ติดต่อไปยังกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมตามระเบียบซึ่งเท่ากับเป็นการจองกฐินไว้ก่อนนั่นเอง

แนวปฏิบัติ

ขั้นตอนของกฐินพระราชทานมีดังนี้

๑. เมื่อได้รับผ้าพระกฐินพระราชทานจากกรมการศาสนาแล้ว ควรถวายหลังวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระกฐินวันแรกแล้ว
๒. ให้ติดต่อกับวัดโดยตรง เพื่อแจ้งวัน เวลา และขอให้เจ้าอาวาสสั่งไวยาวัจจรเตรียมสถานที่และสิ่งจำเป็นที่มิบูชาพระรัตนตรัยมีเครื่องบูชาพร้อมอาสนสงฆ์สำหรับพระสงฆ์อนุโมทนาพระกฐิน โต้ะขนาดกว้างพอสมควรสำหรับ

วางพานแว่นฟ้า ผ้าไตรพระกฐินและพานเทียนพระปาติโมกข์ โต๊ะวางเครื่องบริหารพระกฐินและเครื่องไทยธรรม โต๊ะเก้าอี้สำหรับผู้เป็นประธานและผู้ไปร่วมพิธี ตามสมควร

๓. เมื่อถึงวันกำหนด ก่อนผู้เป็นประธานจะไปถึงหรือก่อนเริ่มพิธี ให้เจ้าหน้าที่เชิญเครื่องพระกฐินจัดไว้บนโต๊ะ วางเทียนปาติโมกข์ไว้บนพาน และให้มีเจ้าหน้าที่แต่งเครื่องแบบ หรือแต่งสากลนิยมคอยส่งให้ผู้เป็นประธานที่เชิงบันไดหรือประตูเข้าสู่สถานที่ประกอบพิธี

๔. ประธานรับผ้าพระกฐินจากเจ้าหน้าที่ที่เชิงบันไดพระอุโบสถ อุ่มประคองยืนตรง ถวายความเคารพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วจึงเข้าสู่พระอุโบสถตรงไปวางไว้ที่พานแว่นฟ้า ซึ่งตั้งอยู่หน้าอาสนสงฆ์ (ถ้ามีปีพาทย์หรือเครื่องดนตรีให้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ขณะผู้เป็นประธานรับผ้าไตรจากเจ้าหน้าที่หรือรับที่โต๊ะหมู่ในกรณีที่ตั้งไว้ ต่อจากนั้นจึงบรรเลงเพลงช้า ขณะประธานเข้าสู่สถานที่ประกอบพิธีจนถึงเวลาจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วจึงส่งเทียนชนวนคืนให้หยุดบรรเลงทันทีแม้จะยังไม่จบเพลงก็ตาม และควรมีเจ้าหน้าที่คอยให้สัญญาณเวลาให้เริ่มเพลงหรือให้หยุดบรรเลง)

๕. เมื่อวางผ้าพระกฐินแล้ว จุดธูปเทียนเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ ๓ หน

๖. เมื่อกราบพระรัตนตรัยแล้ว ไปที่พานแว่นฟ้าหยิบผ้าห่มพระประธานส่งให้เจ้าหน้าที่นำไปมอบแก่ไวยาวัจกร แล้วยกผ้าพระกฐินขึ้นประคอง พนมมือหันไปทางพระประธานว่าน้อม ๓ จบ ต่อจากนั้นหันหน้าไปทางพระสงฆ์ว่าคำถวายพระกฐินดังนี้

“ผ้าพระกฐินทานกับทั้งผ้าอันสงฆ์บริวารทั้งปวงนี้ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐอุปถัมภ์ด้วยพระราชศรัทธา โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้า*น้อมนำมาถวายแด่พระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลด้วยไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้ กระทำกฐินัตถการกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ” (* ถ้าเป็นกระทรวง ทบวง กรม องค์กร สมาคม บริษัท ห้างร้าน ให้เปลี่ยนคำว่า ข้าพเจ้า เป็นชื่อหน่วยงานนั้นๆ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน)

กล่าวถวายพระกฐินทานจบแล้ว ประเคนพร้อมด้วยเทียนพระปาติโมกข์ เสร็จแล้วเข้านั่ง ณ ที่ซึ่งจัดไว้ในระหว่างที่ผู้เป็นประธานเข้าสู่สถานที่ประกอบพิธี ผู้อยู่ในพิธีทั้งหมดยืนแสดงความเคารพจนกว่าประธานจะนั่งลง จึงนั่งลงพร้อมกัน

๑. พระสงฆ์ทำพิธีกรรม

๒. เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีกรรมเสร็จออกไปครองผ้า (ปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ ถ้ามี) ครองผ้าเสร็จกลับเข้านั่งยังอาสนสงฆ์ (ปีพาทย์หยุดบรรเลง) ผู้เป็นประธานและผู้ไปร่วมพิธีถวายเครื่องพระกฐินแก่องค์ครอง เริ่มตั้งแต่บาตร เป็นต้นไปจนถึงเครื่องมือก่อสร้าง ถ้าจัดเครื่องไทยธรรมถวายเพิ่มเติม ควรถวายภายหลังเครื่องพระกฐินหลวง

๓. ถ้ามีผู้บริจาคร่วมโดยเสด็จพระราชกุศล ควรประกาศให้ที่ประชุมทราบ

๔. พอพระสงฆ์อนุโมทนา ผู้เป็นประธานกรวดน้ำแล้วพระสงฆ์ถวายอดิเรกจบ ประธานกราบพระรัตนตรัยเป็นอันเสร็จพิธี (ปีพาทย์บรรเลงเพลงกราวราวี ถ้ามี)

๕. กรมการศาสนาเป็นผู้จัดสรรและดำเนินการขอพระราชทาน จึงขอให้รายงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน และยอดเงินโดยเสด็จพระราชกุศลไปยังกรมการศาสนา หลังจากการถวายผ้าพระกฐินเสร็จแล้ว เพื่อจะได้รวบรวมดำเนินการกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานถวายพระราชนิพนธ์โดยพร้อมเพรียงกัน

กฐินราษฎร์

กฐินราษฎร์ เป็นกฐินที่ประชาชนหรือราษฎรที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีกำลังศรัทธานำผ้ากฐินของตนเองไปทอดถวาย ณ วัดต่างๆ (เว้นไว้แต่วัดหลวงที่กล่าวมาแล้วในกฐินหลวง) การทอดกฐินของราษฎรตั้งแต่อดีต

ถึงปัจจุบันมีการเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามลักษณะวิธีการทอดถึง ๔ รูปแบบคือ

- กฐิน หรือ มหากฐิน
- จุลกฐิน หรือ กฐินเล่น
- กฐินสามัคคี
- กฐินตกค้าง

กฐิน หรือ มหากฐิน

เป็นกฐินที่ราษฎรนำไปทอด ณ วัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งตนมีศรัทธาเป็นการเฉพาะ กล่าวคือท่านผู้ใดมีศรัทธาจะทอดกฐิน ณ วัดใด ก็ให้ทำใบพวารณาของกฐินติดใบบอกไว้ ณ เขตวัดนั้นๆ เมื่อถึงเวลากำหนดก็นำผ้ากฐิน บางครั้งเรียกว่า ผ้าที่เป็นองค์กฐิน ซึ่งจะเป็นผืนเดียวก็ได้ หลายผืนก็ได้ เป็นผ้าขาว ซึ่งยังมีได้ตัด ก็ตัดออกเป็นชิ้นๆ พอที่จะประกอบเข้าเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ทำเสร็จแล้วยังมีได้ย้อมหรือย้อมแล้วก็ได้โดยใดอย่างหนึ่งจัดเป็นองค์กฐินนำไปทอด ณ วัดที่ได้จองไว้

นอกจากองค์กฐินแล้ว เจ้าภาพบางรายอาจศรัทธาถวายของอื่นๆ ไปพร้อมกันกับองค์กฐินเรียกว่า บริวารกฐิน ตามที่นิยมกันประกอบด้วยปัจจัย ๔ คือ

๑. เครื่องอาศัยของพระภิกษุสามเณร มี ไตร จีวร บริวารอื่นๆ ที่จำเป็น

๒. เครื่องใช้ประจำปี มีมุ้ง หมอน กลด เตียง ตั่ง โต๊ะ เก้าอี้ โอ่งน้ำ กระจ่าง กระจทะ กระจโถน เต่า ภาชนะสำหรับใส่อาหารคาวหวาน

๓. เครื่องซ่อมเสนาสนะ มี มีด ขวาน สิว เลื่อย ไม้กวาด จอบ เสียม

๔. เครื่องคิลานเภสัช มียารักษาโรค ยาสีฟัน แปรงสีฟัน อุปกรณ์ซักล้าง เป็นต้น

หรือจะมีอย่างอื่นนอกจากที่กล่าวมานี้ก็ได้ ขอให้เป็นของที่สมควรแก่พระภิกษุ สามเณร จะใช้อุปโภคบริโภคเท่านั้น หากจะมีของที่ระลึกสำหรับแจกจ่ายแก่คนที่อยู่ในวัดหรือคนที่มาร่วมงานกฐินด้วยก็ได้ สุดแต่กำลังศรัทธา และอัธยาศัยไมตรีของเจ้าภาพ

นอกจากนั้นยังมีธรรมเนียมที่เจ้าภาพผู้ทอดกฐินจะต้องมีผ้าห่มพระประธานอีกหนึ่งผืน เทียนสำหรับจุดในเวลา ที่พระภิกษุสวดปาติโมกข์ ที่เรียกสั้นๆ ว่า เทียนปาติโมกข์ จำนวน ๒๔ เล่ม และมีธงผ้าขาวเขียนรูปพระเยซู หรือสัตว์น้ำอย่างอื่น เช่น ปลา นางเงือก สำหรับปักหน้าวัดที่อยู่ตามริมน้ำ เมื่อทอดกฐินเสร็จแล้ว (ถ้าเป็นวัดที่อยู่ไกลแม่น้ำให้มีธงผ้าขาวเขียนรูปตะขาบปักไว้หน้าวัดแทนรูปสัตว์น้ำ) การปักธงนี้เป็นเครื่องหมายให้ทราบว่่วัดนั้นๆ ได้รับกฐินแล้ว และอนุโมทนาพร้อมกุศลด้วยได้ ปัญหาที่ว่าเพราะเหตุไรจึงมีธงจะปักขึ้นในวัดที่ทอดกฐินแล้ว ยังไม่ปรากฏหลักฐาน และข้อวิจารณ์อันสมบูรณ์โดยมิต้องสงสัย เท่าที่รู้จักมี ๒ มติ คือ

๑. ในโบราณสมัย การจะเดินทางต้องอาศัยดาวช่วยประกอบเหมือนเช่นการยกทัพเคลื่อนขบวนจะต้องอาศัยดาวระเซ่ที่ขึ้นในตอนจวนจะสว่าง การทอดกฐินบางที่ต้องไปทอด ณ วัดซึ่งอยู่ไกลบ้าน ฉะนั้น การดูเวลาจึงต้องอาศัยดาวระเซ่ พอดาวระเซ่ขึ้น ก็เคลื่อนองค์กฐิน ไปสว่างเอาที่วัดพอดี และต่อมาก็คงมีคิดทำธงในงานกฐิน ในขั้นต้น ก็คงทำธงทิวประดับประดาให้สวยงาม ทั้งที่องค์กฐิน ทั้งที่บริเวณวัด และภายหลังคงหวังจะให้ เป็นเครื่องหมาย เนื่องด้วยการกฐิน ดังนั้น จึงคิดทำธงรูปพระเยซู เสมือนประกาศให้รู้ว่าทอดกฐินแล้ว

๒. อีกมติหนึ่งเล่าเป็นนิทานโบราณว่า ในการแห่กฐินในทางเรือของอุบาสกผู้หนึ่ง มีระเซ่ตัวหนึ่งอยากได้บุญ จึงอุทิศส่วยตามเรือไปด้วย แต่ยังไม่ทันถึงวัดก็หมดกำลัง ส่วยตามต่อไปอีกไม่ไหว จึงร้องบอกอุบาสกว่าเหนื่อยนักแล้วไม่สามารถจะส่วยตามไปร่วมกองการกุศล วานท่านเมตตาช่วยเขียนรูปข้าพเจ้า เพื่อเป็นสักขีพยานว่าได้ไปร่วมการกุศลด้วยเถิด อุบาสกผู้นั้นจึงได้เขียนรูปพระเยซูเป็นธงขึ้นในวัดเป็นปฐม และสืบเนื่องมาจนบัดนี้

นอกจากนี้แล้วยังมีประเพณีนิยมอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับเวลาของการทอดกฐิน ถ้าเป็นเวลาเช้าจะมีการทำบุญถวายอาหารเพลแต่พระภิกษุ สามเณร ในวัดด้วย

กฐินที่ราษฎรเป็นเจ้าของกฐินและบริวารกฐินไปทอดยังวัดต่างๆ นี้เรียกว่า กฐิน หรือ มหากฐิน เหตุที่เรียกว่ามหากฐินอาจเป็นเพราะจะให้เห็นความแตกต่างจากกฐินอีกชนิดหนึ่งคือ จุลกฐิน ก็ได้

จุลกฐิน หรือ กฐินเล่น

เป็นกฐินที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนหมู่มาก ต้องเร่งรีบทำให้เสร็จ เลยเรียกว่า กฐินเล่น (ความหมายคือเร่งรีบ ฟ้าว ต้องเล่น (วิ่ง) จึงจะเสร็จทันกาล) เป็นงานที่มีพิธีมาก ถือกันมาแต่โบราณ ว่ามีอาานิสงส์มากยิ่งนัก วิธีทำก็คือเก็บฝ้ายมารอบเป็นด้าย แล้วทอให้เสร็จเป็นผืนผ้าในวันเดียวกัน และนำไปทอดในวันนั้น กฐินชนิดนี้ ต้องทำแข่งกับเวลา มีผู้ทำหลายท่านแบ่งหน้าที่ไป ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว

เมื่อพระสงฆ์รับผ่านั้นแล้ว มอบแก่พระภิกษุผู้เป็นองค์ครอง ซึ่งพระภิกษุองค์ครองจะจัดการต่อไปตามพระวินัย หลังจากนั้นผู้ทอดต้องช่วยทำต่อ คือ นำฝ้ายนั้นมาขยำ ทูบ ซัก แล้วไปตากให้แห้ง นำมาดัดเป็นจิวรีผืนใดผืนหนึ่งแล้วเย็บ ย้อม ตากแห้ง พับ ทับ รีด เสร็จเรียบร้อยนำไปถวายพระภิกษุองค์ครองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ท่านทำพินทุอิชฐฐานเสร็จการพินทุอิชฐฐานแล้วจะมีการประชุมสงฆ์ แจ้งให้ทราบ พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดจะอนุโมทนาเป็นเสร็จพิธีจุลกฐิน

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ทอดกฐินไม่มีกำลังมากพอ จะตัดวิธีการในตอนต้นๆ ออกเสียก็ได้ โดยเริ่มด้วยการนำเอาผ้าขาวผืนใหญ่มากะประมาณให้พอที่จะตัดเป็นจิวรีผืนใดผืนหนึ่งแล้วนำไปทอด เมื่อพระภิกษุสงฆ์ท่านนำไปดำเนินการตามพระวินัยแล้ว ก็ช่วยทำต่อจากท่าน คือ ซัก กะ ตัด เย็บ ย้อม ให้เสร็จ แล้วนำกลับไปถวายพระภิกษุองค์ครองเพื่อพินทุอิชฐฐานต่อไปเหมือนวิธีทำที่กล่าวมาแล้วในการทำจุลกฐินเต็มรูปแบบ

ส่วนบริวารของจุลกฐิน ผ้าห่มพระประธาน และเทียนปาติโมกข์ ตลอดจนธงจระเข้ ธงตะขาบ ก็คงเป็นเช่นที่กล่าวมาในเรื่องของกฐินหรือมหากฐินนั่นเอง

กฐินสามัคคี

เป็นกฐินที่มีเจ้าภาพหลายคนร่วมกัน จะบริจาคมากน้อยอย่างไรไม่กำหนด เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินการก็มักจะตั้งคณะทำงานขึ้นมาคณะหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งแต่มีหนังสือบอกบุญไปยังผู้อื่น เมื่อได้ปัจจัยมากก็นำมาจัดหาผ้าอันเป็นองค์กฐินรวมทั้งบริวารต่างๆ เมื่อมีปัจจัยเหลือก็นำถวายวัด เพื่อช่วยเป็นค่าใช้จ่ายในการบูรณปฏิสังขรณ์ กุฏิ โบสถ์ เจดีย์ เป็นต้น กฐินสามัคคีนี้มักจะนำไปทอดยังวัดที่กำลังมีการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ เพื่อเป็นการสมทบทุนให้สิ่งอันพึงประสงค์ของวัดให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว

เรื่องของกฐินสามัคคีเป็นที่นิยมแพร่หลายกันมาก เพราะนอกจากจะถือกันว่าเป็นบุญเป็นกุศลแล้ว ยังเป็นการช่วยทำนุบำรุงวัด ตลอดจนเป็นการสร้างความสามัคคีของชุมชน ให้มีความรักมั่นกลมเกลียว อันเนื่องมาจากอาานิสงส์ของกฐินสามัคคีนั่นเอง

กฐินตกค้าง

กฐินประเภทนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กฐินตก กฐินโจร ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชธนะ ได้กล่าวถึงเหตุผลที่เกิดกฐินชนิดนี้ตลอดจนชื่อเรียกที่ต่างกันอย่างกว้าง (จากเรื่องเทศกาลออกพรรษา) “...แต่ที่ทำการเช่นนี้ ทำกันอยู่ในท้องถิ่นที่มีวัดตกค้างไม่มีใครทอดก็ได้ จึงมักมีผู้ศรัทธาไปสืบเสาะหาวัดอย่างนี้เพื่อทอดกฐินตามปกติในวันใกล้ๆ จะสิ้นหน้าทอดกฐินหรือในวันสุดท้ายของกาลกฐิน (คือวันก่อนวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒) การทอดกฐินอย่างนี้เรียกว่า กฐินตกค้าง หรือเรียกว่า กฐินตก บางถิ่นก็เรียก กฐินโจร เพราะกิริยาอาการที่ไปทอดอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว จู่ๆ ก็ไปทอด

ไม่บอกกล่าวเล่าสืบล่วงหน้าให้วัดรู้เพื่อเตรียมตัวกันได้พร้อมและเรียบร้อย การทอดกฐินก็คือว่าได้บุญอันสูงส่งแรงกว่าทอดกฐินตามธรรมดา บางคนเตรียมข้าวของไปทอดกฐินหลายๆ วัด แต่ได้ทอดน้อยวัด เครื่องไทยธรรมที่ตระเตรียมเอาไปทอดยังมีเหลืออยู่ หรือบางวัดทอดไม่ได้ (อาจเป็นที่ไม่ครบองค์สงฆ์) ก็เอาเครื่องไทยธรรมเหล่านั้นจัดทำเป็นผ้าป่าเรียกกันว่า ผ้าป่าแถมกฐิน กฐินประเภทนี้ เรื่ององค์กฐิน บริวารกฐิน ยังคงเป็นเช่นที่กล่าวมาแล้ว ส่วนข้อแตกต่างที่ชัดเจนคือ ไม่มีการจองวัดล่วงหน้า การทอดก็ทอดได้เฉพาะวัดที่ยังไม่มีใครทอด และเจ้าภาพเดียวอาจจะทอดหลายวัดก็ได้ตลอดจนสามารถนำเอาของไทยธรรมที่เหลือทำเป็นการบุญชนิดหนึ่งๆ ที่เรียกว่า ผ้าป่าแถมกฐินได้อีก

ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับกฐิน

เมื่องานบุญกฐินเป็นงานมหากุศลที่พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธา การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดงานบุญประเพณีนี้ ต้องทำให้ถูกต้องสมควรวินัยจึงจะได้อันสูงส่ง ข้อปฏิบัติที่น่าสนใจมีดังนี้

๑. การจองกฐิน

การจองกฐิน ก็คือ การแจ้งล่วงหน้าให้ทางวัดและประชาชนได้ทราบว่าจะทอดกฐินกันเป็นจำนวนมาก ถ้าไม่จองไว้ก่อนอาจไม่มีโอกาส จึงเกิดเป็นธรรมเนียมขึ้นว่าจะทอดกฐินต้องจองล่วงหน้าเพื่อให้มีโอกาส และเพื่อไม่ให้เกิดการทอดซ้ำ วัดหนึ่งวัดปีหนึ่งทอดกฐินได้ครั้งเดียว และในเวลาจำกัด คือหลังจากออกพรรษาแล้วเพียงเดือนเดียวดังได้กล่าวมาแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม กฐินหลวงไม่มีการจองล่วงหน้า เว้นแต่กฐินพระราชทาน ผู้ประสงค์จะขอรับพระราชทานกฐินไปทอดต้องจองล่วงหน้า โดยแจ้งไปยังกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการดังกล่าวมาแล้ว

๒. การทอดกฐิน

เมื่อได้ตระเตรียมพร้อมแล้ว ถึงกำหนดก็นำผ้ากฐินกับบริวารไปยังวัดที่จองไว้ การนำไปนั้น จะไปเสียบๆ หรือจะแห่แหกันไปได้ เมื่อไปถึงแล้ว พักอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งที่สะดวก เช่น ที่ศาลาทำน้ำ ศาลาโรงธรรม โรงอุโบสถ หรือที่ใดที่หนึ่งซึ่งทางวัดจัดไว้ เมื่อพระสงฆ์พร้อมแล้วก่อนถวายกฐิน อาราธนาศีล รับศีล เมื่อรับแล้ว ทายกประกาศให้รู้พร้อมกัน หัวหน้าผู้ทอดกฐินหันหน้าไปทางพระพุทธรูป ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วหันหน้ามาทางพระสงฆ์กล่าวถวายเป็นภาษาบาลี ภาษาไทย หรือทั้งสองภาษาก็ได้ ว่าคนเดียวหรือว่านำ แล้วคนทั้งหลายว่าตามพร้อมกันก็ได้ การกล่าวคำถวายจะกล่าวเป็นคำๆ หรือจะกล่าวรวมกัน เป็นวรรคๆ แล้วแต่ความสะดวกของผู้กล่าวนำและผู้กล่าวตาม

อานิสงส์หรือผลดีของการทอดกฐิน

๑. ผลดีฝ่ายผู้ทอดและคณะ อานิสงส์หรือผลดีของฝ่ายผู้ทอดและคณะมีดังนี้

(๑) ชื่อว่าได้ถวายทานภายในกาลเวลากำหนดที่เรียกว่ากาลทาน คือในปีหนึ่งถวายได้เพียงในระยะเวลา ๑ เดือนเท่านั้น ในข้อถวายทานตามกาลนี้มีพุทธภาษิตว่าผู้ให้ทานตามกาลความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลของผู้นั้น ย่อมสำเร็จได้

(๒) ชื่อว่าได้สงเคราะห์พระสงฆ์ผู้จำพรรษาให้ได้ผลัดเปลี่ยนผ่านนุ่มนวลใหม่ แม้ผ้ากฐินนั้นจะตกแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ชื่อว่าได้ถวายแก่สงฆ์เป็นส่วนรวม มีพุทธภาษิตว่าผู้ให้ผ้าชื่อว่าให้ผิวพรรณ

(๓) ชื่อว่าได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้เป็นหลัก เป็นตัวอย่างแห่งคุณงามความดีของประชาชนสืบไป

(๔) จิตใจของผู้ทอดกฐินทั้ง ๓ กาล คือก่อนทอด กำลังทอดและทอดแล้ว ที่เลื่อมใสศรัทธา และปรารถนาดีนั้นจัดเป็นกุศลจิต คนที่จิตเป็นกุศลย่อมได้รับความสุขความเจริญ

(๕) การทอดกฐินทำให้เกิดสามัคคีธรรม คือการร่วมมือกันทำคุณงามความดี และถ้าการถวายกฐินนั้นมีส่วนได้บุญปฏิบัติสังฆกรรมวัดวาอารามด้วย ก็เป็นการร่วมสามัคคี เพื่อรักษาศาสนวัตถุ ศาสนสถานให้ยั่งยืนสถาพรสืบไป

๒. ผลดีฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับและกรานกฐิน อาานิสงส์หรือผลดีของฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับและกรานกฐินมีดังนี้
พระพุทธรเจ้าตรัสไว้ (ในวินัยปิฎก เล่ม ๕ หน้า ๑๓๖) ว่าภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับประโยชน์

๕ ประการ

(๑) รับนิมนต์ฉันไว้แล้วไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุในวัดตามความในสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรคปาจิตีย์

(๒) ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำหรับ

(๓) เก็บผ้าที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษไว้ได้ตามปรารถนา

(๔) จีวรอันเกิดในที่นั้นเป็นสิทธิของภิกษุเหล่านั้น

(๕) ขยายเขตแห่งการทำจีวร หรือการเก็บจีวรไว้ได้จนถึงสิ้นฤดูหนาว (คือจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันสุดท้าย)

ลักษณะอันเป็นประชาธิปไตยของพิธีกรรมกฐิน

ได้กล่าวแล้วว่าเรื่องของกฐินเป็นสิ่งกรรม คือการกระทำที่เป็นการสงฆ์ คือพระสงฆ์ทั้งวัด ต้องรับรู้ รับผิดชอบ ร่วมกันในการช่วยกันทำจีวรให้สำเร็จ ในการประชุมกันหารือว่า จะควรมอบผ้ากฐินให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง และแม้เพียง การปรึกษาหารือก็ยังไม่ใช้ได้ต้องมีการสวดประกาศเป็นการสงฆ์ เสนอญัตติว่าจะมอบผ้ากฐินแก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้ แล้วสวด ประกาศ จบแล้วไม่มีผู้คัดค้าน จึงจะถวายผ้ากฐินแก่องค์ครอง คือภิกษุผู้รับมิตจากที่ประชุมให้เป็นผู้รับผ้ากฐินในนามของ สงฆ์ได้ ลักษณะเช่นนี้เป็นการสอนให้ถ้อยคำที่ประชุมสงฆ์เป็นใหญ่ ไม่ทำอะไรตามอำเภอใจเป็นหลักในการปกครอง คณะสงฆ์ ซึ่งเป็นตัวอย่างแก่การปกครองทางโลกด้วย

ข้อเสนอแนะ

๑. พุทธศาสนิกชนควรทอดกฐินให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของกฐิน ได้แก่ การบำเพ็ญกุศลด้วยการถวาย ผ้ากฐินแก่ภิกษุซึ่งอยู่จำพรรษาครบสามเดือนตามพระพุทธาณุญาต (ในข้อนี้โปรดดูข้อความเรื่องการแก้ปัญหาเรื่องกฐิน ตกค้าง)

๒. การรวบรวมทุนที่มีผู้บริจาคเพื่อบำรุงวัดหรือสถานศึกษาในวัด ควรให้เป็นไปตามความศรัทธาของผู้บริจาค โดยมีเหตุผลอันสมควร เช่น ช่วยปฏิสังขรณ์วัดที่ทรุดโทรมให้มั่นคงถาวรสืบไป

๓. ในการเดินทางไปทอดกฐิน ณ วัดที่อยู่ห่างไกลซึ่งผู้จัดมักจะพ่วงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ด้วยนั้น ควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัยของผู้ที่จะเดินทางไปเป็นหมู่คณะ ทั้งนี้เพื่อความไม่ประมาท

๔. ควรงดเว้นการเลี้ยงสุราเมรัยในระหว่างเดินทางหรือระหว่างที่มีงานกฐิน ทั้งนี้เพื่อให้การบำเพ็ญกุศลเป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย

๕. ควรงดการใช้จ่ายในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็น โดยยึดถือการจัดให้ประหยัดเป็นหลักสำคัญ

๖. การฉลองหรือสมโภชกฐินก่อนทอดนั้น ควรทำเพียงเพื่อประโยชน์ของการนัดหมายให้พร้อมเพรียงกันและ เพื่อเป็นการส่งเสริมศรัทธาของผู้มาร่วมงานเท่านั้น ไม่ควรมุ่งความสนุกสนาน อันมิใช่วัตถุประสงค์ของการทอดกฐิน

ถ้ามีชบวนแห่เชิญผ้าพระกฐินไป ผู้เข้าชบวนควรแต่งกายให้เรียบร้อย ถ้ามีชบวนฟ้อนรำควรร เลือกลง แต่งกายสุภาพ ชุดสุภาพ เพราะเป็นงานทางศาสนา

๗. การพิมพ์หนังสือแจกในงานกฐินนั้น จะมีหรือไม่ก็ได้ไม่เป็นการบังคับแต่ถ้ามีควรเลือกพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์

๘. ไม่ควรทอดกฐินในวัดที่พระภิกษุอยู่ในวัดนั้นบอกกล่าวโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ไปทอด เพราะเป็นการผิดพระวินัย และกฐินที่ทอดก็ไม่ใช่กฐิน ถือเป็นโมฆะ (พระไตรปิฎกเล่ม ๕ หน้า ๑๓๘) แต่พระภิกษุผู้อยู่ในวัดหนึ่งอาจแนะนำให้ไปทอดในวัดอื่นได้

๙. ในการพิมพ์ใบบอกบุญหรือฎีกาเพื่อเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธามาร่วมทำบุญนั้น ไม่ควรพิมพ์ ชื่อบุคคลเป็นกรรมการโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของก่อน

การสร้างเมืองอุดรธานีและวัดมณีมาวาส

หากจะกล่าวถึงประวัติวัดมณีมาวาสนั้น จะหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงประวัติเมืองอุดรธานีไปเสียมิได้ เนื่องจากการสร้างวัดนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างเมือง วัดมณีมาวาสจึงถือเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองอุดรธานี การเกิดเมืองอุดรธานีเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ ร.ศ.๑๑๒ ตามสัญญาข้อ ๓ ห้ามไม่ให้ไทยมีกองทหารตั้งอยู่ภายในรัศมี ๒๕ ก.ม. จากฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งในสมัยนั้นไทยมีกองทหารตั้งอยู่ที่เมืองหนองคาย จึงจำเป็นต้องย้ายกองทหารออกจากเมืองหนองคายภายในเวลา ๑ เดือน บรรดาป้อมค่ายคูก็จะต้องรื้อถอนเสียให้สิ้นเชิง เมื่อมีสัตยาบันกันแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวนซึ่งตั้งกองรักษาการณ์อยู่เมืองหนองคาย จึงได้ย้ายกองบัญชาการออกจากเมืองหนองคาย การขนย้ายนั้น คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า ต้องใช้เกวียนประมาณ ๒๐๐ เล่มเป็นพาหนะ ได้ออกเดินทางรอนแรมมาโดยลำดัดจนถึงลำน้ำขวย (ขวย หมายถึง ปลาชนิดหนึ่ง ปัจจุบันเรียกน้ำขวย) เสด็จในกรมได้ตรวจดูพื้นที่เพื่อจะได้ตั้งกองบัญชาการแต่เมื่อได้ตรวจโดยถี่ถ้วนแล้ว เห็นว่ามีพื้นที่ไม่สม่ำเสมอสูงๆ ต่ำๆ ไม่เหมาะสมที่จะสร้างเป็นเมืองใหญ่ในโอกาสข้างหน้า และอยู่ห่างจากฝั่งแม่น้ำโขง ประมาณ ๒๐ ก.ม. เท่านั้น พระองค์จึงได้อพยพรอนแรมลงมาทางทิศใต้โดยลำดัด ห่างจากน้ำขวยนั้นประมาณ ๓๐ ก.ม. จนถึงบ้านเตือ จึงได้พักกองเกวียนอยู่ใกล้ต้นโพธิ์ใหญ่ข้างวัดมณีมาวาส ในบริเวณใกล้เคียงทางทิศตะวันออกมีหนองบัวกลอง หนองเหล็ก ทางทิศใต้มีหนองขอนขาว ทางทิศตะวันตกมีหนองนาเกลือ หนองวัวซ่อง หนองสวรรค์ และทางทิศเหนือมีหนองสำโรง หนองแด และมีห้วยหมากแข้ง ซึ่งมีต้นน้ำจากภูเขาพาน มีน้ำใสสะอาด มีป่าไม้ปกคลุม มีปลา เต่า จะเข้ ชุกชุมมาก ลำน้ำนี้ไหลผ่านจากทิศใต้สู่ทิศเหนือลงลำห้วยหลวง เสด็จในกรมจึงตกลงพระทัยให้ตั้งกองบัญชาการสร้างบ้านแปลงเมืองลง ณ พื้นที่ดังกล่าวนี้ โดยพระองค์ได้สร้างวังประทับอยู่ใกล้ต้นโพธิ์ใหญ่ตรงข้ามวัดมณีมาวาสในปัจจุบันนี้ และได้สร้างสถานที่ราชการมีศาลากลางจังหวัดเป็นต้น โดยมากหันหน้าไปทางทิศเหนือแทบทุกแห่ง มีคำเล่ากันต่อมาว่าเป็นเช่นนั้นเนื่องจากเสด็จในกรมทรงตั้งพระทัยหวังจะตั้งรับสู้ฝรั่งเศสผู้รุกราน และอาจจะทรงหวังว่า ในวันหนึ่งข้างหน้าพี่น้องฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจะกลับมารวมเป็นทองแผ่นเดียวกันอีก

เสด็จในกรมทรงเข้าพระทัยเป็นอันดีว่าราชอาณาจักรกับพุทธจักรเป็นของคู่กันพร้อมกับการสร้างเมืองนั่นเอง พระองค์ทรงเห็นว่าควรสร้างหลักใจควบคู่กันไปด้วย ณ บริเวณใกล้เคียงกับที่สร้างวังประทับนั้น มีโนนอยู่แห่งหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า “โนนหมากแข้ง” มีเจดีย์ศิลาแลง มีสีฐานฐานตั้งกรงกเขาตั้งอยู่ที่โนนนั้น เล่าสืบกันมาว่า เป็นเจดีย์ก่อครอบตอหมากแข้งใหญ่ นัยว่ามีต้นหมากแข้งขนาดใหญ่ต้นหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินกรุงล้านช้างร่มขาวได้ให้มาโคนไปทำกลอง และทำเป็นกลองขนาดใหญ่ได้ถึง ๓ ใบ ใบที่หนึ่งเอาไปไว้ที่นครเวียงจันทน์ ใช้ตีเป็นสัญญาณบอกเหตุในเมื่อมีข้าศึกศัตรูมาราวี เมื่อตีกลองใบนี้พญานาคจะขึ้นมาช่วยรบข้าศึกศัตรูให้พ่ายแพ้ แต่ภายหลังถูกเชียงเมียงไปหลอกให้ทำลายกลองใบนี้เสีย ชาวเวียงจันทน์จึงไม่มีพญานาคมาช่วยดูจในอดีต ใบที่สองนำไปไว้ในนครหลวงพระบาง ส่วนใบที่สามเป็นใบที่เล็กกว่า ๒ ใบนั้น ได้นำไปไว้ที่วัดหนองบัว (วัดเก่าตั้งอยู่ติดกับถนนสายอุดร-สกลนคร ห่างจากทางรถไฟประมาณ ๕ เส้นยังมีเจดีย์ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน) เพราะมีกลองหมากแข้งอยู่ที่วัดซึ่งอยู่ริมฝั่งหนองบัว จึงเรียกว่า หนองบัวกลอง แต่ปัจจุบัน

คำว่า กลอง หายไป คงเหลือแต่ **หนองบัว** เท่านั้น ต้นหมากแข้งต้นนี้ คนในสมัยก่อนไม่มีความชำนาญในมาตราวัด จึงเล่าบอกขนาดไว้ว่า “**ตอหมากแข้งนั้น ภิษุ ๘ รูป นั่งฉันจันทันได้อย่างสะดวกสบาย**” แสดงให้เห็นว่าต้นหมากแข้งนั้นใหญ่โตมากเอากว้างทีเดียว แต่คงไม่ได้หมายความว่า ภิษุทั้ง ๘ รูปนั้นนั่งบนตอหมากแข้ง เห็นจะหมายความว่า ภิษุ ๘ รูปนั่งล้อมรอบตอหมากแข้งโดยใช้ตอหมากแข้งเป็นโต๊ะ หรือโตกสำหรับวางอาหาร แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมองเห็นว่าเป็นตอหมากแข้งที่ใหญ่มากทีเดียว

เรื่องต้นหมากแข้งนี้ ท่านเจ้าปู่ พระเทพวิสุทธิธรรมจารย์ (บุญ ปุณฺณสิริมหาเถระ) เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ ซึ่งได้มาอยู่วัดมณีมาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ คือหลังจากสร้างวัดเพียง ๔ ปี ได้เล่าว่า ที่โนนหมากแข้งนั้นมิต้นหมากแข้งขนาดเล็กอยู่มากมาย และมีต้นหมากแข้งขนาดใหญ่เท่าต้นมะพร้าวขนาดตั้งอยู่ต้นหนึ่ง แต่มีลำต้นไม่สูง เป็นพุ่ม มีกิ่งก้านสาขาแผ่ออกอย่างไพศาล ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๒ มีแม่ (แพะ) ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัฒนาอนุวงศ์จำนวนมาก ได้มากินใบกินกิ่งก้านของมัน มันจึงตาย เข้าใจว่าต้นหมากแข้งต้นนี้เห็นจะเป็นหลานหรือเหลนของต้นหมากแข้งที่เจ้าเมืองล้านช้างร่มขาวเอาไปทำกลองเพลนั้นแน่ เจดีย์ศิลาแลงนั้นตั้งอยู่ตรงกลางพระอุโบสถวัดมณีมาวาสปัจจุบันนี้

นอกจากมีเจดีย์ก่อครอบตอหมากแข้งขนาดใหญ่ดังกล่าวแล้วนั้น ยังมีพระพุทธรูปหินขาวปางนาคปรกเป็นหินขาวเป็นแท่ง เป็นท่อนๆ ช่างนำมาติดต่อกันประกอบเข้าเป็นองค์ ชาวบ้านใกล้เคียงมีบ้านเตื่อหมากแข้ง เป็นต้น นับถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มากได้พร้อมกันปลูกสร้างศาลาขนาดเล็กมุงด้วยหญ้าคา เป็นที่ประดิษฐานได้ทำบุญสงฆ์น้ำในเทศกาลสงกรานต์ และทำบุญบั้งไฟบูชาเป็นประจำทุกปี เชื่อถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่สามารถจะอำนวยความผาสุกบำบัดโรคภัยไข้เจ็บความชั่วร้ายให้หายสูญ

เสด็จในกรมจึงโปรดฯ ให้สร้างวัดขึ้นที่บริเวณวัดร้างโนนหมากแข้งนี้และทรงตั้งชื่อว่า “**วัดมณีมาวาส**” จัดเป็นวัดคู่เมืองอุตรธานี ในเบื้องต้นก็ให้สร้างกุฏิหลังเล็กๆ เพียง ๒-๓ หลังเท่านั้น พอให้เป็นที่พักอาศัยของภิษุสามเณร นายช่างที่ควบคุมการก่อสร้างในสมัยนั้น คือ **หลวงวุฒิวิวัฒน์** (เขย ไชยสิทธิ์) แล้วพระองค์ได้อาราธนา ท่าน**พระครูธรรมวินยานุยุตต์ (เพ็ญ)** ให้เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เข้าใจว่า ท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ ได้อพยพติดตามมาพร้อมกับขบวนของเสด็จในกรม เหมือนอย่างชาวบ้านในปัจจุบันนี้ ได้อพยพย้ายครอบครัวไปสร้างบ้านใหม่ ก็มักจะมามีภิษุสามเณรลูกหลานอพยพติดตามไปด้วย และได้ไปสร้างวัดขึ้นในที่ไปอยู่นั้น

เมื่อเสด็จในกรมทรงสร้างวัดมณีมาวาสขึ้นแล้วได้สั่งให้หัวเมืองต่างๆ ในการปกครอง คัดเลือกภิษุมาจำพรรษาอยู่ที่วัด เพื่อจะได้ศึกษาและฝึกหัดอบรมระเบียบแบบแผนต่างๆ พระองค์มีความสนพระทัยในกิจการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงเอาเป็นธุระฝึกหัด อบรมระเบียบ แบบแผน ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ตลอดถึงการซ่อมสวดมนต์ ซ่อมเทศน์ ก็ทรงเอาเป็นธุระด้วยพระองค์เอง การพระศาสนาในระยะนั้นก็ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยทุกประการ เมืองและวัดต่างๆก็อยู่ในขั้นก่อสร้างตัวเหมือนกัน มีความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันดี เมืองช่วยวัด วัดช่วยตัดผลัดกันช่วยทุกวันคืน เสด็จในกรมทรงพยายามจะสร้างวัดมณีมาวาสให้สมบูรณ์ตามแบบฉบับแห่งวัดในพระพุทธศาสนา จึงโปรดให้สร้างอุโบสถขึ้น ๑ หลัง ที่โนนหมากแข้ง ถัดจากเจดีย์ไปทางทิศเหนือประมาณ ๘ เมตร ทำด้วยไม้ หลังคามุงด้วยกระเบื้องไม้ตะเคียนทอง แล้วอาราธนาพระพุทธรูปนาคปรกหินขาว เข้าประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถนั้น เพื่อให้พระสงฆ์ที่ทำการธรรมถูกต้องตามพระวินัย ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และได้รับพระบรมราชานุญาต เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๙ ปรากฏตามสำเนาหนังสืออนุญาต ดังต่อไปนี้

(สำเนา)

ที่ ๕๖/๒๑๔

มีพระบรมราชโองการ ประกาศไว้แก่ชนทั้งปวงว่า ที่เขตพระอุโบสถวัดมณีมาวาส แขวงเมืองหนองคาย โดยยาว ๒๑ วา กว้าง ๑๑ วา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ขอเป็นวิสุคามลีมา พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงยินยอมโอนอนุญาตแล้ว โปรดให้ กรมการ ปักกำหนดให้ตามประสงค์ ทรงพระราชอุทิศที่นั้นให้เป็นที่วิสูคามลีมา เป็นแผนที่ต่างจากพระราชอาณาเขต เป็นที่วิสูคามลีมาสำหรับพระสงฆ์มาแต่จากทุกทิศทั้งสี่ ทำสังฆกรรมมือโบลกรรม เป็นต้น

พระราชทานตั้งแต่วันที่ ๒๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ พระพุทธศักราช ๒๔๓๙ พรรษา เป็นวันที่ ๑๐๓๐๕ ในรัชกาลปรัตยบันนี้

อิ ทัมยา รมญา ปรมินทมหาจุฬาลงกรณ สยามวิชิตะ รชชการยตา

เสด็จในกรมได้ทะนุบำรุงวัดมณีมาวาส ตลอดระยะเวลาที่ประทับอยู่ค่ายหมากแข้งเป็นเวลาหลายปี จนถึงวันที่ ๑๑ กันยายน ร.ศ. ๑๑๘ พ.ศ. ๒๔๔๒ ปีกุน จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กลับกรุงเทพมหานครและได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม และรั้งหน้าที่ผู้บัญชาการทหารเรืออีกตำแหน่งหนึ่ง และในปีเดียวกันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัฒนาวงศ์ (เมื่อครั้งยังเป็นหม่อมเจ้า) ข้าหลวงรองเป็นเทศาภิบาลมณฑลฝ่ายเหนือ

ในส่วนของประวัติเมืองอุดรนั้น พ.ศ. ๒๔๔๒ ปีกุน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนชื่อมณฑลดังต่อไปนี้

๑. เมืองเชียงใหม่ ลำพูน น่าน เถิน แพร่ และเมืองขึ้นของเมืองเหล่านี้ ซึ่งรวมเรียกว่ามณฑลลาวเฉียงต่อไปนี้สืบไปให้เรียกว่า **มณฑลฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ**

๒. เมืองหนองคาย หนองหาร ขอนแก่น ชนบท หล่มสักดี กมุทาสัย สกลนคร ชัยบุรี โพนพิสัย ท่าอุเทน นครพนม มุกดาหาร รวม ๑๒ หัวเมือง และเมืองขึ้นของเมืองเหล่านี้ ซึ่งรวมเรียกว่า มณฑลลาวพวนนั้น ต่อนี้สืบไปให้เรียกว่า **มณฑลฝ่ายเหนือ**

๓. เมืองจำปาศักดิ์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และเมืองอื่นๆ ซึ่งรวมเรียกว่า มณฑลลาวกาวนั้น ต่อนี้สืบไปให้เรียกว่า **มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ**

๔. เมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ พนมเปญ และเมืองขึ้นของเมืองเหล่านี้ ซึ่งรวมเรียกว่า มณฑลเขมร ต่อนี้สืบไปให้เรียกว่า **มณฑลตะวันออก**

๕. หัวเมืองในมณฑลนครราชสีมา ซึ่งแบ่งเป็น ๓ บริเวณ คือ นครราชสีมา พิมาย ปักธงชัย และจันทัก ซึ่งรวมเรียกว่า บริเวณนครราชสีมา นั้น ต่อนี้ไปให้รวมเรียกว่า **เมืองนครราชสีมา**

๖. เมืองนางรอง บุรีรัมย์ ประโคนชัย พุทไธสง และรัตนบุรี ซึ่งรวมเรียกว่า บริเวณนางรองนั้น ต่อนี้สืบไปให้รวมเรียกว่า **เมืองนางรอง** ยกเป็นเมืองจัตวาเมืองหนึ่ง

๗. เมืองชัยภูมิ ภูเขียว เกษตรสมบูรณ์ จัตุรัส และบำเหน็จณรงค์ ซึ่งรวมเรียกว่า บริเวณชัยภูมินั้น ต่อนี้สืบไปให้รวมเรียกว่า **เมืองชัยภูมิ** ยกเป็นเมืองจัตวาเมืองหนึ่ง

พ.ศ.๒๔๕๐ ปีมะแม มีการเปลี่ยนชื่อมณฑล ๔ มณฑล คือ เปลี่ยนชื่อมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือเป็น**มณฑลอิสาน** ชื่อมณฑลฝ่ายเหนือเป็น**มณฑลอุดร** ชื่อมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ เป็น**มณฑลพายัพ** และบริเวณเมืองนครราชสีมา เมืองนางรอง เมืองชัยภูมิ รวมเป็น**มณฑลนครราชสีมา**

มณฑลอุดร

มณฑลอุดร พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร (โพธิ์) เป็นสมุหเทศาภิบาลแบ่งเขตปกครองออกเป็น ๕ บริเวณ คือ

๑. บริเวณหมากแข้ง พระรังสรรค์ศรีกิจ (เลื่อน) เป็นข้าหลวงบริเวณ ตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองหนองคาย มีเมืองปกครองเพียงเมืองเดียว และมี ๘ อำเภอ คือ

เมืองหนองคาย พระยาประทุมเทวภิบาล (เสื่อ) เป็นผู้ว่าราชการเมือง พระอนุรักษ์ประจักษ์ประชาธารเป็นผู้ช่วยผู้ว่าราชการเมือง มีอำเภอในสังกัด ๘ อำเภอ คือ

๑. อำเภอหมากแข้ง
๒. อำเภอหนองคาย
๓. อำเภอท่าบ่อ
๔. อำเภอหนองหาร
๕. อำเภอกมุตาสัย (ปัจจุบันนี้คืออำเภอหนองบัวลำภู)
๖. อำเภอโพนพิสัย
๗. อำเภอรัตนวาปี (ปัจจุบันนี้เป็นตำบลในอำเภอโพนพิสัย)
๘. อำเภอกุมภวาปี

๒. บริเวณธาตุพนม พระสุนทรเทพกิจจารักษ์ (เลียง ภูมิรัตน์) เป็นข้าหลวงบริเวณ มีเมืองปกครองเพียงเมืองเดียวคือ เมืองนครพนม พระยาพนมนครานุรักษ์ (กา พรหมประกาย ณ นครพนม) เป็นผู้ว่าราชการเมือง มีอำเภอในสังกัด ๑๑ อำเภอ คือ

๑. อำเภอนครพนม
๒. อำเภอมุกดาหาร
๓. อำเภอเมืองหนองสูง (ปัจจุบันนี้เป็นตำบลในอำเภอดำชะอี)
๔. อำเภอชัยบุรี (ปัจจุบันนี้เป็นตำบลในอำเภอท่าอุเทน)
๕. อำเภอเมืองท่าอุเทน
๖. อำเภอเมืองเรณูนคร
๗. อำเภอเมืองอาจสามารถ (ปัจจุบันนี้เป็นตำบลในอำเภอเมืองนครพนม)
๘. อำเภอเมืองอากาศอำนวย
๙. อำเภอเมืองกุสุมาลย์มณฑล
๑๐. อำเภอเมืองโพนพิสัย
๑๑. อำเภอรามราช

๓. บริเวณสกลนคร หลวงวิสัยสิทธิกรรม (จิ้น) เป็นข้าหลวงบริเวณ มีเมืองปกครองเพียงเมืองเดียวคือ เมืองสกลนคร มีพระยาประจันประเทศธานี (โห่งนคำ) เป็นผู้ว่าราชการเมือง พระอนุบาลสกลเขต (เมฆ) เป็นปลัดเมือง มีอำเภอในสังกัด ๕ อำเภอ คือ

๑. อำเภอเมืองสกลนคร
๒. อำเภอเมืองพรรณนา (ปัจจุบันนี้เรียกว่าอำเภอพรรณานิคม)
๓. อำเภวาริชภูมิ
๔. อำเภอวานรนิวาส
๕. อำเภอจำปาชนบท (บัดนี้เป็นอำเภอพังโคน)

๔. **บริเวณภาษี ขุนผดุงแค้นประจันต์ (ช่วง)** เป็นข้าหลวงบริเวณ มีเมืองปกครองเพียงเมืองเดียว คือ เมืองขอนแก่น ผู้ว่าราชการว่า มีอำเภอในสังกัด ๔ อำเภอ คือ

๑. อำเภอเมืองขอนแก่น
๒. อำเภอเมืองมัญจาคีรี
๓. อำเภอชนบท
๔. อำเภอภูเวียง

๕. **บริเวณน้ำเทือง พระรามฤทธิ (สอน)** ว่าที่ข้าหลวงบริเวณ ตั้งที่ทำการกลางเมืองเลย มีเมืองในสังกัดเพียงเมืองเดียวคือ เมืองเลย พระศรีสงคราม (ท้าววรบุตรมณีเหมาภา) เป็นผู้ว่าราชการเมือง มีอำเภอในสังกัด ๓ อำเภอ คือ

๑. อำเภอเมืองเลย
๒. อำเภอท่าลี่
๓. อำเภออาฮี

ประวัติวัดมัชฌิมาวาส

พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม สมัยดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการ
หัวเมืองลาวพวน ทรงสร้างโนนหมากแข้งขึ้นเป็นวัดมัชฌิมาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ พร้อมกับสร้างเมืองอุดรธานี สถานที่
ที่ตั้งแห่งวัดมัชฌิมาวาสเป็นวัดร้างมาก่อน จะร้างมาแต่เมื่อใด และมีชื่อว่าอะไร ไม่อาจจะทราบได้ แต่มีหลักฐานทราบว่า
เป็นวัดร้างอยู่ ๒ อย่าง คือ มีเจดีย์ศิลาแลงตั้งอยู่ที่โนน (เนิน) และพระพุทธรูปหินขาวปางนาคปรก

การยกฐานะเป็นพระอารามหลวง

วัดมัชฌิมาวาสได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ยกเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี
ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๗ ตั้งสำเนาแจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

(สำเนา)

แจ้งความกระทรวงศึกษา

เรื่อง ยกวัดมัชฌิมาวาส เป็นพระอารามหลวง

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดมัชฌิมาวาส

ในเขตเทศบาลเมืองอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

ตั้งแต่วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๐๗ เป็นต้นไป

แจ้งความ ณ วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๗

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการศึกษา

ในระยะแรก มีการเรียนสวดมนต์ ท่องจำปาติโมกข์ เรียนมูลกัจจายนปกรณ์ แผลปาติโมกข์และคัมภีร์
สมันตปาสาทิกา อาจารย์สอนประจำสำนักคือ พระครูธรรมวินยานุยุตต์ (เพ็ญ) และอาจารย์สุข สรรพภาษา เพราะในสมัยนั้น
การศึกษาแผนกนักรธรรมและบาลียังไม่แพร่ออกมายังหัวเมือง ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ ทางวัดจึงได้ตั้งโรงเรียนนักรธรรมขึ้น
และได้เปิดสอบเฉพาะนักรธรรมชั้นตรี มีพระสงฆ์เรียนเพียง ๑๐ กว่ารูปเท่านั้น เมื่อลูกศิษย์มีวิทยฐานะมากขึ้น จึงได้เปิด
สอนตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๗ เปิดสอนนักรธรรมนักโท

พ.ศ. ๒๔๘๓ เปิดสอนนักรธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๔๘๔ เปิดสอนแผนกบาลี

การศึกษาทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีได้เจริญรุดหน้ามาโดยลำดับ

การอุปถัมภ์

วัดมัชฌิมาวาส เป็นวัดของประชาชนทั่วไป ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นวัดของตระกูลนั้น ของหมู่บ้านนั้น หรือของผู้หนึ่ง แม้วัดนี้ พลตรี พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จะได้ทรงสร้างขึ้น ก็ไม่มีชื่อของพระองค์ติดอยู่ในชื่อวัดเลย ได้ทรงตั้งชื่อว่า “วัดมัชฌิมาวาส” ซึ่งหมายความว่า เป็นศูนย์กลาง เป็นย่านกลางแห่งการสร้างความดี คำว่า “กลาง” ก็หมายความว่า “เป็นของทุกคน” เช่นคำว่า “ของกลาง” โดยที่เสด็จในกรมทรงมอบให้เป็นสมบัติของประชาชนทุกคนไม่ได้จำเพาะเจาะจงเหมือนบางวัด ถึงกระนั้นก็ยังทรงมีพระทัยเป็นห่วงอยู่ เหมือนมารดาบิดาได้มอบทรัพย์มรดกให้แก่บุตรธิดาแล้ว ก็ยังเป็นห่วง คอยเอาใจใส่สอดส่องดูแลสม่ำเสมอ เพื่อแสดงออกซึ่งน้ำพระทัย เสด็จในกรมได้ส่งฉายาลักษณ์ (รูปถ่าย) ขนาด ๒๔ นิ้ว แต่งตัวแบบอบาสก นุ่งเก๋อัสเต็มองค์ มาไว้ที่วัดมัชฌิมาวาส เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ทางวัดได้ตั้งประดิษฐานไว้ภายในพระอุโบสถ ประชาชนทั้งหลายได้ตอบสนองความตั้งพระทัยแห่งเสด็จในกรมด้วยดี โดยให้การทะนุบำรุงอุดหนุนค้ำจุนด้วยปัจจัยสี่ และให้ความร่วมมือร่วมใจตลอดมา ครั้นได้รับพระบรมราชานุญาตให้ยกเป็นพระอารามหลวงแล้ว ประชาชนก็ยังให้ความอุปถัมภ์มากขึ้น

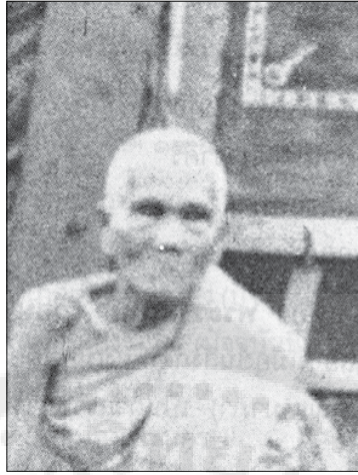
ประวัติเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสรูปที่ ๑ พระครูธรรมวินยานุยุตต์ นามเดิม **เพ็ญ** ประชาชนนิยมเรียกว่า **หลักคำเพ็ญ** หรือ **สังฆราชเพ็ญ** ท่านมีภูมิลำเนาเดิมอยู่อำเภอไชยเสธร จังหวัดอุบลราชธานี (ภายหลังเป็นจังหวัดยโสธร) ก่อนหน้าที่จะได้มาครองวัดมัชฌิมาวาสนั้น ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีสะเกษ เมืองหนองคาย มีความสนิทสนมกับเสด็จในกรมสมัยประทับที่เมืองหนองคาย เมื่อได้ทรงสร้างวัดมัชฌิมาวาสขึ้นแล้ว จึงได้อาราธนาให้เป็นเจ้าอาวาส ท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์มีความรู้แตกฉานในคัมภีร์พระปาติโมกข์ทั้งบาลีและคำแปล ท่านได้ประจำอยู่ที่วัดจนถึงต้น พ.ศ. ๒๔๔๒ จึงได้ทูลลากลับไปอยู่เมืองยโสธร อันเป็นถิ่นมาตุภูมิ เพื่อสงเคราะห์ญาติต่อไป

เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ เมื่อท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (เพ็ญ) ทูลลากลับเมืองยโสธรแล้ว ทางราชการจึงได้อาราธนาพระอาจารย์หนู วัดเมืองหนอง เมืองหนองคาย (วัดศรีเมืองในปัจจุบัน) ให้มาเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาอาจารย์หนูได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น “**พระครูธรรมวินยานุยุตต์ สุทธิศักดิ์คณาภิบาล สังฆปาโมกข์**” ตำแหน่งเจ้าคณะเมืองอุดรธานี (เจ้าคณะจังหวัด) ท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (หนู) นี้โยมมารดาของท่านเป็นชาวจังหวัดแพร่ ได้ลงไปทำราชการอยู่ในสำนักพระราชวังกรุงเทพฯ ภายหลังได้กลับขึ้นไปเมืองแพร่ ส่วนโยมบิดาเป็นคนชาวเมืองหนองคายได้ไปค้าขายทางภาคเหนือ จึงได้พบกันและได้แต่งงานกัน แล้วกลับมาตั้งรกรากอยู่คู่มวัดเมืองหนอง เมืองหนองคาย เมื่อท่านได้อุปสมบทแล้ว ก็จำพรรษาที่วัดเมืองหนองจนเป็นเถระผู้ใหญ่ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ ปีกุน วัดมัชฌิมาวาสว่างเจ้าอาวาส ทางราชการจึงได้อาราธนาให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัด ประชาชนนิยมเรียกท่านว่า “**หลวงพ่อบึงเมืองหนอง**” ตามชื่อวัดเดิม หรือ “**หลวงพ่อบึงก้าต**” เพราะท่านชอบบั้งไฟ ประกอบกับท่านชอบระเบียบ เมื่อศิษยานุศิษย์หรือญาติโยมทำผิดแบบแผน ก็มักจะถูกสั่งสอนอย่างหนักเลยทีเดียว

พ.ศ. ๒๔๔๔ ปีมะเมีย มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร (โพธิ์) สมุหเทศาภิบาลมณฑลอุดร ได้สร้างขึ้นทางทิศตะวันตกของเมืองอีกวัดหนึ่ง ต่อมาพระวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธ กรุงเทพฯ ทรงประทานชื่อว่า “**วัดโพธิ์สมภรณ์**” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร ผู้สร้าง

พ.ศ. ๒๔๕๐ ปีมะแม ประมาณเดือนพฤษภาคม ทางราชการได้อาราธนาท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (หนู) ให้ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์สมภรณ์ โดยจัดเป็นขบวนแห่อย่างครึกครื้น ท่านพระครูวินยานุยุตต์ ประจำอยู่ที่วัดโพธิ์สมภรณ์จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ ประกา จึงได้กลับไปอยู่วัดเมืองหนอง จังหวัดหนองคาย อันเป็นถิ่นเกิดเนื่องจากทาง ๒ ข้างพิจารณาไม่เห็น และประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๖๖ ปีกุน พระยามุขมนตรีศรีสมุหพระนครบาล สมุหเทศาภิบาลมณฑล

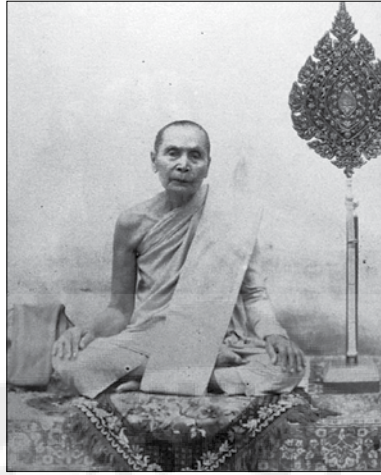

เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ พระครูธรรมวินยานุยุตต์ (หนู)
ถ่ายเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๗๕ มรณภาพ เมื่อ พ.ศ.๒๕๗๙ อายุ ๙๓ ปี

อุตร มีความประสงค์จะให้วัดโพธิสมภรณ์ เป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย จึงได้เข้าไปปรึกษาพระเทพเมธี (ติสสเถระ อ้วน) วัดบรมนิวาส และพระศาสนโสภณ วัดเทพศิรินทราวาสแล้วนำความคิดขึ้นกราบทูลพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าจึงมอบให้เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสคัดเลือกพระเปรียญรูปหนึ่ง เพื่อส่งขึ้นไปอยู่ที่วัดโพธิสมภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสคัดเลือกได้พระครูสังฆวุฒิกร (จุม พนฺธุโล ป.ธ.๓ น.ธ.โท) แล้วส่งขึ้นไปประจำที่วัดโพธิสมภรณ์ ท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ แม้จะย้ายไปอยู่ที่วัดเมืองหนอง จังหวัดหนองคายแล้วก็ยังคงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุตรธานีอยู่ตามเดิม ทางราชการหาได้ถอดถอนแต่ประการใดไม่ ส่วนงานในหน้าที่เจ้าคณะจังหวัดนั้น ท่านพระครูพุทธพจนประกาศ (บุญ ปุณฺณสิริมหาเถระ) รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ทำแทนทุกอย่าง และได้มรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๙ อายุ ๙๓ ปีที่วัดเมืองหนอง จังหวัดหนองคาย

เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ เมื่อท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (หนู) ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิสมภรณ์แล้ว ทางวัดมณีมาวาสก็ว่างจากเจ้าอาวาส ในสมัยนั้นที่วัดมณีมาวาสมีพระเถระผู้ใหญ่อยู่หลายรูป เรียงตามลำดับอาวุโส ดังนี้ ๑. พระสีบุญเรือง ๒. พระสิมมา ๓. พระหนู ๔. พระบุญ ๕. พระแจ่ม ๖. พระอ่อน ๗. พระผา ๘. พระแก้ว พระเถระทั้ง ๘ รูปนี้ มีอายุพรรษาไล่เลี่ยกัน พระสีบุญเรืองมีอาวุโสกว่าทุกรูป จึงทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาสในพรรษานั้น ราวเดือนพฤศจิกายน เกิดโรคอหิวาต์ขึ้นที่ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย มีราษฎรไปติดเชื้อโรคมานี้ เชื้อโรคได้ลุกลามไปอย่างรวดเร็ว มีประชาชนเสียชีวิตหลายคน และลุกลามเข้ามาถึงในวัดมณีมาวาส พระภิกษุสามเณรในวัดก็พลอยติดเชื้อโรคไปด้วย พระสีบุญเรืองและพระสิมมา ได้ถึงมรณภาพเพราะโรคอหิวาต์นั้น ในเดือน ๑๒ ปีมะแม นพศก พ.ศ. ๒๕๕๐ พระบุญก็ติดเชื้อโรคเหมือนกัน แต่ก็ไม่ร้ายแรงเท่าใดนัก รักษาอยู่ที่วัดจำปา บ้านนาพุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุตรธานี เป็นเวลาเดือนเศษ ครั้นลุ พ.ศ. ๒๕๕๑ ปวอก ทางราชการจึงได้แต่งตั้งให้ พระบุญ ปุณฺณสิริเป็นเจ้าอาวาสวัดมณีมาวาส นับเป็นเจ้าอาวาสรูปที่สาม

พระบุญ ฉายา ปุณฺณสิริ ปลัดกอง โยมบิดาชื่อ ทา ปลัดกอง โยมมารดาชื่อ ปาน ปลัดกอง เกิดที่บ้านดู่ ตำบลบ้านดอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่ออายุได้ ๑๙ ปี ได้อพยพติดตามผู้ปกครองขึ้นมาตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านทุ่งแร่ ตำบลหม่ม อำเภอบ้านหมากแข้ง จังหวัดอุตรธานี

เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ พระเทพวิสุทธิทศจารย์
มรณภาพ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๓ อายุ ๙๖ ปี พรรษา ๗๓
ที่มา <https://pantip.com/topic/๓๐๖๖๒๓๓๙>

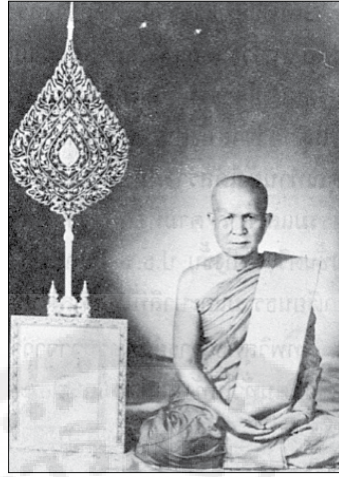
พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ ๒๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดโนนสว่าง บ้านทุ่งแร่ และ พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุ ๒๓ ปี อุปสมบทเป็นภิกษุ ที่วัดบ้านบ่อน้อย ตำบลเชียงยืน อำเภอกมลาไสย จังหวัดอุดรธานี พระอธิการกันยา วัดสระบัว บ้านสร้างแป้น ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอกมลาไสย จังหวัดอุดรธานี เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาอุปสมบทแล้วอยู่จำพรรษา ที่วัดโนนสว่าง บ้านทุ่งแร่ ๓ พรรษา

พ.ศ. ๒๔๔๐ ปีระกา ย้ายสำนักเข้ามาอยู่วัดมณีมาวาส สมัยพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (เพ็ญ) เป็นเจ้าอาวาส ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดมณีมาวาส รองเจ้าคณะแขวงบ้านหมากแข้ง เจ้าคณะแขวงอำเภอบ้านหมากแข้ง รองเจ้าคณะเมืองอุดรธานีและเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานีตามลำดับ และได้รับแต่งตั้งเป็นพระปลัดฐานานุกรมของท่านพระครูธรรมวินยานุยุตต์ (หนู) และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูพุทธพจนประกาศ เป็นพระราชาคณะ (เจ้าคุณ) ชั้นสามัญ ราชทินนามว่า “พระธรรมวินยานุยุตต์ สุทธิศักดิ์คณาภิบาล สังฆปาโมกข์” และได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชในนามเดิม ครั้งสุดท้ายได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ มีราชทินนามว่า “พระเทพวิสุทธิทศจารย์ สาธุอุทานธรรมวาที ปุชนียฐานประยุต เขษรฐวุฒิสถาณคณาภิกรมหาณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” โดยลำดับ

ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิทศจารย์ ได้สร้างสรรควัดมณีมาวาสให้เจริญมั่นคงมาตามลำดับ ถาวรวัตถุ และเสนาสนะภายในวัดมีพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ โรงเรียนปริยัติธรรม และกุฏิจำนวนมาก ล้วนแต่เกิดขึ้นในสมัยที่พระคุณท่านเป็นเจ้าอาวาสทั้งสิ้น นอกจากจะได้สร้างถาวรวัตถุและปริยัติธรรม สอนนักธรรมชั้นตรี จนถึงชั้น ป.๖ มีนักเรียนส่งเข้าสอบถึงประโยค ป.๖.๙ จัดว่าเป็นนักเรียนธรรมและบาลีที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดอุดรธานี

ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิทศจารย์มีอุทานวาจาว่า “ดีเนาะ” และว่า “สำคัญเนาะ” และเรียกคนทั่วไปทั้งพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ว่า “หลวง” แม้จะเป็นเรื่องเลวร้ายขนาดใดก็ตาม ก็ยังคงใช้คำพูดว่า “ดีเนาะ” เช่นเดิม เช่นเรื่อง ความตาย คนในครอบครัวตาย เป็นต้น โดยธรรมดาชาวโลกถือว่าเป็นเรื่องเลวร้ายที่สุด แต่พระคุณท่านก็ยังมองเห็นเป็นเรื่องที่ดี จึงได้สมญานามจากประชาชนว่า “หลวงปู่ดีเนาะ” แม้แต่ราชทินนามก็มีคำว่า “สาธุอุทานธรรมวาที” ก็หมายถึง คำว่า “ดีเนาะ” นั่นเอง

เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ พระราชพุทธิมณี
มรณภาพ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖

เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๖ **พระราชพุทธิมณี** นามเดิม สิงห์ นามสกุล หาสอดส่อง นามฉายา สุขุโข เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๔๔๐ ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๓ ปีระกา เวลา ๐๕.๓๐ น. ที่บ้านหนองบุญ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โยมบิดาชื่อ นายมี หาสอดส่อง โยมมารดาชื่อ นางอ้วน หาสอดส่อง มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๖ คน ได้รับการศึกษาเบื้องต้นจากโรงเรียนบ้านหนองบุญ โดยมีหลวงโกชนียากร เป็นครูสอนมีความรู้อ่านเขียนได้

พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุ ๑๔ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยมีพระอธิการสอน เจ้าอาวาสวัดหนองบุญ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ศึกษาหนังสือสวดมนต์และอักษรสมัยไทย-ขอม และได้จำพรรษาอยู่ที่วัดหนองบุญ เป็นเวลา ๕ ปี ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงได้ย้ายสำนักไปอยู่วัดมณีมาวาส อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ในความปกครองของพระอาจารย์บุญญ (พระเทพวิสุทธาจารย์) และได้เข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล

วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ อายุ ๒๑ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุวัดหนองบุญ มีพระอธิการป้อมวัดศรีคุณเมือง เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้วได้จำพรรษาอยู่ที่วัดมณีมาวาส ๒ พรรษา แล้วเดินทางไปกรุงเทพมหานคร โดยท่านพระครูพุทธพจนประภาศ (พระเทพวิสุทธาจารย์) รองเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ได้นำไปฝากให้อยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

การจำพรรษาอยู่ที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานครนี้ ได้เข้าศึกษาทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี แต่เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ มีโรคพาเรเชียตเบียนอยู่เนืองนิตย์ การเรียนจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร สอบได้นักธรรมชั้นโท และ ป.ธ.๓ ซึ่งก็นับว่าหาได้ยากมากในสมัยนั้น

พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้กลับขึ้นไปอยู่ที่วัดมณีมาวาส อันเป็นสำนักต้นสังกัดเดิม ได้รับการจัดการศึกษาทั้งนักธรรมและบาลีมาโดยลำดับ คือ

- พ.ศ. ๒๔๗๗ เปิดสอนนักธรรมชั้นโท
- พ.ศ. ๒๔๘๓ เปิดสอนนักธรรมชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๔๘๔ เปิดสอนแผนกบาลี

ตำแหน่งและสมศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๒ พระมหาสิงห์ สุขุโข
พ.ศ. ๒๔๘๒ พระครูธรรมสโมธาน พัดเจ้าคณะตำบล
พ.ศ. ๒๔๘๓ เปลี่ยนพัดเป็นพระครูผู้จัดการพระปริยัติธรรม
พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับตำแหน่งเป็นกรรมการสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ประจำองค์การเผยแผ่
พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ประเภทวิสามัญ
พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานพระสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ “พระพุทฺธจนประภาศ”
พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี รูปที่ ๑
พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ “พระราชพุทธิมุนี ศรีธรรมวรากร
ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิต พระอารามหลวง
พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม และเป็นเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตร
นิมิต พระอารามหลวง เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม

ท่านเจ้าคุณพระราชพุทธิมุนี ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เวลา ๑๖.๕๗ น. ด้วยโรคหัวใจวาย
สิริอายุได้ ๗๖ ปี ๕ เดือน ๗ วัน พรรษา ๕๕ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิตมาอยู่ ๑ ปี ๑๐ เดือน ๑๔ วันเท่านั้น

เจ้าอาวาสรูปที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๔๐ **พระราชปริยัติเมธี** นามเดิม บุน นามสกุล เอกรัตน์ นามฉายา
โกวิท เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีกุน เวลา ๐๕.๓๐ น. ณ บ้านสงเปลือย
ตำบลเสอเพลอ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี โยมบิดาชื่อ นายแดง เอกรัตน์ โยมมารดาชื่อ นางนวน เอกรัตน์
การศึกษา วิชาสามัญสอบได้ชั้นประถมศึกษาชั้นต้น นักธรรมสอบได้ชั้นมัธยมศึกษาชั้นเอก บาลีสอบได้เปรียญธรรม ๘
ประโยค

หน้าที่การงาน ได้รับมอบและแต่งตั้งให้ทำงานและดำรงตำแหน่ง ดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครูสอนนักธรรมชั้นโท (ขณะยังเป็นสามเณร)
พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นครูสอนบาลี และได้สอนติดต่อกันมาเป็นเวลา ๓๐ ปี
พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๙๖ เป็นเลขานุการกรรมการสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี
พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๐๕ เป็นสาธารณูปการจังหวัดอุดรธานี
พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๕ เป็นพระวินัยธรจังหวัดอุดรธานี
พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี รูปที่ ๒
พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิต
พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิต
พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิต และเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัด
อุดรธานี

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเจ้าอาวาสวัดมิ่งมิตรนิมิต พระบัญชาแต่งตั้งที่ ๙/๒๕๑๗ ลงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๑๗
และเป็นรองเจ้าคณะภาค ๘ พระบัญชาแต่งตั้งที่ ๑๐/๒๕๑๗ ลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๗

พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นเจ้าคณะภาค ๘ ครั้งที่ ๑ พระบัญชาแต่งตั้งที่ ๒/๒๕๓๐ ลงวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๐

พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าคณะภาค ๘ ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๔ พระบัญชาแต่งตั้งลงวันที่

๖ ตุลาคม ๒๕๓๔

เจ้าอาวาสรูปที่ ๕ พระราชปริยัติเมธี
มรณภาพ พ.ศ.๒๕๓๗

สมณศักดิ์

๑. ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ “พระปริยัติเวที” เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑
๒. ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ “พระราชปริยัติเมธี ตรีปิฎกวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
๓. ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ “พระเทพปริยัติสุธี ศรีวรภูมิจึง ตรีปิฎกวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี” เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐
๔. ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ “พระธรรมปริยัติโมลี ศีลาจารวิมล โภคผลวรกิจจานุกิจ ตรีปิฎกวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี ” เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

เจ้าอาวาสรูปที่ ๖ พระธรรมวิมลมนี (สายพงศ์ อโนมปญโญ) เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี เดิมชื่อนายสายพงศ์ กองสินธุ์ เกิดวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นบุตรนายไธและนางจันทร์ เป็นชาวตำบลจำปี อำเภอสรีธาตุ บรพชาเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ณ วัดศรีธาตุประมัญญา ตำบลจำปี มีพระครูอดุล ศีลาภรณ์ วัดศรีสว่าง บรมสุข เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ณ วัดมัชฌิมาวาส มีพระราชพุทธรูนิ (สิงห์ สุขุโข) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูอุตรกิจโกศล (หรั่ง ฐิติปญโญ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์และพระปริยัติเวที (บุญ โกวีโท) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๒ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต

พ.ศ. ๒๕๕๓ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พระธรรมวิมลมุนี (สายพงศ์ อโนมปญโญ)

ตำแหน่งทางวิชาการ

๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ในสาขาวิชา พระพุทธศาสนา โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็น พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด ที่ พระครูสิริชินวงศ์
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ที่ พระเมธีกิตยาภรณ์
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น พระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชธีราภรณ์ สาทรกิจจานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

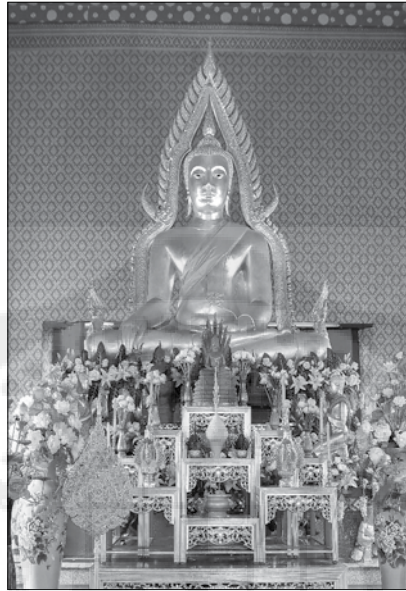
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็น พระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพรัตนมุนี ศรีศาสนโกศล วิมลวรกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็น พระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมวิมลมุนี ศีลาจารโสภณ วิมลปริยัติกิจวิธาน ศาสนภารธุราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

วันอดีตเจ้าอาวาส

วันที่ ๑๐ มีนาคม ถือว่าเป็นวันอดีตเจ้าอาวาสวัดมัชฌิมาวาส โดยยึดเอาวันมรณภาพของท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ (บุญ ปุณฺณสิริมหาเถระ) เป็นหลัก มีการบำเพ็ญบุญทักษิณาอุทิศให้เจ้าอาวาสทุกรูปเป็นประจำทุกปี

ปูชนียวัตถุสำคัญของวัด

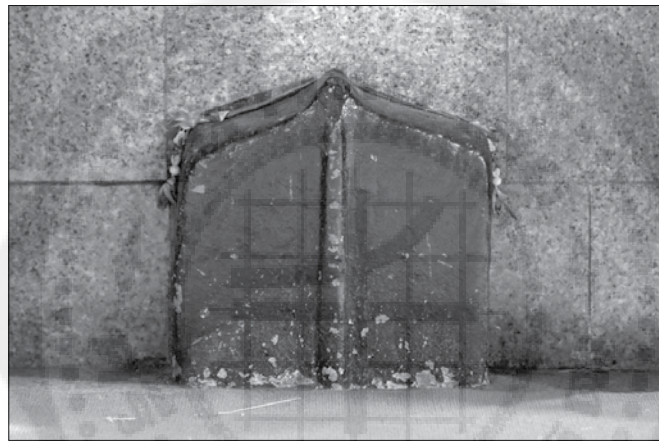

ปูชนียวัตถุสำคัญของวัดได้แก่ พระพุทธรูปสี่หม่อมามุนี พระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น พระพุทธรูปศิขรินทร์ พระพุทธรูปทองขัดปางมารวิชัย

หลวงพ่อนาค

“หลวงพ่อนาค” เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ทำจากวัสดุหินขาว พอกปูนทับองค์เดิม ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๐๔ เซนติเมตร สูง ๒๖๐ เซนติเมตร (เฉพาะองค์พระสูง ๑๔๙ เซนติเมตร) ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ แต่เดิมหลวงพ่อนาคนี้เป็นพระประธานในอุโบสถหลังเก่า ครั้นทางวัดโดยเจ้าคุณเทพวิสุทธาจารย์ได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นจนเสร็จเรียบร้อยแล้วใน พ.ศ. ๒๔๙๔ จึงได้รื้ออุโบสถหลังเก่า (อุโบสถไม้ หลังคามุงด้วยกระเบื้องไม้ตะเคียนทอง) และได้อาราธนาหลวงพ่อนาคไปประดิษฐานไว้ที่หน้ามุขด้านหน้าพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดอุดรธานี เพราะมีประจำอยู่ที่โนนหมากแข้งนี้ก่อนสร้างเมืองอุดรธานีเสียอีก เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนหลังไหลไปนมัสการขอพรทั่วทุกสารทิศ ทองคำเปลวที่ถูกปิดอยู่ทุกวัน ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงศรัทธาอันแรงกล้าของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่อนาคได้เป็นอย่างดี ทางวัดจึงได้ถือเอาหลวงพ่อนาคเป็นสัญลักษณ์ของวัด และตราประจำวัดมีรูปพระนาคปรกอยู่ตรงกลาง

ใบเสมาภายในพระอุโบสถ

ใบเสมารอบพระอุโบสถ

เสมาภายในวัดมณีมาวาสเป็นแบบเสมาแนบผนัง เสมาลักษณะนี้เป็นเสมาแบบรัตนโกสินทร์^๒ เป็นการสืบทอดรูปแบบมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่นเดียวกันกับรูปแบบของศิลปกรรมแขนงอื่นๆ กล่าวคือในช่วงอยุธยาตอนปลาย มีการประดับลวดลายที่ซุ้มเสมาแล้ว มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การตกแต่งลวดลายจึงไม่ใช่เพียงที่ซุ้มเสมาเท่านั้น หากแต่ยังปรากฏความหลากหลายของรูปทรงและลวดลายที่ประดับอยู่ที่ใบเสมาด้วย

ลักษณะและแบบแผนของผังเสมา แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. เสมาลอย คือ การปักใบเสมาบนฐานที่ตั้งบนพื้นโดยตรง และตั้งอยู่โดดๆ รอบพระอุโบสถ
๒. เสมาบนกำแพงแก้ว คือ เสมานั่งแท่นที่มีกำแพงแก้วซัดถึงกันทั้ง ๘ แท่น
๓. เสมาแนบผนัง คือ เสมที่ตั้งหรือประดับเข้ากับส่วนของผนังพระอุโบสถ
๔. เสมาแบบพิเศษ คือ การใช้แบบอย่างเสมาลักษณะพิเศษต่างจากแบบแผนทั่วไป

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ รูปแบบของใบเสมาได้รับอิทธิพลมาจากสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่มาก แต่ได้มีการตกแต่งส่วนยอดของใบเสมาด้วยการให้มียอดเรียวยาวขึ้นคว้นเป็นสาย ปล้อง และประดับส่วนไหล่ของใบเสมาด้วยลวดลายคล้ายบัวคอเสื้อ ขอบใบเสมายกเป็น ขอบสองชั้น ลายทับทรวงที่ประดับอยู่ตรงกึ่งกลางเป็นรูปรีคล้ายใบโพธิ์สองชั้น เชิงล่างบริเวณมุมทั้งสองสลักเป็นรูปนาค

จวบจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาก มีการสร้างวัดวาอารามไม่ว่าจะเป็นที่เมืองหลวงหรือปริมณฑล รูปแบบของเสมาในรัชสมัยนี้มีการประดับตกแต่งด้วยลวดลายที่ตรงกลางใบเสมามากกว่าเดิม และเพิ่มลวดลายรับบัวผูกประดับกับลายทับทรวงที่อยู่ตรงกลางนั้น

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ ความหลากหลายของรูปแบบใบเสมาก็ถือกำเนิดขึ้น มีการคิดประดิษฐ์รูปทรงของใบเสมาให้แตกต่างจากแบบเดิมๆ โดยอาศัยรูปแบบของเสานางเรียงที่มีมาก่อนแล้วในสมัยโบราณ ซึ่งจะประดับรอบทางเดินของปราสาทหินต่างๆ โดยทำเป็นทรงหม้อ หรือหัวเม็ดทรงมันต์ คอดกึ่งวางอยู่เหนือแท่น ตรงมุมทั้งสี่สลักเป็นรูปเศียรนาค บางครั้งมีการทำเป็นรูปดอกบัวในส่วนตัวหัวเม็ด

ในสมัยนี้เองที่พบว่า มีการสลักใบเสมาด้วยลายพระธรรมจักร โดยยังคงได้รับความนิยมมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจไม่ใช่เพียงลวดลายที่มีความงดงามและรูปทรงที่ต่างจากยุคโบราณ หากแต่เป็นเรื่องของการประดิษฐ์ฐานใบเสมา ที่พบว่ามีความน่าสนใจไม่แพ้กัน

กล่าวคือ ในสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากจะพบว่ามีการปักใบเสมารายล้อมรอบพระอุโบสถอันเป็นการบ่งบอกถึงเขตบริเวณให้พระสงฆ์ทำสังฆกรรม ยังพบว่า นอกจากบริเวณรอบๆ พระอุโบสถแล้ว ยังพบการประดิษฐ์ฐานใบเสมาแนบผนังของพระอุโบสถด้วย อาทิ

ใบเสมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเสมาที่มีการสร้างได้วิจิตรงดงาม คือมีการสลักลวดลายตรงกลางใบเสมาด้วยรูปครุฑขุดนาค และขอบรอบใบเสมาคือตัวนาค นอกจากนี้ยังพบใบเสมาแนบผนังภายในพระอุโบสถโดยสลักเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑอีกด้วย

ใบเสมาวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ที่มีการเพิ่มเติมลวดลายด้วยรับบัวผูกกับทับทรวงที่กลางใบเสมา รอบขอบเป็นรูปกนกนาค รองรับด้วยฐานบัวเหนือฐานสิงห์

ใบเสมาวัดปฐมวณารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ เป็นใบเสมาหินทรายแกะเป็นรูปดอกบัว ตามชื่อของวัด กรอบเป็นแนวสองชั้น รองรับด้วยกลีบบัว และรองรับด้วยฐานสิงห์ ๑ ฐาน

^๒ MGR Online. เสมาแนบผนัง ยุครัตนโกสินทร์. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๓, จาก <https://m.gronline.com/dhamma/detail/951000001280>

นอกจากนี้ ยังพบใบเสมาวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม เป็นเสมาสลักด้วยหินอ่อนติดอยู่ที่มุมทั้งสี่ทิศ ซึ่งสลักรูปท้าวจตุโลกบาลประจำทิศทั้งสี่ คือ ท้าวธตรส ท้าววิรูปักษ์ ท้าววิรุฬหก และท้าวเวสสุวรรณ

บรรณานุกรม

หนังสือ

พระธรรมปริยัตโมลี. (๒๕๓๖). ประวัติวัดมณีมาวาส จังหวัดอุดรธานี, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ออนไลน์

MGR Online. เสมาแบบผนัง ยุครัตนโกสินทร์. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๓, จาก <https://m.mgronline.com/dhamma/detail/9510000001280>

ม.ป.ท.. (๒๕๓๖). ประมวลภาพประวัติศาสตร์จากบ้านเดื่อหมากแข้งถึงจังหวัดอุดรธานี. (ม.ป.พ.)

อมรา เหมยุรธรรม, และคณะ. (๒๕๒๘) ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดอุดรธานี. อุดรธานี : สำนักงานจังหวัด.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

ที่มา <https://www.pinterest.com/pin/473863192023858203/>

ทรงเป็นพระองค์เจ้าทองก้อนใหญ่

พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๔ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาสังวาลย์ รัตนายคัลย์วิไชย (ทองคำ) เป็นเจ้าจอมมารดา และเป็นพระองค์แรกในเจ้าจอมมารดาสังวาลย์ ประสูติ ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๙

ทรงอุปสมบทเป็นภิกษุ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๘ พระองค์เจ้าทองก้อนใหญ่มีพระชันษาเจริญวัยสมควรจะอุปสมบท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมเชษฐาธิราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วไปประทับที่วัดราชประดิษฐ์สถิตยมหาสีมาราม ในสมัยสมเด็จพระสังฆราช (สา) ทรงครองวัดราชประดิษฐ์ พระองค์ทรงผนวชอยู่ ๑ พรรษา

ทรงเป็นแม่ทัพใหญ่ปราบฮ่อ

ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ เกิดพวกฮ่อเข้าศึกเข้ามาเบียดเบียนประชาชนในแขวงเมืองพวน มณฑลอุดร และอื่นๆ อีกหลายแห่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นแม่ทัพใหญ่ยกขึ้นไปปราบปรามด้านมณฑลอุดร เรียกว่า แม่ทัพฝ่ายใต้ ให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เจิม แสงชูโต) เป็นแม่ทัพใหญ่ในการปราบฮ่อฝ่ายเหนือแถวทุ่งเชียงคำ หลวงพระบาง เรียกว่าแม่ทัพฝ่ายเหนือ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม เวลานั้นดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นและเจ้าหมื่นไวยวรนาถ (จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) ตลอดจนแม่ทัพนายกองซึ่งขึ้นไปปราบปรามพวกฮ่อเข้าศึก ทั้งฝ่ายที่ขึ้นทางเมืองหนองคายเรียกว่าฝ่ายใต้ ที่ขึ้นทางเมืองหลวงพระบาง เรียกว่า ฝ่ายเหนือ

พระอนุสาวรีย์แห่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ณ จังหวัดอุดรธานี

พระองค์ทรงเป็นเจ้านายที่ทรงงานยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งในรัชกาลที่ ๕ ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์ไว้แก่แผ่นดินไทยอย่างใหญ่ยิ่งพระองค์หนึ่ง ทรงพระเกียรติคุณในราชการแผ่นดิน เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงสำคัญในยุคนั้นถึง ๒ กระทรวงใหญ่ คือ เสนาบดีกระทรวงวังและเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทั้งเป็นผู้ริ่งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือด้วย ในด้านการทหารพระองค์ทรงมีพระยศเป็นนายพลตรี ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงเป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลอุดร ซึ่งเป็นมณฑลชายแดนที่ประสบปัญหายุ่งยากกับฝรั่งเศส

ซึ่งมายึดครองประเทศลาว ด้วยมีอาณาเขตติดต่อกับมณฑลอุดร ต้องอาศัยพระปรีชาสามารถมากในการแก้ปัญหา เรื่องชายแดนด้านมณฑลอุดรอย่างหนัก

ทรงเป็นผู้นำที่เข้มแข็งในการต่อสู้สิทธิการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสที่สำคัญยิ่งพระองค์หนึ่ง พระยอดเมืองขวาง เจ้าเมืองคำม่วนในสมัย ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) วีรบุรุษแห่งชาติไทยอันแท้จริงสังกัดอยู่ใต้บังคับบัญชาของพระองค์ ท่าน คือ นายพลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เป็นผู้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่มณฑลอุดรเป็นอันมาก โดยเฉพาะในจังหวัดอุดรธานีในเวลานี้ ทางราชการได้สร้างอนุสาวรีย์เป็นพระรูปของพระองค์ทรงยืนประดิษฐานไว้ที่ทุ่งศรีเมืองแห่งจังหวัดอุดรธานี ไว้เป็นที่สักการบูชาและรำลึกถึงและเชิดชูพระเกียรติคุณของพระองค์ ที่มีแก่มณฑลอุดร พระองค์ทรงเป็นจินตกวีและทรงมีพระปรีชาญาณอันกว้างขวาง

พระนามของพระองค์ ซึ่งทางราชการยกย่องเทิดพระเกียรติไว้ในฐานะที่ทรงสร้างความเจริญแก่มณฑลนี้ได้เป็นนามของค่ายทหาร “ประจักษ์ศิลปาคม” ในจังหวัดอุดรธานี เป็นชื่อ “ถนนประจักษ์” นอกจากนั้นยังมี “หนองประจักษ์” ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพระอนุสาวรีย์แห่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมทั้งสิ้น

สถาปัตยกรรมของอนุสาวรีย์

เป็นพระอนุสาวรีย์รูปปั้นทองบรอนซ์ ในพระอิริยาบถทรงประทับยืนอยู่บนแท่นหินแกรนิตสีเทาดำ ที่มีความสูงเฉพาะพระแท่นประทับประมาณ ๓.๕๐ เมตร ทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบทหารเต็มพระยศ พระหัตถ์ขวาทรงถือพระแสงกระบี่ พระอนุสาวรีย์ พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม นับเป็นเกียรติประวัติสูงสุดของชาวจังหวัดอุดรธานี ซึ่งชาวจังหวัดอุดรธานี ให้ความเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองที่สำคัญแห่งหนึ่ง ชาวอุดรธานีที่จะเดินทางไปต่างบ้าน ต่างเมือง หรือกลับมาถึงเมืองอุดรธานี จะยกมือไหว้เพื่อเป็นการบอกกล่าว รวมถึงประชาชนที่เดินทางผ่านไปผ่านมาด้วย สำหรับการกราบไหว้เพื่อการขอพรนั้น ผู้สันตติกรรมีบอกว่าเป็นเคล็ดลับ เช่นหากว่าขอพรในการสอบแข่งขัน การเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่งก้าวหน้า สอบราชการทหาร ตำรวจ รัฐวิสาหกิจต่างๆ ท่านบอกว่าให้ตั้งจิตอธิษฐานบนบานต่อพระองค์ท่าน ด้วยการวิ่งรอบพระอนุสาวรีย์ และถวายม้าและดาบ เป็นของแก่นบนส่วนผู้ที่ไม่ได้บนบาน การกราบไหว้พระอนุสาวรีย์กรมหลวงฯ ทำให้เกิดมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ปราศจากอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน ประสบผลสำเร็จในการเรียน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอนุสาวรีย์นี้ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยกรมศิลปากรออกแบบ และปั้นหล่อ^๑

พระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ณ ทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุดรธานีนี้ สร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ตามหนังสือของท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ซึ่งนายมังกร กองสุวรรณ ปลัดจังหวัดรักษาราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึงผู้เรียบเรียงหนังสือตอนหนึ่งมีข้อความว่า “การที่ได้สร้างพระอนุสาวรีย์นี้ก็เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งพระองค์ทรงกระทำคุณงามความดีให้แก่ประเทศชาติ บ้านเมืองอนกประการ”

^๑ Thailand Tourism Directory. (ไม่ปรากฏปี). อนุสาวรีย์กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม. ออนไลน์

ข้อความที่จารึกไว้ที่พระอนุสาวรีย์เป็นพระราชประวัติและพระเกียรติคุณโดยสังเขปเฉพาะที่เกี่ยวกับมณฑลอุดรว่า

“พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

และ

เจ้าจอมมารดาสังวาลย์

ประสูติเมื่อวันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๑๘

ตรงกับวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๙๘

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ให้ทรงเป็นแม่ทัพไปปราบฮ่อในเขตเมืองลาวพวน

และดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลฝ่ายเหนือ

ทรงริเริ่มก่อตั้งเมืองอุดรธานี

และทรงรับราชการในหน้าที่สำคัญต่างๆ

ซึ่งอำนวยประโยชน์สุขแก่ราษฎรจำนวนมากในเขตมณฑลอุดร

สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๗

ทรงเป็นต้นสกุล ทองใหญ่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดอนุสาวรีย์นี้

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

กรมศิลปากร ออกแบบและปั้นหล่อ ”^๒

^๒ ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (๒๕๖๑). พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ผู้ถวายชีวิตรักษาแผ่นดินอีสาน. หน้า ๑๕๕

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

มรดกโลกทางวัฒนธรรมบ้านเชียง^๑

เกือบยี่สิบปีที่ผ่านมา ชื่อของบ้านเชียงเป็นที่รู้จัก มิเพียงเฉพาะในหมู่ประชาชนคนไทยเท่านั้น แต่ยังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีไปทั่วโลก ในฐานะที่เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญของโลก และแหล่งศิลปวัตถุโบราณ ภาพเขียนดินเผาลายเขียนสีสวยงามที่มีการซื้อขายมูลค่าสูงจนเป็นเหตุให้มีการลักลอบขุดค้นหาโบราณศิลปวัตถุเพื่อซื้อขายกันอย่างคึกคักตั้งแต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งนั้น หม้อลายเขียนสีตลอดจนโบราณวัตถุต่างๆ แบบบ้านเชียงจากแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกซื้อขายกระจายออกไปทั่วโลก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่แหล่งความรู้เกี่ยวกับมนุษยชาติในอดีตถูกทำลายเสียหายไปเป็นอันมาก โชคดีที่นักวิชาการและนักโบราณคดีทั้งที่เป็นคนไทยและต่างประเทศได้เร่งรัดลงมือทำการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดี ทั้งที่บ้านเชียงและบริเวณใกล้เคียง แม้ว่าจะดำเนินการได้เพียงไม่กี่แห่ง แต่กระนั้น ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านั้นก็ให้คุณค่าอย่างมหาศาล จนทำให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในแวดวงวิชาการของโลก และยังมีชื่อเสียงมากขึ้นไปอีกเมื่อคณะกรรมการมรดกโลกในองค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นมรดกโลก นั้นหมายถึงการประกาศให้เห็นถึงคุณค่าของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

มูลเหตุที่ทำให้เรื่องราวของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงมีความโด่งดังและเป็นที่น่าสนใจนั้นเริ่มต้นเกิดขึ้นจากการที่นายสเตฟเฟน ยัง (Stephen Young) นักศึกษาชาวอเมริกันเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านบ้านเชียงเพื่อเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์ทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ได้พบเศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีภายในบริเวณบ้านเชียงซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกตาและไม่เคยพบเห็นในที่แห่งใดมาก่อนในประเทศไทย ดังรายละเอียดที่หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ (Time 1984, หน้า ๖๐) ได้บรรยายมีข้อความว่า วันหนึ่งในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๖ (พ.ศ. ๒๕๐๙) อันเป็นวันที่ค่อนข้างมีอากาศอบอุ่น สเตฟเฟน ยัง นักศึกษาวิชามานุษยวิทยาได้ประทับใจกับเรื่องราวของประวัติศาสตร์โดยบังเอิญในการเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านบ้านเชียง ซึ่งเป็นหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้สะดุดรากของต้นไม้ล้มลงไปในบึงพื้นดิน พบว่าใบหน้าของเขาไปสัมผัสกับขอบหม้อใบหนึ่ง เมื่อลุกขึ้นยืนก็พบว่าที่ที่เขาหกล้มลงไปในนั้นเป็นทางลาดมีเศษเครื่องปั้นดินเผาเต็มไปหมด นายสเตฟเฟน ยัง คิดว่าการหกล้มของเขานั้นเป็นโชคอย่างยิ่งเพราะได้พบว่าเครื่องปั้นดินเผา ที่พบนั้นมีลักษณะคล้ายทำขึ้นโดยเด็กนักเรียนชั้นประถม ผิวไม่ได้ขัด และดินที่ปั้นเหมือนปั้นเป็นก้อนแล้วเอามาเรียงจัดให้เป็นรูป ที่ผิวภาชนะนั้นแปลกคือมีลวดลายเขียนบนผิวด้วยสีแปลก ๆ ผิดไปจากธรรมชาติ ซึ่งไม่เคยพบเห็นที่ใดมาก่อนในประเทศไทย

นายสเตฟเฟน ยัง ได้เก็บเศษเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีดังกล่าวมา และต่อมาได้นำมามอบให้กรมศิลปากร ซึ่งขณะนั้นนางสาวอะลิซาเบท โลออนส์ (Elizabeth Lyons) ผู้เชี่ยวชาญของมูลนิธิฟอร์ดและที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรม

^๑ สุรพล ดำริห์กุล (๒๕๔๐). บ้านเชียง: มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

ของกระทรวงต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกาได้ส่งเศษเครื่องปั้นดินเผาไปหาอายุที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย โดยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ (Thermoluminescence) และรายงานผลการกำหนดอายุครั้งแรกว่ามีอายุ ๗,๐๐๐ ปี มาแล้ว (สุด แสงวิเชียร ๒๕๓๓, หน้า ๑๗)

จากการที่เศษเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีที่บ้านเชียงสามารถกำหนดอายุว่ามีความเก่าถึง ๗,๐๐๐ ปีนั้น ทำให้เป็นที่ตื่นเต้นในแวดวงวิชาการโบราณคดีทั่วโลก ทั้งนี้เนื่องจากแต่เดิมนักวิชาการโดยทั่วไปมีความเชื่อกันว่าวัฒนธรรมของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนเอเชียอาคเนย์นั้นมีความล้าหลัง มีพัฒนาการที่เป็นไปอย่างเชื่องช้า และพัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็เนื่องมาจากได้รับการถ่ายทอดมาจากวัฒนธรรมในดินแดนอื่นโดยเฉพาะจากจีนและอินเดีย (กรมศิลปากร ๒๕๓๔, หน้า ๑๔) วิทยาการที่เกิดขึ้นแล้วได้แก่ การเพาะปลูกและการใช้โลหะ ซึ่งสำริดและเหล็กได้ปรากฏขึ้นในเอเชียอาคเนย์พร้อมๆ กัน ก็เนื่องมาจากมีแรงกระตุ้นและอิทธิพลจากดินแดนอื่นโดยเฉพาะจีน พัฒนาการเหล่านี้จึงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อราว ๒,๕๐๐ ปีมาแล้วนี้เอง (สุรพล นาถะพินธุ ๒๕๓๐, หน้า ๑๖) กรอบความคิดเรื่องสังคม วัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในส่วนต่างๆ ของเอเชียอาคเนย์มีความล้าหลังนั้นเป็นที่ยึดถือกันมาตลอด เมื่อปรากฏมีข้อมูลใหม่ที่แหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียงนั้นมีความเก่าแก่ถึง ๗,๐๐๐ ปี อายุดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเชียงในอดีตนั้นมีพัฒนาการทางวัฒนธรรมอย่างสูง เป็นสังคมที่มีการเลี้ยงสัตว์และปลูกข้าว รวมทั้งการหล่อโลหะสำริดที่มีมาก่อนแหล่งใดๆ ในโลก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและทฤษฎีทางวิชาการอย่างสิ้นเชิง จึงเป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นและทำให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นที่สนใจต่อวงการวิชาการไปทั่วทั้งโลก

ยิ่งไปกว่านั้น อายุที่เก่าแก่ของภาชนะดินเผาลายเขียนสีของบ้านเชียงดังกล่าว ได้เป็นแรงกระตุ้นให้นักสะสมโบราณคดีส่วนตัวต้องการมีไว้ครอบครอง ทำให้มีการขุดหาภาชนะดินเผาลายเขียนสีบ้านเชียงเกิดขึ้นอย่างเป็นลำเป็นสัน มีการซื้อขายกันในราคาค่อนข้างสูง ช่วงระยะเวลาเพียงไม่นานนัก ภาชนะดินเผาลายเขียนสีบ้านเชียงได้ไปปรากฏอยู่ในตลาดโบราณวัตถุระหว่างประเทศมากมายจนน่าเป็นห่วง ในที่สุดรัฐบาลไทยภายใต้การบริหารของสภาบริหารคณะปฏิวัติ ในขณะนั้นได้ประชุมปรึกษาเรื่องดังกล่าวนี้และได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๘๙ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๕ ห้ามขุดค้นหรือลักลอบทำลายแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียง ในเขต ๙ ตำบลที่อยู่โดยรอบใกล้เคียงบ้านเชียง ซึ่งก็ทำให้สามารถยับยั้งการลักลอบขุดทำลายได้บ้าง

เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบและให้ความสนพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปบ้านเชียงและทอด พระเนตรแหล่งขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียง ซึ่งกรมศิลปากรดำเนินการอยู่ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๕ ซึ่งยังความปลาบปลื้มปิติและเป็นกำลังใจขวัญให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการศึกษาและพิทักษ์รักษาแหล่งโบราณคดีอยู่ในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง ด้วยพระบารมีขององค์ที่เสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้น ได้ส่งผลให้การดำเนินงานที่เกี่ยวกับบ้านเชียงได้รับความสนใจใส่ใจ และมีการศึกษาค้นคว้าที่เป็นจริงเป็นจังมากขึ้น หลังจากนั้นเป็นต้นมาโครงการการศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดีทั้งที่ดำเนินงานโดยนักโบราณคดีไทยและร่วมมือกับต่างประเทศได้เกิดขึ้นทำให้ได้ความรู้ที่เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเพิ่มพูนมากขึ้น แม้ว่าการกำหนดอายุของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จะมีอายุลดน้อยลงมาจากเดิม แต่กระนั้นเรื่องราวที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงทำให้บ้านเชียงคงเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญของโลกมาจนทุกวันนี้

ภูมิหลังของการศึกษาโบราณคดี

การศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในบริเวณผืนแผ่นดินใหญ่ (Main Land) นั้น อาจกล่าวได้ว่า เริ่มขึ้นเมื่อราวร้อยกว่าปีมานี้เอง โดยเริ่มต้นจากการค้นพบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อน

การทำสำริดที่มีพัฒนาการสูง นักวิชาการต่างลงความเห็นว่ามีวัฒนธรรมยุคโลหะสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ เป็นวัฒนธรรมที่ใช้โลหะสำริดและเหล็กไปพร้อม ๆ กัน จึงตั้งชื่อวัฒนธรรมยุคโลหะดังกล่าวนี้ว่าวัฒนธรรมดองซอน โดยกำหนดอายุให้อยู่ระหว่าง ๒,๕๐๐-๑,๙๐๐ ปีมาแล้ว

จากหลักฐานที่มีปริมาณอันจำกัดจากแหล่งโบราณคดีที่พบในประเทศเวียดนามดังกล่าว ประกอบกับข้อจำกัด ในวิทยาการกำหนดอายุในสมัยนั้น เป็นสาเหตุที่ทำให้มีการตีความภาพรวมของวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียอาคเนย์ว่ามีความล้าหลัง มีพัฒนาการช้าและพัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็เนื่องจากการได้รับการถ่ายทอดจากวัฒนธรรมของดินแดนอื่น โดยเฉพาะจากจีนและอินเดีย

กรอบความคิดเรื่องสังคมวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในส่วนต่างๆ ของเอเชียอาคเนย์ว่ามีความล้าหลัง นั้นเป็นที่ยึดถือกันมาตลอด จวบจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา หลังจากที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีมากขึ้น โดยเฉพาะการขุดค้นทางโบราณคดีในประเทศไทย จึงเริ่มมีนักวิชาการเสนอความเห็นคัดค้านกรอบความคิดนี้มากขึ้น

การขุดค้นทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา แหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ๆ ที่ได้มีการขุดค้นครั้งแรกๆ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ถัดนั้นมาก็มีแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งโบราณคดีโนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน (Spirit Cave) จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งดำเนินการโดย ดร.เชสเตอร์ กอร์แมน (Chester Gorman) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้พบหลักฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อายุเกือบ ๑๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งจัดเป็นสมัยโพลีโตซีนตอนปลาย และเป็นกลุ่มคนที่ใช้เครื่องมือหินกะเทาะ ทำจากหินกรวดแม่น้ำ ลักษณะเหมือนเครื่องมือหินในวัฒนธรรมฮัวบีเนียน ในประเทศเวียดนาม หลักฐานจากถ้ำผีแมนที่มีการกล่าวถึงกันมาก ได้แก่ เศษชิ้นส่วนของพิซบางชนิดซึ่งพบในระดับชั้นทับถมของหลักฐานที่กำหนดอายุได้ราว ๗,๐๐๐ ปีมาแล้วและได้รับการแปลความว่าเป็นหลักฐานแสดงนัยว่าการเพาะปลูกพืชเริ่มพัฒนาขึ้นในเอเชียอาคเนย์ตั้งแต่ระยะเวลาดังกล่าวแล้ว

ส่วนการขุดค้นแหล่งโบราณคดีโนนนกทา โดยศาสตราจารย์วิลเฮล์ม จี.โซลไฮม์ (Wilhelm G. Solheim II) และคณะ ของมหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา ในครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ และ ดร.ดอนน์ ที.เบเยิร์ต (Donn T. Bayard) จากมหาวิทยาลัยโอทาโก นิวซีแลนด์ ในครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ นั้น ได้พบหลักฐานที่นำไปสู่ข้อเสนองานว่า ในเอเชียอาคเนย์นั้นปรากฏมีชุมชนเกษตรกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัย เป็นหมู่บ้านถาวร และมีการทำเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับด้วยโลหะสำริด มาตั้งแต่กว่า ๙,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลังจากนั้นอีกนับพันปี จึงมีพัฒนาการในการทำและใช้เครื่องมือเหล็กเพิ่มขึ้นมา

ศาสตราจารย์วิลเฮล์ม โซลไฮม์ ได้ใช้หลักฐานจากแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมนและโนนนกทา เป็นพื้นฐานสนับสนุนความเห็นที่ว่าดินแดนเอเชียอาคเนย์มีวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พัฒนาจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก ในด้านการเกษตรกรรมและโลหกรรม

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีข้อโต้แย้งและข้อวิพากษ์วิจารณ์ทางวิชาการเกิดขึ้นตามมามากมาย หลังจากการเสนอหลักฐานและข้อสรุปที่แปลความจากหลักฐานขุดค้นพบที่โนนนกทา ทั้งนี้เพราะลักษณะแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ใช้สำริดแล้วของโนนนกทานั้น มีลักษณะเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ต่างจากแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนยุคสำริดของดินแดนอื่นๆ โดยเฉพาะตะวันออกกลางและแม้แต่จีน ซึ่งการใช้สำริดสัมพันธ์กับการเกิดสังคมเมือง อานาจารทหาร และการจัดระเบียบสังคมที่สมาชิกมีฐานะลดหลั่นกัน ดังนั้นจึงยังเป็นที่สงสัยว่าชุมชนเกษตรกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ใช้สำริดก่อนหน้าเหล็ก และมีลักษณะวัฒนธรรมโนนนกทานั้นอาจเป็นเรื่องกรณีพิเศษแห่งเดียว

เครื่องมือหินกะเทาะยุคหินเก่า ที่สำรวจพบในเขตจังหวัดกาญจนบุรี

การขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๕

การขุดค้นทางโบราณคดีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘

และยังมีข้อสังเกตว่าการกำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อาจคลาดเคลื่อนเนื่องจากลักษณะตัวอย่างจาก โนนนกทาไม่สมบูรณ์พอกก็ได้ (สุรพล นาถะพินธุ ๒๕๓๐, หน้า ๑๖-๑๗)

แต่ต่อมาก็ได้มีการพบหลักฐานสนับสนุนว่าแหล่งโบราณคดีลักษณะเดียวกันกับโนนนกทานั้นยังมีอยู่อีก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์แบบโนนนกทานั้นเป็นลักษณะวัฒนธรรมหนึ่ง ณ ช่วงเวลาหนึ่งในอดีตของ ภาคอีสานไทยอย่างแน่นอน หลักฐานสนับสนุนที่พบเพิ่มขึ้นได้มาจากแหล่งโบราณคดีที่ “บ้านเชียง” นั่นเอง

ประวัติและที่ตั้งของบ้านเชียง

บ้านเชียง เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามเส้นทางถนนสายอุดรธานี-สกลนคร ประมาณ ๖๐ กิโลเมตร ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่บนเนินดินรูปร่างค่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓๐๐ เมตร ยอดเนินอยู่สูงจากพื้นโดยรอบ ประมาณ ๖ เมตร

ประวัติความเป็นมาของชาวบ้านเชียงในปัจจุบัน กล่าวกันว่า บรรพบุรุษของชาวบ้านเชียงเป็นชาวไทยพวนอพยพมาจากแขวงเชียงขวาง ประเทศลาว ในราว พ.ศ. ๒๓๒๗ (พิสิฐ เจริญวงศ์ ๒๕๑๖, หน้า ๗๐-๗๓) เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ดงแพง ซึ่งก็คือบริเวณบ้านเชียงในปัจจุบัน เมื่อย้ายเข้ามาอยู่นั้น ดงแพง เป็นเมืองร้าง ซึ่งยังมีซากต่าง ๆ หลงเหลืออยู่บ้าง มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ดงแพงเดิมเป็นของขอม มีเมืองหลวงอยู่ที่บริเวณตัวอำเภอหนองหาน ในกาลครั้งนั้น มีชายหนุ่มรูปงามคนหนึ่งชื่อ เชียงงาม คำว่าเชียงงาม หมายถึงผู้ที่เคยบวชเป็นสามเณรมาแล้ว หนุ่มน้อยเชียงงาม เป็นผู้ที่มีผู้หญิงทั้งหลายชื่นชอบหลงใหลเป็นที่สุด แม้แต่แม่เหล็กของพระยาขอมก็มาหลงรัก เมื่อความทราบถึงพระยาขอม พระยาขอมจึงพิโรธ และได้มีรับสั่งให้คุมตัวเชียงงามไปประหาร ตัดหัวเสียบประจานไว้กลางเมือง ก่อนตายเชียงงามได้ตั้งสัตย์อธิษฐานให้เทพเจ้าเป็นพยาน ถึงความซื่อสัตย์ของตน ขอความบริสุทธิ์และสัจจะที่มีสาปแช่งพระยาขอมและนครของพระยาผู้นั้นให้ถึงแก่กาลวิบัติตามไป ต่อมานครขอมได้พินาศลงและร้างผู้คน จนเมื่อมีชาวลาวพวนอพยพเข้ามาอยู่เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านเชียง มาจนทุกวันนี้

สำหรับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงนั้นก็คือเนินดินที่ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยของชาวบ้านเชียงในปัจจุบันนั่นเอง โดยปกติแล้วชาวบ้านเชียงจะพบเห็นเศษภาชนะดินเผา ลายเขียนสีกระจัดกระจายอยู่บนเนินดินที่ตั้งบ้านเรือนอยู่โดยทั่วไป โดยที่ไม่มีผู้ใดจะให้ความสนใจมากนัก จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ นายบรรลพ มนตรีพิทักษ์ ชาวบ้านเชียงนั่นเองที่ได้เริ่มให้ความสนใจภาชนะดินเผาลายเขียนสีที่พบในหมู่บ้านตน ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งแปลกตา จึงได้รวบรวมมอบให้ครูใหญ่โรงเรียนบ้านเชียงในเวลานั้นเก็บรักษาไว้ให้คนชมที่โรงเรียน นับแต่นั้นมาความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับบ้านเชียงได้มีมากขึ้น

ลำดับของการดำเนินงานศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

แม้ว่าการค้นพบเศษเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีของนายสเตฟเฟน ยัง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ จะเป็นผลทำให้ชื่อเสียงของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นที่สนใจและรู้จักกันมากขึ้น แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว เรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเชียงได้รับความสนใจจากทางราชการและนักวิชาการชาวไทยมาก่อนหน้านั้นแล้ว ดังจะได้ลำดับเหตุการณ์ เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียง (สุวิทย์ ชัยมงคล ๒๕๓๔, หน้า ๗ - ๑๕) ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๓ นายเจริญ พลเดชา หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๗ จังหวัดขอนแก่นในขณะนั้นได้ไปสำรวจที่บ้านเชียงจึงได้ทราบเรื่องของการพบโบราณวัตถุในเขตหมู่บ้านและได้รับมอบเศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีที่พบในบริเวณบ้านเชียง จากนายพรหม ศรีสุนาคร้ว ซึ่งขณะนั้นเป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านเชียง (ประชาเขต) แต่เนื่องจากคงเป็นเพราะในระยะเวลาอันสั้นเรื่องโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่เป็นที่รู้จักกันนักในประเทศไทย จึงไม่ปรากฏมีการดำเนินการใด ๆ กับแหล่งโบราณคดีนี้

พ.ศ. ๒๕๐๙ นายสเตฟเฟน ยัง นักศึกษาวชิรามาณชยวิทยา บุตรชายอดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย เดินทางไปที่บ้านเชียงเพื่อรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์และได้พบเศษภาชนะดินเผาภายในหมู่บ้าน จึงนำตัวอย่างภาชนะดินเผาลายเขียนสีจำนวนหนึ่งมาให้ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ตรวจสอบ และนางสาวอะลิซาเบท โลออนส์ ได้ส่งตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาไปหาอายุโดยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ที่ MASCA (Museum Applied Science Center for Archaeology) ที่พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ปรากฏว่าได้อายุประมาณ ๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว

พ.ศ. ๒๕๑๐ นายประยูร ไพบูลย์สุวรรณ หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๗ พร้อมด้วยนายวิรัช คุณมามา นักวิชาการ ได้เดินทางไปสำรวจที่บ้านเชียงและในปีเดียวกันนี้เอง นายวิทยา อินทโกศัย นักโบราณคดีจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ทำการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียงในบริเวณที่ดินของนายสิทธิธา ราชโหตี* นับเป็นการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งแรกที่บ้านเชียง การขุดค้นครั้งนั้นพบโครงกระดูก ๑๔ โครง เครื่องประดับสำริด ภาชนะดินเผาทั้งแบบมีลายเขียนสี และไม่มีลายเขียนสี ได้ส่งตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาที่ได้จากการขุดค้นไปหาอายุที่ MASCA ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๒ นายวิลเลียม โคห์เลอร์ (William Kohler) ได้แจ้งข่าวให้ทราบว่าเศษภาชนะดินเผาดังกล่าวสามารถกำหนดอายุโดยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ ได้ราวระหว่าง ๖,๙๓๓-๕,๗๙๓ ปีมาแล้ว

ผลของการกำหนดอายุที่ได้จากวิธีการเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ดังกล่าว ทำให้เป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้น และมีนักวิชาการจำนวนมากไม่เชื่อถือเพราะอายุดังกล่าวนั้นหมายถึงว่าดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นพื้นที่แหล่งแรกของโลกที่มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ขณะเดียวกันเริ่มมีชาวต่างชาติและนักสะสมของเก่าจากกรุงเทพฯ เข้ามาซื้อหาเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีที่บ้านเชียงมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ การหาอายุก็ได้รับการยืนยันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ นายยอร์จ เดลส์ (George Dales) มอบเศษภาชนะดินเผาไปหาอายุที่ MASCA ก็ปรากฏผลเช่นเดียวกัน

พ.ศ. ๒๕๑๕ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรประกอบด้วย นายพจน์ เกื้อกุล และนายนิคม สุทธิรักษ์ ได้ทำการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียงอีกครั้ง และในวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปบ้านเชียงและทอดพระเนตรการขุดค้นครั้งนี้

การขุดค้นครั้งนี้โบราณวัตถุที่พบมากคือ เครื่องประดับและขวานสำริด การหาอายุจากตัวอย่างถ่านหรือ คาร์บอน 14 (Radio-Carbon dating) ทำให้ทราบว่าอายุของสำริดที่นี้มีอายุไม่น้อยไปกว่าแหล่งอื่น ๆ ในโลกทำให้มีการสนใจสำริดมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมจะสนใจแต่ภาชนะดินเผาลายเขียนสี

ในขณะเดียวกันคณะปฏิวัติได้ออกประกาศ ฉบับที่ ๑๘๙ ห้ามขุดค้นหรือลักลอบ ทำลายแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียงในเขต ๙ ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านเชียง ตำบลบ้านธาตุ ตำบลบ้านดุง ตำบลศรีสุทโธ ตำบลบ้านชัย และตำบลอ้อมกอก ของจังหวัดอุตรธานี และตำบลม่วงไข่ ตำบลแวง และตำบลพันนา ของจังหวัดสกลนคร

นอกจากนี้ได้มีการสำรวจขุดค้นแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียงแหล่งอื่น ๆ พร้อมกันไป ได้แก่ บ้านธาตุ ตำบลบ้านยา อำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรธานี บ้านแวง ตำบลแวง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โดยนายวิพากษ์ ศรีทัตต์ นักโบราณคดีของกรมศิลปากร และที่บ้านอ้อมแก้ว ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรธานี โดยนายปรีชา กาญจนาคม อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๑๖ นายฟรอลิช เรนีย์ (Froelich Rainey) ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เดินทางมาที่บ้านเชียงและพบว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจ หลังจากที่ถูกกลับ

* เป็นดินที่ตั้งหมู่บ้านบ้านเชียงในขณะนั้นส่วนใหญ่จะถูกกลลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุออกขาย จนจะหาพื้นที่ที่จะขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อให้ถูกต้องตามหลักวิชาการแทบไม่ได้ การที่ชาวบ้านเชียงรายหนึ่งรายได้อนุญาตให้ทางราชการขุดค้นทางโบราณคดีในที่ดินส่วนตัวได้นั้น ทางราชการจึงยกย่องให้เกียรติในการตั้งชื่อแหล่งขุดค้นนั้นให้เป็นชื่อเจ้าของที่ดิน

จากบ้านเชียงแล้วได้เจรจาและตกลงกับกรมศิลปากรในความร่วมมือที่จะทำการศึกษาวิจัยทางโบราณคดีร่วมกัน

พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ กรมศิลปากรร่วมกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา จัดตั้งโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียง โดยมี นายพิสิฐ เจริญวงศ์ เป็นผู้อำนวยการโครงการฝ่ายไทย และ ดร.เชสเตอร์ กอร์แมน (Chester Gorman) เป็นผู้อำนวยการโครงการฝ่ายสหรัฐฯ การดำเนินงานดังกล่าวเป็นโครงการอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ และเป็นโครงการลักษณะสหวิทยาการ (Multidisciplinary Research) มีผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาร่วมกันขุดค้นเก็บตัวอย่างไปวิเคราะห์ ทั้งเรื่องกระดูกสัตว์ เกสรพืช โลหกรรม ธรณีชั้นฐานฯ รวมถึงเทคนิคการดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีแบบใหม่ ทำการบันทึกหลักฐานและการจัดเก็บโบราณวัตถุ มีการขุดค้นจำนวน ๖ หลุมในปี ๒๕๑๗ และอีก ๔ หลุมในปี ๒๕๑๘

การขุดค้นตามโครงการดังกล่าวพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเศษภาชนะดินเผามีมากกว่า ๕,๐๐๐ ถัง โครงกระดูก ๑๒๖ โครง และโบราณวัตถุอื่น ๆ มากกว่า ๒,๐๐๐ ถัง เมื่อการดำเนินการขุดค้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว โบราณวัตถุต่าง ๆ เหล่านี้รวมทั้งที่ขุดได้จากแหล่งโบราณคดีบ้านดอ และบ้านผักกาด เขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ได้ส่งมอบให้นายวิลเลียม ชาฟเลอร์ (William Schaufler) นำไปวิเคราะห์ต่างประเทศ อาทิ โครงการศึกษามนุษย์ส่งไปที่ มหาวิทยาลัยฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา กระดูกสัตว์ส่งไปวิเคราะห์ที่มหาวิทยาลัยโอทาโก ประเทศนิวซีแลนด์ ส่วนภาชนะดินเผาและอื่น ๆ ส่งไปที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผลการวิเคราะห์และกำหนดอายุที่ได้จากการขุดค้นครั้งสำคัญนี้ มีการลำดับชั้นความเจริญทางวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงออกเป็น ๖ สมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่เกี่ยวกับโลหะกรรม ได้ยืนยันถึงความเก่าแก่ของการรู้จักใช้โลหะของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียงนี้ว่า เริ่มปรากฏมีสำริดเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ ๔,๙๐๐-๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว และเมื่อประมาณ ๓,๒๐๐-๓,๖๐๐ ปีมาแล้วรู้จักใช้เหล็กแล้ว ซึ่งอายุดังกล่าวได้จากการหาอายุจากตัวอย่างถ่านในหลุมขุดค้น อายุของสำริดที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่าการหล่อสำริดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทำขึ้นก่อนแหล่งอื่น ๆ ทั่วโลก ประชากรในภูมิภาคนี้อาจมีการปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ก่อนจีน ซึ่งผลของการกำหนดอายุดังกล่าวยังเป็นปัญหาและข้อโต้แย้งกันอีกมาก

พ.ศ. ๒๕๒๓ นายสวด แดงเอียด นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ขุดค้นทางโบราณคดี แหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง ที่บ้านแวง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และนายอำพัน กิจงาม นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ขุดค้นทางโบราณคดีอีกหลายแห่ง ได้แก่ เนินเก่าน้อย อำเภอไชยวาน โนนแดงแขง และบ้านเมืองพริก อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔ ได้มีการขุดค้นครั้งสำคัญที่บ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยนายชาร์ลส ไฮแอม จากมหาวิทยาลัยโอทาโก ประเทศนิวซีแลนด์และนายอำพัน กิจงาม นักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ผลการขุดค้นได้แบ่งชั้นดินทางวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สมัย กำหนดอายุตั้งแต่สมัยแรกจนถึงสมัยสุดท้ายได้ตั้งแต่ประมาณ ๓,๔๕๐-๓,๒๐๐ ปีมาแล้ว อายุสมัยดังกล่าวมีความแตกต่างจากการกำหนดอายุของการขุดค้นที่บ้านเชียง เห็นได้ชัดจากหลักฐานด้านโลหะกรรม กล่าวคือ สำริดที่แหล่งโบราณคดีบ้านนาดี สมัยที่ ๑ ซึ่งเป็นสมัยแรกสุดนั้น มีอายุประมาณ ๒,๔๕๐-๓,๔๕๐ ปีมาแล้ว ในขณะที่เหล็กเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยที่ ๒ ราว ๒,๐๕๐ - ๒,๔๕๐ ปีมาแล้ว ซึ่งหลักฐานเรื่องเหล็กนี้สอดคล้องกับการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีโนนชัย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งขุดค้นโดย นายพิสิฐ เจริญวงศ์ เมื่อปี ๒๕๒๐-๒๕๒๑ โดยเครื่องมือเหล็กในสมัยแรก กำหนดอายุได้ราว ๕๐๐-๓๕๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช หรือประมาณ ๒,๕๐๐-๒,๑๕๐ ปีมาแล้ว

พ.ศ. ๒๕๒๕ นายสถาพร ขวัญยืน ชุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโนนซึกั้ง บ้านหนองสระปลา ตำบลบ้านยา อำเภอนงนุช จังหวัดอุดรธานี แล้วศึกษาเปรียบเทียบภาชนะดินเผาที่บ้านเชียงได้ตรงกับสมัยที่ ๕ หรือ ๒,๕๐๐-๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว และสมัยที่ ๓ หรือ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

ปีเดียวกันนี้เอง ดร.จอยส์ ซี.ไวท์ (Joyce C. White) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบคนล่าสุดของงานการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานที่ได้จากการขุดค้นที่บ้านเชียงในระหว่างปี ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ นั้น ได้เสนอผลของการศึกษาและการกำหนดอายุของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงออกมาใหม่ (White 1982) โดยแบ่งลำดับชั้นทางวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของบ้านเชียงออกได้เป็น ๓ สมัยหลัก ๆ ตามลักษณะประเพณีการฝังศพและรูปแบบภาชนะดินเผาที่ฝังไว้ร่วมกับโครงกระดูกคนในหลุมฝังศพ ดังนี้

๑. สมัยต้น (Early Period) มีอายุตั้งแต่ราว ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว ถึงราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว
๒. สมัยกลาง (Middle Period) มีอายุตั้งแต่ราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ถึงราว ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว
๓. สมัยปลาย (Late Period) มีอายุตั้งแต่ราว ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว ถึงราว ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับโลหะนั้นได้เสนอว่าในช่วงระยะเวลาราว ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีมาแล้วเป็นอย่างน้อยเริ่มปรากฏเครื่องมือสำริดขึ้นที่บ้านเชียงโดยสำริดรุ่นแรก ๆ ดังกล่าวนั้นมีทั้งใบหอก กำไลข้อมือและกำไลข้อเท้า

พ.ศ. ๒๕๓๔ นายสุรพล นาถะพินธุ และคณะนักโบราณคดี กองโบราณคดี กรมศิลปากร ดำเนินงานสำรวจแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงในเป้าหมายการกำหนดขอบเขตของแหล่งวัฒนธรรม และศึกษาในรายละเอียดของแต่ละแหล่ง ทำให้พบแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียงขึ้นอีกหลายสิบแห่ง และขอบเขตของวัฒนธรรมขยายออกไป

อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวกับการกำหนดอายุของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงก็ยังคงมีอยู่อีกเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากรายงานผลการกำหนดอายุของพิพิธภัณฑ์โบเวอร์ที่กำหนดอายุด้วยกระดูกมนุษย์ที่ได้จากการขุดค้นในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ปรากฏว่าได้อายุเพียง ๒,๗๔๕-๒,๒๑๐ ปีมาแล้ว (Labbe 1985) และรองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวสรุปถึงข้อปัญหาดังกล่าวนี้ (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๓๕, หน้า ๒๗-๓๐) ไว้ดังนี้

“ในเรื่องที่เกี่ยวกับอายุของชุมชนหมู่บ้านของสังคมวัฒนธรรมบ้านเชียงในแอ่งสกลนครนี้ ในขั้นแรก ๆ ก็มีการเสนอไว้ต่าง ๆ นานานับแต่ประมาณ ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ ปีลงมาจนถึง ๖,๐๐๐ ปี โดยเฉพาะในเรื่องการพบโบราณวัตถุที่เป็นสำริดนั้น ก็เคยมีผู้เสนอว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ ปี ซึ่งแก่กว่ายุคสำริดในตะวันออกกลางในประเทศอินเดียและจีน ต่อมาเมื่อนักโบราณคดีของอเมริกันมาสมทบร่วมขุดค้นทางโบราณคดีกับนักโบราณคดีไทยของกรมศิลปากรอีก ได้กำหนดอายุของการมีโลหะสำริดใช้ที่บ้านเชียงประมาณ ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งประมาณ ๓,๖๐๐ ปีก่อนคริสตกาล มีการออกข่าวไปทั่วโลกว่าแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียงนั้นแสดงให้เห็นว่าคนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เคยมีอารยธรรมมาช้านาน สามารถหล่อสำริดขึ้นใช้เป็นเครื่องมือและเครื่องประดับก่อนชาติใด ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นตะวันออกกลาง จีน หรืออินเดียที่เคยเชื่อกันว่าเป็นแหล่งสำริดที่เก่าแก่มาก่อน”

“ในระยะหลัง ๆ ลงมาก็มีการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงในเรื่องอายุของการมีโลหะสำริดใช้ที่บ้านเชียงกันใหญ่โตโดยบรรดานักโบราณคดีและนักวิชาการจากหลายประเทศต่างก็เริ่มปฏิเสธอายุที่เก่าแก่ที่สุดในโลกของการมีวัตถุสำริดใช้ที่ชุมชนหมู่บ้านโบราณที่บ้านเชียงกัน โดยเฉพาะในกลุ่มนักโบราณคดีชาวอเมริกันที่เคยกำหนดอายุไว้ ๕,๖๐๐ ปีก็ประกาศเปลี่ยนแปลงลดลงมาเป็น ๔,๐๐๐ ปี หรือ ๒,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลแทน โดยแก้ไขว่าอายุ ๕,๖๐๐ ปีนั้น แท้ที่จริงเป็น

อายุของคนบ้านเชียงที่เป็นเจ้าของภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสีดำที่มีลวดลายขีดซึ่งพบในชั้นดินต่ำสุดแทน ส่วนเครื่องสำริดนั้นพบในชั้นดินที่อยู่เหนือขึ้นมาพร้อมกับบรรดาเครื่องปั้นดินเผาชนิดที่มีลายเขียนสี”

“กระนั้นก็มีบรรดานักโบราณคดีชาติอื่น เช่น ญี่ปุ่นและจีน ก็ยังไม่เชื่อเรื่องอายุของยุคสำริดที่บ้านเชียงที่มีการเสนอใหม่นี้ ได้มีการเสนอในลักษณะโต้แย้งว่า มีการนำรูปแบบของบรรดาวัตถุสำริดที่พบที่บ้านเชียงและแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงไปศึกษาเปรียบเทียบกับบรรดาโบราณวัตถุสำริดที่พบในเขตประเทศจีนตอนใต้โดยเฉพาะในมณฑลยูนนานและในเขตประเทศเวียดนามแล้วมีหลายแห่งที่เดียวที่คล้ายคลึงกัน สามารถกำหนดอายุในลักษณะที่สัมพันธ์กันได้ว่าเครื่องสำริดในแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีอายุอย่างเก่าแก่ที่สุดไม่เกิน ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลหรืออีกนัยหนึ่งประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้วเท่านั้นเอง จึงไม่มีอะไรที่จะบอกได้ว่าเก่าแก่ที่สุดในโลก”

“เพราะฉะนั้นเรื่องอายุและสมัยเวลาของชุมชนหมู่บ้านยุคแรกเริ่มในสังคมวัฒนธรรมบ้านเชียงที่พบในแถบลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบนในแอ่งสกลนครของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยยังเป็นเรื่องที่ทำข้อยุติไม่ได้ ต้องมีการค้นคว้าและศึกษาเพื่อหาข้อเท็จจริงต่อไป”

“แต่สิ่งที่น่าสนใจสังเกตอย่างหนึ่งในที่นี้ก็คือ การกำหนดอายุสังคมหมู่บ้านที่สูงถึง ๕,๖๐๐ ปี หรือ ๔,๐๐๐ ปีนั้นดูเหมือนโดดเด่นอยู่แต่เพียงที่บ้านเชียงเป็นส่วนใหญ่แต่บรรดาแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวกับสังคมหมู่บ้านอื่น ๆ ที่พบในบริเวณอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะในแอ่งโคราชกับในเขตภาคกลางนั้น ไม่ว่าจะนักโบราณคดีทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยกลับกำหนดอายุราว ๓,๐๐๐ ปี หรือประมาณ ๒,๕๐๐ ปี ซึ่งเท่ากับ ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือ ๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาลลงมาเกือบทั้งนั้น ทำให้เกิดช่วงเวลาที่ว่างระหว่างชุมชนสมัย ๕,๖๐๐ ปี หรือ ๔,๐๐๐ ปี กับชุมชนสมัย ๓,๐๐๐ ปีลงมาเป็นอย่างมาก ยังไม่มีการอธิบายให้แน่ชัดว่าลักษณะสังคมในช่วงหนึ่งพันปีที่อยู่ระหว่างชุมชนที่มีอายุ ๔,๐๐๐ ปีกับชุมชนที่มีอายุ ๓,๐๐๐ ปีว่ามีลักษณะเช่นใด และมีความสัมพันธ์และสืบเนื่องต่อกันอย่างไร”

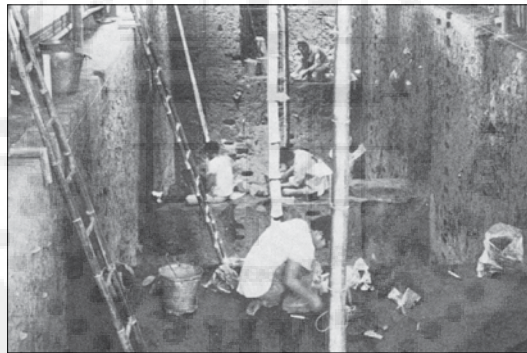
“แต่ก่อน ๆ เคยมีนักโบราณคดีชาวต่างประเทศเสนอว่ากลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมวัฒนธรรมบ้านเชียงในแอ่งสกลนครที่ถือว่าเก่าแก่ที่สุดนั้นมีการเคลื่อนย้ายและแพร่กระจายมาตั้งถิ่นฐานในแอ่งโคราชซึ่งอยู่ต่ำลงมาทางใต้ แต่ปัจจุบันนี้บรรดานักโบราณคดีเหล่านั้นก็ดูเหมือนล้มเลิกการเสนอข้อคิดเห็นเหล่านั้นแล้ว เพราะในการขุดค้นแหล่งโบราณคดีชุมชนหมู่บ้านในระยะแรกเริ่มในแอ่งโคราชและบริเวณอื่น ๆ แต่ละแหล่งล้วนมีรูปแบบของบรรดาโบราณวัตถุโดยเฉพาะพวกเครื่องปั้นดินเผาที่ใช้เป็นภาชนะเช่นศพแตกต่างไม่เหมือนกันทั้งสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนในแต่ละแห่งนั้นไม่ใช่คนพวกเดียวกัน”

“ข้อยุติที่น่าจะประมาณได้ในขั้นนี้ก่อนคือสังคมหมู่บ้านในระยะแรกเริ่มในดินแดนประเทศไทยพัฒนาขึ้นก่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ทั้งในบริเวณแอ่งสกลนครและแอ่งโคราช

หลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดโพธิ์ศรีโน ในเขตหมู่บ้านบ้านเชียง

การขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียง คตามโครงการร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรมหาวิทยาลัย
เพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘

หลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียง ใน พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๑๘

วัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง

อย่างไรก็ตามผลของการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี โดยเฉพาะจากการขุดค้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ ซึ่งเป็นการขุดค้นระดับใหญ่ที่เป็นโครงการร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ความรู้ที่ได้จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเท่าที่มีการนำเสนอจนถึงขณะนี้ แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมบ้านเชียงเริ่มต้นขึ้นเมื่อราว ๕,๖๐๐ ปีมาแล้วและมีความต่อเนื่องมาจนถึงราว ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว ในช่วงระยะเวลายาวนานนับพัน ๆ ปีของวัฒนธรรมบ้านเชียงมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ตลอดเวลา ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างง่าย ๆ ในวัตถุและพฤติกรรมเนื่องในวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ภาชนะดินเผาและประเพณีการฝังศพ ซึ่งรายละเอียดของผลการศึกษาในแต่ละด้านนั้น พอสรุปได้ดังนี้

อายุสมัยของบ้านเชียง

ในครั้งแรก ๆ นั้น ผู้อำนวยการขุดค้นร่วมในโครงการร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (Gorman and Chareonwongsa, 1976, 1978) ได้เผยแพร่ผลการศึกษาและแบ่งวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียงออกเป็น ๖ สมัยย่อย แต่ต่อมาได้มีการนำลำดับอายุสมัยดังกล่าวนั้นมาทบทวนและแก้ไขเพิ่มเติม โดย ดร.จอยซ์ ซี. ไวท์ (Joyce c. White) ได้ประมวลผลสรุปเสนอใหม่ไว้ว่า ลำดับชั้นทางวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของบ้านเชียงแบ่งออกเป็น ๓ สมัยหลัก ๆ ตามลักษณะประเพณีการฝังศพและรูปแบบภาชนะดินเผาที่ฝังไว้รวมกับโครงกระดูกในหลุมฝังศพ ดังนี้ (สุรพล นาถะพินธุ ๒๕๓๐, หน้า ๒๑-๒๓)

๑. บ้านเชียงสมัยต้น (Early Period) เริ่มตั้งแต่ เมื่อราว ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว จนถึงราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ประเพณีการฝังศพของสมัยต้นมีอย่างน้อย ๓ แบบ คือ

- แบบที่ ๑ วางศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว (Extended) โดยมีภาชนะดินเผาวางไว้บริเวณขาหรือศีรษะ

- แบบที่ ๒ วางศพในลักษณะนอนงอเข่า (Flexed) มีทั้งศพที่มีและไม่มีสิ่งของเครื่องใช้ฝังไว้ด้วย

- แบบที่ ๓ เอาศพใส่ในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ แล้วจึงนำไปฝัง การฝังแบบนี้ใช้กับศพเด็กเท่านั้น

๒. สมัยกลาง (Middle Period) อายุราว ๓,๐๐๐-๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

การฝังศพของสมัยกลางเป็นแบบวางศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว มีภาชนะดินเผาที่หุบให้แตกแล้วโรยคลุมศพ

๓. สมัยปลาย (Late Period) อายุราว ๒,๓๐๐-๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

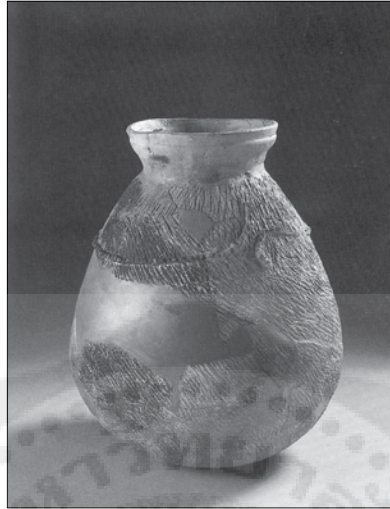
การฝังศพของสมัยปลายจะวางศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว แล้ววางภาชนะดินเผาทับไว้บนศพ

มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมบ้านเชียง

ดร. ไมเคิล ปีทรูเซฟสกี (Michael Pietrusewsky) และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา ใช้เวลา ๖ ปี ศึกษาโครงกระดูกมนุษย์ที่ขุดได้จากบ้านเชียงเกือบ ๑๓๐ โครง (Pietrusewsky, M. 1984) ปรากฏผลดังนี้ **เพศ** พบว่าโครงกระดูกเป็นชายมากกว่าเป็นหญิง ในระยะท้าย ๆ มีโครงกระดูกของเด็กอ่อนมากกว่าการฝังในระยะต้น ๆ

อายุ ชาวบ้านเชียงโบราณมีอายุเฉลี่ยไม่เกิน ๓๑ ปี เปรียบเทียบกับโครงที่พบในรุ่นหลัง พบว่ารุ่นแรกมีอายุน้อยกว่าเล็กน้อย

ความสูง ชาวบ้านเชียงโบราณเป็นประชากรที่มีร่างค่อนข้างสูง ชายาว และมักกล้ามเนื้อเจริญดี ชายจะสูงระหว่าง ๕ ฟุต ๕ นิ้ว ถึง ๕ ฟุต ๙ นิ้ว หญิงจะสูง ระหว่าง ๔ ฟุต ๑๑ นิ้ว ถึง ๕ ฟุต ๒ นิ้ว ชายที่สูงที่สุดวัดได้ถึง ๖ ฟุต

ภาชนะดินเผาบรรจุศพเด็กทารก วัดมัจฉิมาวาสบ้านเชียงสมัยต้น อายุประมาณ ๔,๕๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

๒ นิ้ว และหญิงอาจเตี้ยเพียง ๔ ฟุต ๘ นิ้ว มีร่องรอยของการนั่งโดยวิธีขัดสมาธิเพราะพบสควอทิงเฟซส์ (Squatting Facets) มีสันกระดูก (Bony Spurs) และกระดูกยาวมีรูปร่างแบน (Long Bone Flattening) แสดงว่าชาวบ้านเชียงชอบวิธีนั่งแบบนี้ยิ่งกว่าในทำอื่น ๆ

ลักษณะของฟัน เปรียบกับฟันของคนที่ยังมีชีวิตอยู่และจากโครงที่ฝังอยู่ของประชากรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวบ้านเชียงโบราณไม่มีฟันใหญ่กว่าบุคคลและโครงเหล่านั้น ฟันของคนรุ่นแรกโตกว่าฟันของคนรุ่นหลังเพียงเล็กน้อย ฟันสึกมากจากการเคี้ยว มีฟันผุและเป็นโรคเหงือกอักเสบค่อนข้างมาก ฟันหน้าเป็นรูปจอบ (Shovel Shaped incisors)^๒ พบได้บ่อย ฟันมีรอยเปื้อน (staining) สันนิษฐานว่าเนื่องจากการเคี้ยวหมาก การมีฟันสึกและผุมากแสดงว่าใช้เคี้ยวอาหารที่เป็นอาหารพวกแป้งมากและเป็นอาหารค่อนข้างหยาบทำให้สันนิษฐานว่าเป็นลักษณะของการกินอยู่ก่อนจะมีการเพาะปลูกหรือเป็นแบบผสม (Mixed or Preagricultural Economy)

พยาธิสภาพ ชาวบ้านเชียงโบราณมีข้ออักเสบมาก (Osteoarthritis) มีรอยของก้อนทุมที่กะโหลก

ศาสตราจารย์ทริเชฟสกีจะให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับการผิดปกติของสีเลือดที่เป็นโรคประจำทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพราะฉะนั้นเมื่อได้พบกะโหลกส่วนบน (Skull vault) หนาขึ้นก็กล่าวถึงโรคอัลสตีเมียและเฮโมโกลบิน อี และกล่าวเลยไปถึงว่าผู้ที่มีสีเลือดผิดปกตินี้จะมีการต้านทานต่อการเป็นไข้มาลาเรียและได้นำผลงานจากการศึกษากะโหลกของชาวบ้านเชียงโบราณไปเปรียบเทียบกับกะโหลกของโครงกระดูกของแหล่งโบราณคดีโนนนกทา ของบ้านเก่าและโครงกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่ที่พบที่ประเทศลาวและเวียดนาม ได้ผลสรุปว่าโครงกระดูกของชาวบ้านเชียงโบราณนั้นเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในกลุ่มของสมัยหินใหม่ที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric South East Asia) และใกล้เคียงกับหมู่คนที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียง (สุด แสงวิเชียร ๒๕๒๘, หน้า ๘๗-๘๑)

^๒ ซึ่งถือเป็นลักษณะของชนเชื้อชาติมองโกลอยด์โดยเฉพาะชาวจีน

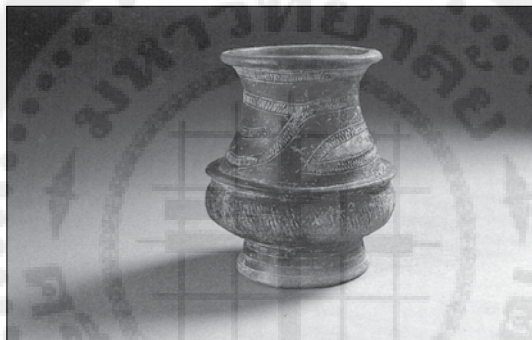
ภาชนะดินเผาบ้านเชียง

ดร.จอยซ์ ซี. ไวท์ (Joyce c. White) ได้ศึกษารูปแบบภาชนะดินเผาที่พบในหลุมฝังศพสมัยต่าง ๆ ของบ้านเชียง และสรุปว่าสมัยต้น สมัยกลาง และสมัยปลายของบ้านเชียงนั้น มีภาชนะดินเผาแบบเดิมเฉพาะตัวของแต่ละสมัยแตกต่างกันไป ดังนี้

๑. สมัยต้น (Early Period)

- ภาชนะดินเผาลักษณะเด่น ๆ หรือประเภทเด่น ๆ ของบ้านเชียงสมัยต้น สรุปได้ดังนี้

(๑) ในระยะเริ่มแรกของสมัยต้นอายุประมาณ ๕,๖๐๐-๔,๕๐๐ ปีมาแล้ว มีภาชนะประเภทเด่น คือ ภาชนะมีเชิงหรือฐานเตี้ย ๆ (Short ring foot) ส่วนใหญ่เป็นภาชนะสีดำ ส่วนครึ่งบนของภาชนะมักตกแต่งด้วยเส้นขีดเป็นลายขด (หรือลายเส้นคดโค้ง) และมีลายกดเป็นจุดหรือเส้นสั้น ๆ เติมพื้นที่ระหว่างลายขีดให้เต็ม ส่วนครึ่งล่างของภาชนะมักตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ

ภาชนะดินเผาสีดำมีลายขีด วัฒนธรรมบ้านเชียงสมัยต้นระยะแรก อายุประมาณ ๕,๖๐๐ - ๔,๕๐๐ ปีมาแล้ว

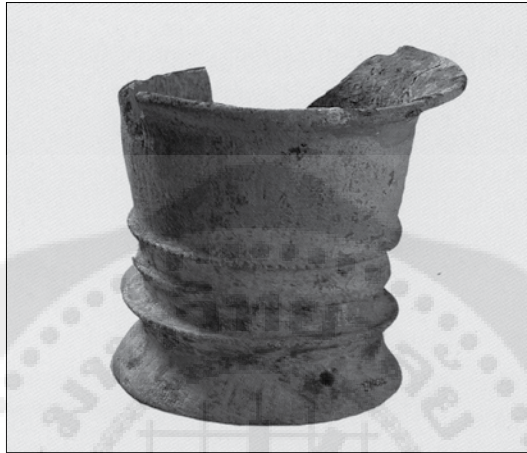
(๒) ระยะที่ ๒ ของสมัยต้น อายุประมาณ ๔,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีภาชนะประเภทเด่นที่ปรากฏเพิ่มขึ้นมาคือ ภาชนะขนาดใหญ่ที่ใช้ใส่ศพเด็กก่อนนำไปฝังและภาชนะขนาดเล็กอื่น ๆ ซึ่งมีการตกแต่งเส้นขีดเป็นลวดลายคดโค้งบนผิวส่วนใหญ่ของภาชนะ จึงดูว่ามีปริมาณลายตกแต่งหนาแน่นกว่าลายขีดบนภาชนะดินเผาของระยะเริ่มแรก

ภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ วัฒนธรรมบ้านเชียงสมัยต้นระยะที่สอง อายุประมาณ ๔,๕๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

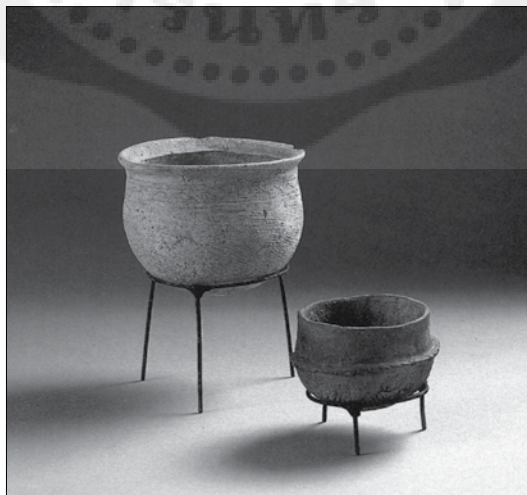

(๓) ระยะที่ ๓ ของสมัยต้น อายุประมาณ ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว เริ่มปรากฏมีภาชนะที่ด้านข้างตรงหรือเกือบตรง (ทำให้ดูเป็นภาชนะทรงกระบอก Beaker) และภาชนะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบทั้งใบที่มีส่วนคอภาชนะตั้งตรง ก้นภาชนะกลม

ภาชนะดินเผาทรงบีกเกอร์ วัฒนธรรมบ้านเชียงสมัยต้นระยะที่สาม อายุประมาณ ๔,๐๐๐ - ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว

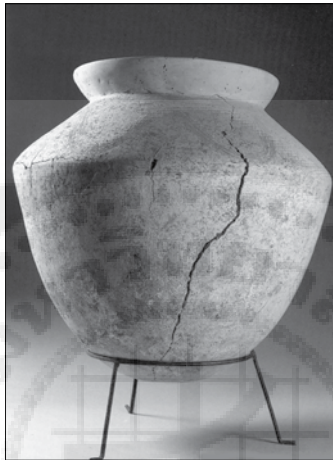
(๔) ระยะสุดท้ายของสมัยต้น อายุประมาณ ๓,๕๐๐-๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว เริ่มปรากฏมีภาชนะดินเผาแบบ “บ้านอ้อมแก้ว” ซึ่งหมายถึง ภาชนะทรงก้นกลมตกแต่งบริเวณไหล่ภาชนะด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้งผสมกับการเขียนสีแดง และตกแต่งส่วนอื่น ๆ ที่อยู่ใต้ลงมาด้วยลายเชือกทาบ สาเหตุที่เรียกภาชนะดินเผาแบบนี้ว่าแบบ “บ้านอ้อมแก้ว” ก็เพราะได้พบว่า เป็นประเภทหลักที่พบในชั้นดินล่างสุด หรือระยะการอยู่อาศัยเริ่มแรกของแหล่งโบราณคดีที่บ้านอ้อมแก้วซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเชียงนัก

ภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ มีลายขีดทาสีแดง วัฒนธรรมบ้านเชียงสมัยกลาง อายุประมาณ ๓,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

๒. สมัยกลาง (Middle Period) อายุประมาณ ๓,๐๐๐-๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

ภาชนะดินเผาประเภทเด่นของสมัยกลาง คือภาชนะผิวนอกสีขาว ทำส่วนไหล่ภาชนะให้เป็นสันหักมุม (Carinated Pot) มีทั้งแบบก้นภาชนะกลมและแหลม บางชิ้นมีการตกแต่งด้วยลายขีดผสมกับลายเขียนสีที่บริเวณไหล่ภาชนะ ตอนปลาย ๆ ของสมัยกลางเริ่มมีการตกแต่งภาชนะแบบนี้ด้วยการทาสีแดงที่บริเวณปากภาชนะ

ภาชนะดินเผาผิวเรียบสีขาว วัดนครธรรมบ้านเชียงสมัยกลาง อายุประมาณ ๓,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

๓. สมัยปลาย (Late Period) อายุประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

ช่วงต้น ๆ ของสมัยปลายมีภาชนะชนิดเขียนลายสีแดงบนพื้นสีนวล (Red-on-buff painted Pottery) เป็นภาชนะดินเผาประเภทเด่นที่เริ่มปรากฏขึ้นมาตอนกลางของสมัย จึงเริ่มมีภาชนะชนิดเขียนลวดลายสีแดงบนผิวสีแดง (Red Pot Painted with red designs) ระยะเวลาสุดท้ายของสมัยจึงมีภาชนะดินเผาฉาบผิวนอกด้วยน้ำโคลนสีแดงแล้วขัดมัน (Red slipped and burnished Pot) เพิ่มขึ้นมา

ภาชนะดินเผาลายเขียนสี วัดนครธรรมบ้านเชียงสมัยปลาย อายุประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

การโลหกรรมของบ้านเชียง

การโลหกรรมของบ้านเชียงเริ่มต้นโดยใช้สำริด เมื่อประมาณ ๔,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลังจากนั้นในราว ๒,๗๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้วจึงเริ่มมีการใช้เหล็ก (กรมศิลปากร ๒๕๓๔, หน้า ๓๑)

วัตถุเกี่ยวเนื่องกับการโลหกรรมด้านสำริดที่พบที่บ้านเชียงนั้นมีตั้งแต่เข้าดินเผาสำหรับหลอมโลหะแม่พิมพ์หินทรายสำหรับหล่อโลหะให้เป็นวัตถุและตัววัตถุสำริดประเภทต่าง ๆ เช่น ใบหอก หัวขวาน หัวลูกศร กำไลข้อมือข้อเท้า เบ็ดตกปลา ฯลฯ

วัตถุสำริดชิ้นที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงถึงขณะนี้คือใบหอกที่มีส่วนปลายงอพับซึ่งพบฝังอยู่ในหลุมฝังศพที่กำหนดอายุได้ราว ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ผลการวิเคราะห์พบว่าใบหอกชิ้นนี้มีกรรมวิธีการทำ คือเริ่มต้นด้วยการหล่อโดยใช้แม่พิมพ์ชนิด ๒ ชิ้นประกบกัน จากนั้นถูกนำไปตีเพื่อตกแต่งรูปร่างให้สมบูรณ์เสร็จแล้วจึงนำไปเผาไฟจนร้อนแดงแล้วปล่อยให้เย็นตัวลงอย่างช้า ๆ เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นเนื่องจากการตีตกแต่งกรรมวิธีเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าช่างสำริดรุ่นแรก ๆ ที่บ้านเชียงมีความเข้าใจพื้นฐานของการโลหกรรมสำริดเป็นอย่างดี

อนึ่ง สำริดเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงและดีบุกซึ่งเป็นโลหะที่ไม่มีอยู่ตามธรรมชาติในบริเวณบ้านเชียง ดังนั้น ช่างสำริดที่บ้านเชียงน่าจะได้อโลหะทั้งสองชนิดนี้มาจากชุมชนอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างชุมชนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบจะต้องเกิดขึ้นแล้วในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ตั้งแต่ไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

การใช้เหล็กที่บ้านเชียงเริ่มขึ้นเมื่อราว ๒,๗๐๐- ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ผลการวิเคราะห์แสดงว่าเหล็กที่ใช้ตั้งแต่ครั้งแรก ๆ นั้นไม่ใช่เหล็กจากออกกาบัต แต่เป็นเหล็กที่ได้มาจากการถลุงสินแร่เหล็กให้ได้เป็นก้อนโลหะเหล็กก่อนแล้วจึงนำไปตีขึ้นรูปให้เป็นสิ่งของมีรูปร่างตามต้องการ ขั้นตอนสุดท้ายในการทำเครื่องมือเหล็กก็คือการชุบให้เหล็กแข็งขึ้นด้วยการเผาให้ร้อนแดงแล้วจุ่มลงไปใต้น้ำเย็นทันที

เครื่องมือเหล็กที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นใบหอก หัวขวาน และหัวลูกศร นอกจากนี้ก็มีเคียวและมีด

ลำดับวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์สมัยย่อยของบ้านเชียงดังกล่าวข้างต้น สรุปลงเป็นตารางเพื่อให้ดูเข้าใจได้ง่ายดังนี้

ใบหอกและเบ็ดสำริด อายุประมาณ ๔,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ส่วนกำไลและขวานสำริด อายุประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

ปล้องแขนสำริด วัฒนธรรมบ้านเชียง อายุประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

ตารางที่ ๑ สมัยต้น (Early Period) อายุประมาณ ๕,๖๐๐-๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

ลักษณะการฝังศพ	ลักษณะ/ประเภทของภาชนะดินเผาเด่น ๆ	การใช้โลหะ
พบว่ามือน้อย ๓ แบบ - คือฝังในลักษณะนอนหงายเหยียดยาวโดยมีภาชนะดินเผาวางไว้บริเวณขาหรือศีรษะ - ฝังในลักษณะวางศพนอนงอเข้า บางครั้งมีและไม่มีสิ่งของฝังลงไปด้วย - ศพเด็กใส่ภาชนะดินเผาแล้วฝัง	ในระยะเริ่มแรกของสมัยต้น (ราว ๕,๖๐๐-๔,๕๐๐ ปีมาแล้ว) มีภาชนะดินเผาสีดำนี้อันมีเชิงเตี้ย ๆ ตกแต่งด้วยเส้นขีดเป็นลายขด (หรือเส้นคดโค้ง) และมีลายกดเป็นจุดหรือเส้นสั้น ๆ เต็มระหว่างเส้นลายขีด ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยวิธีดังกล่าวเฉพาะครึ่งบนของภาชนะ ส่วนครึ่งล่างตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ระยะที่ ๒ ของสมัยต้น (ราว ๔,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว) เริ่มมีภาชนะดินเผาตกแต่งด้วยเส้นขีดเป็นลายขดในปริมาณหนาแน่นกว่าของสมัยแรก ระยะที่ ๓ ของสมัยต้น (ราว ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว) เริ่มปรากฏมีภาชนะดินเผาแบบทรงกระบอก (Beaker) ปากผายเล็กน้อย และภาชนะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบทั้งใบ มีส่วนคอภาชนะตั้งตรงและก้นภาชนะกลม ระยะสุดท้าย ของสมัยต้น (ราว ๓,๕๐๐-๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว) ซึ่งต่อเนื่องกับระยะแรกของสมัยกลาง เริ่มปรากฏมีภาชนะทรงกลมตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ แต่มีการตกแต่งด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้งผสมกับการเขียนสีเฉพาะบริเวณไหล่ภาชนะ หรือที่เรียกว่าภาชนะแบบ “บ้านอ้อมแก้ว”	โลหะสำริดเริ่มปรากฏในระยะที่ ๓ ของสมัยต้น อายุราว ๒,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือราว ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว หรือระยะที่ ๓ ของสมัยต้นนี้

ตารางที่ ๒ สมัยกลาง (Middle Period) อายุประมาณ ๓,๐๐๐-๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

ลักษณะการฝังศพ	ลักษณะ/ประเภทของภาชนะดินเผาเด่น ๆ	การใช้โลหะ
ฝังในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว โดยนำภาชนะดินเผาหุบให้แตกแล้ว วางลงคลุมบนศพ	ภาชนะมีไหล่เป็นสันหักมุม (Carinated Pot) มีทั้งแบบก้นภาชนะแหลมและกลม ผิวภาชนะสีขาว บางครั้งมีการตกแต่งด้วยลายขีดผสมกับลายเขียนสีแดง ตอนปลายของสมัยกลางจึงเริ่มมีการตกแต่งภาชนะแบบนี้ด้วยการทาสีแดงที่ขอบปาก	เริ่มมีการใช้เหล็ก โดยพบกำไลสำริดมีเส้นเหล็กพันรอบและใบหอกทำด้วยโลหะ ๒ ชนิด ในช่วงอายุระหว่าง ๘๐๐-๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือ ๒,๘๐๐-๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว หรือตอนกลางของสมัยนี้

ตารางที่ ๓ สมัยปลาย (Late Period) อายุประมาณ ๒,๓๐๐-๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

ลักษณะการฝังศพ	ลักษณะ/ประเภทของภาชนะดินเผาเด่น ๆ	การใช้โลหะ
ฝังในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว โดยวางภาชนะดินเผาไว้บนศพ	ในระยะแรก ๆ ของสมัยปลายมีภาชนะดินเผาเขียนสีแดงบนพื้นสีนวล ตอนกลางของสมัยเริ่มมีภาชนะเขียนลายสีแดงบนภาชนะผิวสีแดง ระยะสุดท้ายของสมัยจึงมีภาชนะฉาบน้ำโคลนสีแดงแล้วขัดมันเพิ่มขึ้นมา	มีการใช้เหล็กทำเครื่องมือใช้สอยกันอย่างแพร่หลายและมีการพัฒนาทางด้านโลหวิทยาที่สำคัญคือการทำสำริดที่มีดีบุกปริมาณสูงเกิดขึ้นโดยการทำเครื่องประดับประเภทห่วงคอ เป็นต้น

ผ้าในวัฒนธรรมบ้านเชียง

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณในแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงมีความเจริญทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมาเป็นเวลายาวนานหลายพันปี นอกจากจะพบเครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธและเครื่องประดับที่สวยงามแล้วยังพบหลักฐานที่แสดงถึงเทคโนโลยีในการทอผ้าอีกด้วย (กรมศิลปากร ๒๕๓๔, หน้า ๓๒-๓๔)

เทคโนโลยีในการทอผ้าถือกำเนิดมาจากการทำเชือก เส้นและเครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผาลายเชือกทาบเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณในแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงรู้จักทำเชือกมานานไม่ต่ำกว่า ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว เครื่องปั้นดินเผาที่มีลายจักสานทาบอยู่บนผิว (อายุประมาณ ๓,๐๐๐-๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว) เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงเทคโนโลยีในการจักสาน นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าพบหินทุบผ้าเปลือกไม้จำนวน ๑ อันจากการลักลอบขุด แม้ว่าหลักฐานชิ้นนี้จะไม่สามารถให้ข้อมูลที่ชัดเจน แต่อย่างน้อย ๆ ก็แสดงว่าคงมีการใช้ผ้าเปลือกไม้กันบ้าง

หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเส้นด้ายหรือผืนผ้าที่พบเสมอในแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง คือแวนดินเผาซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปั่นด้าย และหลักฐานที่แสดงถึงเทคโนโลยีในการทอผ้าปรากฏแจ่มชัดขึ้นในยุคโลหะมีการพบผ้าและร่องรอยของผ้าบนเครื่องสำริดและเครื่องมือเหล็ก ผ้าเหล่านั้นคงสภาพอยู่ได้เนื่องจากสนิมของสำริดที่ผ้านั้น ๆ สัมผัสอยู่

ลูกกลิ้งดินเผาแบบต่างๆ ที่เชื่อกันว่าจะใช้สำหรับทำลวดลายบนผ้า ในวัฒนธรรมบ้านเชียง อายุประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

การตรวจสอบเส้นใยโดยใช้กล้องจุลทรรศน์ไม่พบร่องรอยของสีย้อม ผลการวิเคราะห์เส้นใยด้วยวิธีวิทยาศาสตร์พบว่า ผ้าจากแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ทอจากเส้นใยป่านกัญชา (Hemp หรือ Cannabis sativa) และส่วนน้อยทอจากใยฝ้าย ผ้าป่านกัญชาส่วนใหญ่เป็นผ้าเนื้อหนาและหยาบ ในขณะที่ผ้าฝ้ายมักมีเนื้อละเอียดและบางกว่า บางตัวอย่างพบว่ามีการใช้ป่านกัญชาและฝ้ายในผ้าชิ้นเดียวกัน

เป็นที่น่าเสียดายที่ผ้าจากแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงส่วนใหญ่ได้จากการลักลอบขุดทำให้ไม่ทราบที่มาที่แน่นอน ไม่มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการกำหนดอายุสมัย มีเพียงไม่กี่ตัวอย่างที่ได้จากการขุดค้นอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามหลักฐานเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นหลักฐานโดยตรงที่แสดงเทคโนโลยีในการทอผ้าของชุมชนโบราณในแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง

สังคมและสิ่งแวดล้อมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง

ชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยบนเนินดินบ้านเชียงเมื่อประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมาแล้วนั้น เป็นกลุ่มชนที่พัฒนาแล้ว มีเทคโนโลยีการทำภาชนะดินเผา มีการเลี้ยงสัตว์บางชนิด คือ วัว หมู หมา และไก่ รวมทั้งยังทำการเพาะปลูกข้าวแล้ว

การเพาะปลูกข้าวของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์รุ่นแรก ๆ ที่บ้านเชียงนั้นคงจะเป็นการทำนาหว่านในที่ลุ่มมีน้ำขัง ต่อมาในสมัยหลัง ๆ ราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว จึงอาจพัฒนามาทำการเพาะปลูกข้าวโดยการทำนาดำในแปลงนาข้าวที่ต้องไถพรวนเตรียมไว้

นอกเหนือจากการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์แล้ว คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงยังคงทำการล่าสัตว์ป่า เช่น เก้ง กวาง สมัน เสือ แรด หมูป่า นิม ชะมด พังพอน นาก กระรอก กระต่าย และสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น จระเข้ เต่า ตะพาบ กบ ปลาตุก ปลาช่อน และหอยหลายชนิด ฯลฯ

ร่องรอยของหลุมเสาบ้านที่พบชี้ให้เห็นว่าชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงนั้นประกอบด้วยบ้านใต้ถุนสูง ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลูกอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านถาวรบนเนินดินสูงที่ล้อมรอบด้วยที่ราบลุ่ม

ในสังคมนี้คงจะมีผู้ชำนาญงานหรือช่างฝีมือในงานเฉพาะด้านบางด้านอยู่ด้วย อย่างน้อยก็พบหลักฐานว่าในระยะแรก ๆ มีนายพรานผู้ชำนาญการล่าสัตว์ มีช่างทำภาชนะดินเผา และในระยะหลัง ๆ มีช่างโลหะสำริดและช่างเหล็กเพิ่มขึ้นมา

หลุมฝังศพหลายหลุมพบว่ามีสิ่งของ เครื่องใช้สอย เครื่องประดับ รวมทั้งของมีค่าอื่น ๆ ฝังอยู่ด้วยในปริมาณที่ต่าง ๆ กัน แสดงให้เห็นว่าในสังคมก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงน่าจะประกอบด้วยสมาชิกที่มีฐานะแตกต่างกัน (กรมศิลปากร ๒๕๓๔, หน้า ๒๙)

ขอบเขตของแหล่งวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์วัฒนธรรมแบบบ้านเชียง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มิได้พบมีอยู่แต่เพียงบริเวณที่เป็นที่ตั้งหมู่บ้านบ้านเชียงในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังพบอยู่กระจายทั่วไปในบริเวณที่ราบสูงโคราชตอนเหนือหรือแอ่งสกลนคร และเนื่องจากรูปแบบของวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้ค้นพบครั้งแรกที่บ้านเชียง ดังนั้นจึงต่างพากันเรียกรูปแบบวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าวว่า วัฒนธรรมบ้านเชียง และเพื่อเป็นเกียรติแก่สถานที่ดังกล่าวที่อาจถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกอีกด้วย

จากการสำรวจของกรมศิลปากรจนถึง พ.ศ. ๒๕๓๔ พบว่ามีแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมแบบบ้านเชียงจำนวน ๑๒๗ แห่ง มีแหล่งที่ได้ทำการขุดตรวจตามหลักวิชาการแล้ว ๑๒ แห่ง คือ บ้านเชียง บ้านอ้อมแก้ว บ้านธาตุ

บ้านดอ้ง โนนซึกลิ้ง โนนเก่าน้อย บ้านเมืองพริก บ้านผักตบ บ้านโนนนาสร้าง บ้านสะแบง ในเขตจังหวัดอุตรธานี บ้านโคกคอง และบ้านสร้างคู ในเขตจังหวัดสกลนคร

ส่วนที่เหลือเป็นเพียงแหล่งที่พบได้จากการสำรวจซึ่งข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะมาจากหลักฐานที่กระจัดกระจายตามผิวดินจากหลุมที่ถูกกลบขุด และจากการสัมภาษณ์

โดยภาพรวมแล้ว แหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียงเหล่านี้ จะกระจายอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ตามเนินดินในบริเวณลุ่มแม่น้ำสายต่าง ๆ ของแอ่งสกลนคร ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีทำเลอยู่ใกล้ ๆ กับลำน้ำสาขาย่อย ๆ ตรงบริเวณที่มีลำน้ำอย่างน้อยสองสายไหลมาบรรจบกัน และเป็นบริเวณที่มีดินอุดมสมบูรณ์เหมาะในการเพาะปลูกข้าวอยู่รอบ ๆ เนินดินเหล่านี้มักจะต้องอยู่ในบริเวณที่มีสภาพพื้นที่เป็นแบบที่ราบขั้นบันไดต่ำ และที่ราบแบบขั้นบันไดกลาง โดยจะอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง ๑๕๘-๑๙๐ เมตร (รัชณี บรรณานุกรษ์, อาณัติ บำรุงวงศ์ ๒๕๓๔)

แหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๗ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มลำน้ำสวย พบแหล่งโบราณคดี ๓ แห่ง อยู่ในบริเวณอำเภอเพ็ญ แหล่งโบราณคดีเหล่านี้เป็นแหล่งที่มีภาชนะแบบสีดำ คล้ายกับที่บ้านเชียงสมัยต้น

๒. กลุ่มต้นน้ำห้วยด่าน พบแหล่งโบราณคดี ๒๑ แห่ง ในเขตอำเภอหนองหาน และอำเภอเมืองจังหวัดอุตรธานี แหล่งโบราณคดีเหล่านี้มีหลายสมัยด้วยกัน ตั้งแต่สมัยบ้านเชียงตอนต้นจนถึงสมัยบ้านเชียงตอนปลาย แหล่งที่ทำการขุดค้นแล้ว คือ บ้านผักตบ บ้านนาสร้าง บ้านสะแบง นอกจากนี้ยังพบแหล่งผลิตเกลือด้วย คือ ที่โนนมะค่า และโนนวังน้ำขาว อำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรธานี

๓. กลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน พบแหล่งโบราณคดี ๑๕ แห่ง ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุตรธานี และ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร แหล่งที่ทำการขุดค้นแล้วคือบ้านเชียง บ้านอ้อมแก้ว บ้านธาตุ บ้านดอ้ง และโนนซึกลิ้ง แหล่งโบราณคดีเหล่านี้อายุตั้งแต่สมัยบ้านเชียงตอนต้นจนถึงสมัยปลาย

๔. กลุ่มห้วยหลวง-แม่น้ำสงคราม พบแหล่งโบราณคดี ๑๒ แห่ง ตามแนวลำห้วยทวน (สาขาของแม่น้ำสงคราม) ในกลุ่มนี้ยังไม่เคยพบแหล่งที่มีอายุเก่าถึงสมัยบ้านเชียงตอนต้น พบแต่ภาชนะลายเขียนสี ลายเชือกทาบแบบเคลือบสีแดงขี้ผึ้งซึ่งตรงกับบ้านเชียงตอนกลางและตอนปลาย หากมีการขุดค้นหรือสำรวจเพิ่มเติม อาจจะพบแหล่งที่มีอายุร่วมสมัยกับที่บ้านเชียงยุคแรก ๆ

๕. กลุ่มหนองหานกุมภวาปี พบแหล่งโบราณคดี ๒๙ แห่ง กระจายอยู่รอบ ๆ หนองหาน แหล่งโบราณคดีเหล่านี้สำรวจพบโดยโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมหาวิทยาลัยโทยาโก ประเทศนิวซีแลนด์ ที่ทำการขุดตรวจแล้วมี ๓ แห่ง คือ บ้านนาดี บ้านเมืองพริก และโนนเก่าน้อย แหล่งโบราณคดีเหล่านี้มีอายุตั้งแต่บ้านเชียงสมัยต้นตอนปลาย-สมัยปลาย ยกเว้นที่โนนเก่าน้อยอาจมีอายุร่วมสมัยกับบ้านเชียงตอนต้น

๖. กลุ่มห้วยยาม-ห้วยปลาหางตอนบน (ทั้ง ๒ ห้วยเป็นสาขาของแม่น้ำสงคราม) พบแหล่งโบราณคดีที่ค่อนข้างหนาแน่นกว่ากลุ่มอื่น ๆ และเป็นกลุ่มที่มีการกลบขุดหาโบราณวัตถุอย่างมาก แหล่งโบราณคดีที่สำรวจพบแล้ว ๓๗ แห่ง ที่ทำการขุดค้นแล้ว คือที่บ้านสร้างคู ในกลุ่มนี้ไม่พบแหล่งที่มีหลักฐานคล้ายกับบ้านเชียงสมัยแรก พบแต่ภาชนะในสมัยหลัง ๆ ที่มีการเขียนสีแล้ว ที่น่าสนใจคือในกลุ่มห้วยยาม-ห้วยปลาหางตอนบนนี้ ภาชนะลายเขียนสีมีลวดลายงามมาก และบางแหล่งมีลักษณะเป็นเนินดินเล็ก ๆ เตี้ย ๆ เข้าใจว่าใช้เป็นที่ฝังศพแต่เพียงอย่างเดียว เนินดินเล็ก ๆ เหล่านี้มักจะไม่ไกลจากแหล่งโบราณคดีที่มีขนาดใหญ่

๗. กลุ่มห้วยศาลจอด พบแหล่งโบราณคดี ๖ แห่ง เป็นกลุ่มของแหล่งโบราณคดีอยู่ใกล้กับห้วยศาลจอด (สาขาของแม่น้ำสงคราม) ซึ่งเป็นลุ่มแม่น้ำที่อยู่ระหว่างแม่น้ำสงครามและลำห้วยยาม ที่บ้านโคกคอง ตำบลโคกสี

อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เคยมีการขุดค้นโดยหน่วยศิลปากรที่ ๗ เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗ โบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่คล้ายกับบ้านเชียงสมัยกลางและสมัยหลัง

นอกจาก ๗ กลุ่มนี้แล้วยังพบแหล่งโบราณคดีโดด ๆ เช่น แหล่งสร้างคอม กิ่งอำเภอสร้างคอม^๓ จังหวัดอุดรธานี แหล่งเตาไห ตำบลเตาไห อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี แหล่งโนนแคน ตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี แหล่งบ้านโคกโนนยาง ตำบลคำบ่อ อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เป็นต้น

การแปลความบางประการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของบ้านเชียง

ผลของการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียงและแหล่งใกล้เคียงในระยะเวลาที่ผ่านมา อาจแปลความหมาย (Interpretation) เพื่ออธิบายภาพบางประการของชุมชนและวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงอย่างกว้าง ๆ ได้ (สุรพล นาคะพินธุ ๒๕๓๐, หน้า ๓๑-๓๓) ดังนี้

เมื่อราวกว่า ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ได้มีกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ เคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่อาศัยบริเวณเนินดินที่เป็นบ้านเชียงปัจจุบัน ในขณะนั้นยังไม่สามารถกล่าวได้อย่างแน่นอนว่า ชนกลุ่มนี้เคลื่อนย้ายมาจากจุดใด แต่น่าจะเป็นพื้นที่ในเขตภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม ภายในแอ่งสกลนครของที่ราบสูงโคราชนั่นเอง

ครั้นเลือกพื้นที่ตั้งชุมชนแล้ว จึงเริ่มลงมือทำรั้ว ถางป่า และถากถางพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่แอ่งน้ำตื้น ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ เนิน เพื่อเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่ปลูกข้าว ในครั้งแรกๆ นั้น อาจเป็นการทำนาแบบเลื่อนลอยในที่น้ำขัง (Wed Swidden Agriculture) ซึ่งหมายถึงต้องมีการเปลี่ยนตำแหน่งแปลงปลูกข้าวหมุนเวียนไปมาในช่วงเวลาที่คิดว่าสมควร ชนพวกนี้มีการล่าสัตว์และจับปลาเป็นอาหารเสริมจากพืชที่เพาะปลูกและสัตว์ที่เลี้ยงเอง

การวิเคราะห์กระดูกสัตว์พบว่า สัตว์ที่ชาวบ้านเชียงสมัยก่อนประวัติศาสตร์เลี้ยงนั้นอย่างน้อยก็มีวัว หมู และหมา ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้เพาะเลี้ยงแต่สามารถล่าหรือหามาได้ มีทั้งสัตว์ขนาดใหญ่ (เช่น ช้าง แรด) สัตว์ขนาดกลาง (เช่น เสือ กวาง สมัน) และสัตว์ขนาดเล็ก (เช่น เก้ง อีเห็น พังพอน เต่า กบ ปลา หอย ฯลฯ) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนพวกนี้มีความชำนาญและคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมแบบป่าดงดิบแล้ง (Dry Deciduous Forest) ที่อยู่รอบ ๆ พื้นที่บ้านเชียงเมื่อกว่า ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว จึงรู้จักพืชและสัตว์นานาชนิดที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของตนเป็นอย่างดี จนสามารถประสบความสำเร็จในการตั้งเอาประโยชน์ (Exploitation) มาจากสิ่งแวดล้อมถึงระดับที่สามารถพาให้สังคม วัฒนธรรมชุมชนอยู่รอดได้ในถิ่นฐานใหม่ ทั้งยังพัฒนาสืบต่อมาดังเห็นได้จากหลักฐานของสมัยถัดมา โดยเฉพาะจากภาชนะดินเผาและการใช้โลหะ

ในช่วงระยะเวลาราว ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีมาแล้วเป็นอย่างน้อย เริ่มปรากฏเครื่องมือสำริดขึ้นที่บ้านเชียง เครื่องสำริดรุ่นแรก ๆ ดังกล่าวนั้นมีทั้งใบหอก กำไลข้อมือและกำไลข้อเท้า

โดยทั่วไปแล้ว สำริด (Bronze) ในทางโบราณคดี หมายถึง โลหะผสม (Alloy) ที่มีทองแดงและดีบุกเป็นองค์ประกอบหลัก โดยดีบุกนั้นเป็นสิ่งที่ช่างสำริดตั้งใจผสมลงไปอย่างน้อย ๑ เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป

ในที่ราบสูงโคราชนั้น ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบมีตะกอนล้นน้ำ (Alluvium) เป็นวัตถุดิบกำเนิดดินไม่มีแหล่งแร่ทองแดงและดีบุกขนาดใหญ่ ๆ แต่แร่โลหะทั้งสองพบได้แถบขอบของที่ราบสูงโคราช เช่น แร่ทองแดงพบได้แถบริมแม่น้ำโขง ในจังหวัดหนองคาย และในจังหวัดเลย ส่วนแหล่งแร่ดีบุกที่ใกล้ที่ราบสูงโคราชที่สุด คือ แถบเวียงจันทน์ ในประเทศลาว ทั้งนี้ยังไม่นับแหล่งแร่ดีบุกที่ยังมีอยู่อีกมากในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยปัจจุบัน

^๓ ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๓ จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรีมีความเห็นชอบอนุมัติให้ร่างพระราชกฤษฎีกายกฐานะของกิ่งอำเภอขึ้นเป็นอำเภอทั้งหมด ปัจจุบัน ประเทศไทยจึงไม่มีเขตการปกครองในระดับกิ่งอำเภอ

ดังนั้น การพบโบราณวัตถุทำด้วยสำริดที่บ้านเชียงและอาจรวมแหล่งโบราณคดีโนนนกทาด้วยนั้นจึงเชื่อว่า น่าจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนต่าง ๆ มาตั้งแต่ประมาณ ๔,๐๐๐-๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ น่าจะมีชุมชนก่อนประวัติศาสตร์อายุร่วมสมัยกับระยะแรก ๆ ของบ้านเชียง (และโนนนกทา) อยู่อีกหลายแห่งซึ่งบางชุมชน มีการผลิตหรืออาจเป็นถึงขั้นศูนย์กลางของวัตถุบิที่จำเป็นสำหรับโลหวิทยาต้านสำริดก็ได้ เหมือนทองแดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ภูโล้น อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย อาจเป็นที่มาของทองแดงส่วนหนึ่งที่ใช้กันในที่ราบสูงโคราช เมื่อสมัยก่อนประวัติศาสตร์ระยะแรก ๆ ก็ได้

ความเห็นนี้เป็นพื้นฐานของข้อสันนิษฐานที่ว่าโลหวิทยาต้านสำริดเกิดขึ้นในที่ราบสูงโคราชหรือบริเวณใด บริเวณหนึ่ง (ของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์) ที่มีแหล่งวัตถุบิที่จำเป็น (คือทองแดง และดีบุก) มาตั้งแต่ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว อย่างแน่นอน ทั้งยังอาจเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นก็เป็นได้

ต่อมาราว ๒,๗๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว จึงเริ่มมีการใช้เหล็กที่บ้านเชียง โดยในตอนแรก ๆ อาจยังคงเป็นโลหะ ที่ผลิตได้ยากและมีค่าจึงใช้ในลักษณะเป็นของประดับตกแต่ง เครื่องสำริดสิ่งของทำด้วยโลหะ ๒ ชนิด (Bimetallic) คือ สำริดประกอบกับเหล็ก มีทั้งที่เป็นใบหอกและกำไลข้อมือ ปรากฏขึ้นบ้างในขณะที่ทำสำริดมีพัฒนาการขึ้นมาก

ในระยะต่อมาไม่นาน จึงมีการใช้เหล็กเป็นวัสดุทำเครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธอย่างแพร่หลาย รวมทั้งยังมีการใช้สิ่งของจากวัสดุประเภทอื่น เช่น ลูกปัดแก้วด้วย

การเพาะปลูกข้าวและการโลหกรรม คือ ประเด็นสำคัญที่ทำให้นักโบราณคดีทั่วโลกให้ความสนใจต่อบ้านเชียง จนชื่อนี้กลายเป็นตัวแทนของยุคก่อนประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งของประเทศไทยเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ช่วงที่ทำการเกษตรกรรมแล้วของดินแดนอื่น ๆ เพื่อศึกษาหาข้ออธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง พัฒนาในสังคม วัฒนธรรม พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ทั้งในด้านสาเหตุการเกิดและการคลี่คลายในพัฒนาการของสังคมมนุษย์

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมบ้านเชียงหรือวัฒนธรรมแบบบ้านเชียง ซึ่งมีความครอบคลุมแหล่งโบราณคดี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยอีกนับร้อยแห่งนั้น “ไม่ได้หมายถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนโบราณที่มีการประดิษฐ์ เครื่องสำริด และภาชนะดินเผาหลายเขียนสีที่สวยงามแปลกตามานับเป็นหลายพันปีจนอาจนับได้ว่าเก่าแก่ที่สุดของโลก” ตามที่เคยเข้าใจกัน แต่วัฒนธรรมบ้านเชียงหรือวัฒนธรรมแบบบ้านเชียง “หมายถึง วัฒนธรรมของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณหนึ่งของเอเชียอาคเนย์ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่กว่า ๕,๐๐๐ ปีมาแล้วเป็นอย่างน้อย และเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่ปรับตัวเข้ากับสภาพภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม จนถึงขั้นสามารถประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีทั้งการตั้งเอา ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยป่าสมที่ลุ่ม และในการดัดแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติบางส่วนให้กลายเป็น สภาพแวดล้อมระบบใหม่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกข้าวให้เป็นที่มาของเศรษฐกิจหลัก ซึ่งการดัดแปลงนั้น ประสบความสำเร็จจนสังคมวัฒนธรรมมั่นคง จึงพัฒนาต่อ ๆ มาเป็นระยะเวลายาวนานนับพัน ๆ ปี โดยมีพัฒนาการทางเทคโนโลยี บางประการ โดยเฉพาะในการโลหกรรม การทำภาชนะดินเผา ฯลฯ เกิดขึ้นด้วยเป็นครั้งคราวในแต่ละช่วงเวลา ของวัฒนธรรมนี้

บ้านเชียงในปัจจุบัน

บ้านเชียงในทุกวันนี้ยังคงเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จากเดิม ที่เคยเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในถิ่นกันดาร การคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอกเป็นไปด้วยความยากลำบาก นับตั้งแต่เรื่องราว ของภาชนะดินเผาหลายเขียนสีบ้านเชียงและชื่อเสียงของแหล่งโบราณคดีที่บ้านเชียงโด่งดังออกไป ได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงต่อหมู่บ้านและชาวบ้านเชียงอย่างใหญ่หลวง เริ่มต้นตั้งแต่ได้มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมเข้าสู่บ้านเชียง

ดีขึ้น ถนนลาดยาง ไฟฟ้า โทรศัพท์ สถานีอนามัย ที่ทำการไปรษณีย์ ขณะนี้บ้านเชียงได้รับการประกาศให้เป็นเขตสุขาภิบาล^๔ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ตลาดนัดวันละ ๒ เวลา เข้าและเย็น มีผู้คนจากต่างหมู่บ้านต่างตำบล และต่างอำเภอ เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นอันมากทุกวัน

ความเจริญเติบโตของบ้านเชียงนั้นคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นผลพวงที่สืบเนื่องมาจากความมีชื่อเสียงของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง นอกเหนือจากนักวิชาการทั่วโลกจะมุ่งให้ความสนใจเดินทางเข้ามาดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับบ้านเชียงแล้ว บรรดานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศอีกเป็นอันมากก็ได้หลั่งไหลเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและชื่นชมกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ซึ่งแน่นอนส่วนหนึ่งเข้ามาท่องเที่ยวด้วยความอยากรู้อยากเห็น และอีกส่วนหนึ่งต้องการจะเสาะแสวงหาโบราณวัตถุจากบ้านเชียง ด้วยเหตุนี้บ้านเชียงจึงต้องมีหลายอย่างเพื่อตอบสนองของผู้คนเหล่านั้น จึงมีการผลิตของที่ระลึกภาพชนะดินเผาลายเขียนสีเลียนแบบบ้านเชียง เป็นต้น จึงนับได้ว่าอดีตของบ้านเชียงนั้นมีคุณค่าสามารถรับใช้สังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

หลุมค้นทางโบราณคดีหรือพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งในแหล่งโบราณคดีที่วัดโพธิ์ศรี ในที่ตั้งอยู่ชายเนินของหมู่บ้านบ้านเชียง ซึ่งกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีไว้ในปี ๒๕๑๕ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ปัจจุบันยังคงสภาพเดิมของหลุมขุดค้นโดยมีหลังคาคลุมไว้เพื่อแสดงหลักฐานของโครงกระดูกและโบราณวัตถุในลักษณะเดิมนับเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งแห่งแรกของประเทศไทยและเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่บ้านเชียง และเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปสู่หมู่บ้านบ้านเชียง จนทำให้บ้านเชียงเจริญเติบโตเกิดกิจกรรมและกิจการต้อนรับผู้คนที่หลั่งไหลไปสู่อำเภอบ้านเชียง

มุมหนึ่งของร้านค้าขายของที่ระลึกที่บ้านเชียงในปัจจุบัน

^๔ ปัจจุบันคือ เทศบาล

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง ถูกจัดตั้งขึ้นที่บ้านเชียง เพื่อจัดแสดงและเผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับ โบราณวัตถุ และโบราณคดีของบ้านเชียงในอดีต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา โดยในขั้นแรกมีการก่อสร้างและการจัดแสดง ณ อาคารชั้นเดียวเพียงหนึ่งหลัง ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมอีกหนึ่งหลัง ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุน จากมูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี แห่งประเทศไทย บริจาคเงินพร้อมอุปกรณ์จัดแสดงและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระนามาภิไธย “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” เป็นชื่ออาคาร หลังที่ ๒ และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๐ นับแต่นั้นมาบ้านเชียงได้กลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง มีผู้คนทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางไปสู่บ้านเชียงเป็นอันมาก จากสถิติผู้เข้าชม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียงในแต่ละปีมีจำนวนที่สูงกว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติใด ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าชื่อเสียงของบ้านเชียงยังอยู่ในความทรงจำของผู้คนมิเสื่อมคลาย

ชื่อเสียงและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงดูเหมือนว่าจะมีหยุดอยู่เพียงแค่นั้น เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะกรรมการมรดกโลกในองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้ประชุม ณ เมืองซานตาเฟ รัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีมติประกาศยกย่องแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ให้เป็นมรดกโลก นับเป็นเกียรติภูมิอันน่าภาคภูมิใจของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าแหล่ง โบราณคดีบ้านเชียงและความรู้ที่ได้จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงนั้น มีคุณค่ามิเพียงแต่สำหรับประชาชนคนไทย แต่ยังมี ค่าสำหรับมวลมนุษยชาติทั้งโลกอีกด้วย นำเสียดายที่แหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมบ้านเชียงได้ถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้น เสียแล้วด้วยน้ำมือของคนไทยด้วยกันเอง แต่ความรู้ที่ได้จากการขุดค้นศึกษาเพียงไม่กี่แห่งนั้นยังมีคุณค่าและความสำคัญ ถึงเพียงนี้ หากแหล่งโบราณคดีเหล่านั้นไม่ถูกทำลายแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและมวลมนุษยชาติสักเพียงไหน สิ่งที่เกิดขึ้นแม้จะไม่อาจเรียกร้องให้ความดึงมาทั้งหลายทั้งปวงพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ แต่ก็ควรจะเป็นบทเรียนที่ชี้ให้เห็น ถึงความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของมรดกวัฒนธรรมไทยและมรดกโลกที่น่าอัศจรรย์ และเหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ ดังกล่าวนี้ไม่ควรจะย้อนรอยเกิดขึ้นในบ้านเมืองของเราอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

ชิน อยู่ดี. **วัฒนธรรมบ้านเชียงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์**. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในการเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น, ๒๕๑๕.

พิสิฐ เจริญวงศ์. **บ้านเชียง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๖.

ศรีศักร วัลลิโภดม ดร. “สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม”, **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ๒๕๓๕.

ศิลปากร, กรม. **มรดกวัฒนธรรมบ้านเชียง**. เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข ๘/๒๕๓๔ กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๓๔.

สุด แสงวิเชียร. “การศึกษาเพิ่มเติมจากบ้านเชียง”, **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๓๓), ๑๕-๓๗.

_____. “เกี่ยวกับบ้านเชียง”, **นิตยสารศิลปากร**. ปีที่ ๒๙ เล่ม ๒. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ (พฤษภาคม ๒๕๒๘), ๘๗-๙๑.

สุมิตร ปิติพัฒน์ และปรีชา กาญจนาคม. **บ้านเชียง : อดีตและปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗.

สุรพล นาถะพินธุ. **บ้านเชียง**. กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๓๐.

สุวัฒน์ วาณิช. “บ้านเชียง”, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. มีนาคม, ๒๕๓๐.

สุวิทย์ ชัยมงคล. นิตยสารศิลปากร. ปีที่ ๓๔ เล่ม ๕. กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๓๔.

Gorman and Chareonwongsa. Ban Chiang : Mosaic of Impression from the first two years, **Expedition** 18 (4), P. 14-26, 1976.

Labbe, A.J. Ban Chiang, Art and Prehistory of Northeast Thailand. Bower’s Museum, 1985.

Pietrusewsky, M. People of Ban Chiang (Abstract). เอกสารประกอบการบรรยาย, กรมศิลปากร (๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๗), 1984.

Toufexis, A. “Hidden treasure at a dead end”. Time. November, 19, p.6๐, 1984,

White, J. Ban Chiang : Discovery of a Lost Bronze Age. The University Museum, University of Pennsylvania, 1982.

วัดป่าภูก้อน

วัดป่าภูก้อน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่านาเยียและป่าน้ำโสม ท้องที่บ้านนาคำ ตำบลบ้านก้อง อำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี อันเป็นรอยต่อแผ่นดิน ๓ จังหวัด คือ อุดรธานี เลย และหนองคาย กำเนิดขึ้นจากพุทธบริษัทสี่ ผู้ตระหนักถึงคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งกำลังถูกทำลาย

โดยใน พ.ศ. ๒๕๒๗ พระเดชพระคุณหลวงปู่ฝัน อาจาโร ได้เมตตาปรากฏในทิพยนิมิต สั่งให้ไปจุดงค์ทางภาคอีสานเป็นเวลา ๑๐ วัน คุณปิยวรรณและคุณโอฬาร วีรวรรณ พร้อมคณะได้เดินทางมาจุดงค์แถบจังหวัดสกลนคร และอุดรธานี เกิดความเลื่อมใสในปฏิปทาของพระป่า จึงได้เข้าช่วยเหลือท่านพระอาจารย์อินทร์ถวาย สันตุสสโก สำนักสงฆ์บ้านนาคำน้อย ในการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเป็นวัดป่านาคำน้อย และปลูกป่าทดแทนพื้นที่พุ่มสภาพป่าเสื่อมโทรมกว่า ๗๕๐ ไร่ อย่างถูกต้องตามระเบียบของกรมป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมและอยู่อาศัยของพระสงฆ์ จากนั้นท่านพระอาจารย์อินทร์ถวายได้พาไปดูป่าภูก้อนที่กำลังถูกสัมปทานตีตราตัดไม้ คณะศรัทธาจึงได้ตัดสินใจสร้างวัด โดยกราบอาราธนาท่านพระอาจารย์ชวลี ธิธรรมโม (ปัจจุบันเป็นพระครูจิตตภาวนาญาณ) เป็นประธานและช่วยกำลังใจในการก่อสร้าง และได้ทำเรื่องขอใช้ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาตินาเยีย-น้ำโสม เพื่อสร้างวัดในวันที่ ๑๕ ไร่ จากกรมป่าไม้ จนได้รับอนุญาตเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ต่อมาได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกรมการศาสนา จนได้รับอนุญาตให้สร้างวัดในวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ และมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็น “วัดป่าภูก้อน” ขึ้นในพระพุทธศาสนาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๐

เพื่อรักษาบริเวณวัดให้คงสภาพป่าอย่างสมบูรณ์ คณะศรัทธาจึงพยายามอย่างหนักที่จะขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่โดยรอบวัดด้วย ด้วยความเมตตากรุณาเป็นที่สุดของผู้ใหญ่ผู้มีพระคุณหลายท่านในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงมหาดไทย อันได้แก่ ท่านปลัดเล็ง ธารังนาวาสวัสดิ์ ท่านปลัดจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ท่านปลัดอนันต์ อนันตกุล ท่านอธิบดีจางงค์ โพธิเสโร ที่เห็นคุณค่าของป่าและความตั้งใจจริงของคณะศรัทธาที่จะรักษาป่า จึงได้สนับสนุนช่วยเหลือจนเป็นผลสำเร็จ จนในที่สุดในวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำ

ที่มา : <https://watpaphukon.org/history/>

ประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเพื่อจัดตั้งพุทธอุทยานมีเนื้อที่ ๑,๐๐๐ ไร่ และได้รับขนานนามว่า “พุทธอุทยานมหารุกขปาริชาติภูก้อน” ภายหลังจากยังได้รับความสนับสนุนจากอธิบดีกรมป่าไม้ อธิบดีกรมชลประทาน ท่านต่อๆ มา ตลอดจนท่านผู้ใหญ่ในกรมตำรวจ กองทัพบก กองทัพอากาศ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค องค์การโทรศัพท์ อื่นๆ อีกหลายท่าน

วัดป่าภูก้อนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ในวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ คณะศรัทธาจึงได้พร้อมใจกันจัดงานฝังลูกนิมิต โดยได้รับเกียรติจากท่านจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีตัดลูกนิมิตและผูกพัทธสีมา ณ วัดป่าภูก้อน เมื่อวันที่ ๑๓-๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ และรวบรวมปัจจัยในงานจัดตั้งมูลนิธิ “ปยธรรมมูลนิธิ” ขึ้น เพื่อเกื้อกูลพระภิกษุสามเณรในวัดและงานสาธารณประโยชน์ต่างๆ ในท้องถิ่น

พุทธอุทยานแห่งนี้ยังคงเป็นสถานที่ตรงควัตรของพระนวกะ จากโรงเรียนนายร้อยทั้ง ๔ เหล่าทัพ ซึ่งอุปสมบทในภาคฤดูร้อน โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โปรดเกล้าฯ บรรพชาที่วัดบวรนิเวศฯ แล้วประทานอนุญาตให้มาอบรมกรรมฐานที่วัดป่าภูก้อน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเวลา ๕ ปีติดต่อกัน

ปัจจุบันนี้มีตมศาลาอุโบสถ ๒ ชั้น ๑ หลัง ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีสงฆ์ชั้นบนและเป็นที่นั่งชั้นล่าง มีกุฏิพระ ๔๕ หลัง เรือนครัว ๑ หลัง เรือนพักรักษา ๖ หลัง ถึงเก็บน้ำคอนกรีต ๒๐ ถัง และห้องน้ำจำนวนมาก โดยใช้ระบบประปาภูเขา จากฝายเก็บน้ำดินขนาดเล็กที่เป็นแหล่งต้นน้ำซับและน้ำตกในวัด ซึ่งต่อมารกรมชลประทานได้บูรณะถวายให้แข็งแรงถาวรใน พ.ศ. ๒๕๓๘ และวัดยังได้ต่อระบบประปาไปถึงหมู่บ้านนาคำที่อยู่ห่างจากวัดไป ๔ กม. เพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งน้ำใช้อย่างสะดวกและสะอาด

ด้วยความสง่างามและความศักดิ์สิทธิ์ของอาณาเขตพุทธอุทยาน และป่าสงวนแห่งชาติบนเนื้อที่กว่า ๓,๐๐๐ ไร่ ที่กรมป่าไม้ได้ให้วัดป่าภูก้อนช่วยดูแลงานด้านป่าไม้ (เพิ่มขึ้นจากพื้นที่พุทธอุทยานเดิมอีก ๒,๐๐๐ ไร่) เพื่อรักษาป้องกันไฟป่าและการบุกรุกทำลายป่า ลำสัตว์ วัดป่าภูก้อนจึงเป็นที่สงบสัปปายะ วิเวก ควรแก่การบำเพ็ญภาวนารักษากาย วาจา และจิตใจในกรรมฐานเป็นที่สุด ดังมีผู้ได้พบเห็นหลักฐานความอัศจรรย์ของธรรมชาติแห่งนี้อยู่เสมอ คณะศรัทธา จึงร่วมกันดำริสร้างพระมหาเจดีย์ นามว่า “พระปฐมรัตนบูรพาจารย์มหาเจดีย์” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานในสถานที่อันสมควรเพื่อสักการบูชา และแสดงกตัญญูตเวทิตาแด่คุณของพระพุทธ พระธรรม

ที่มา : <https://watpaphukon.org/history/>

ที่มา : <https://watpaphukon.org/history/>

พระสงฆ์ และบูรพาจารย์กรรมฐานในแถบอีสาน ทั้งยังเป็นมงคลสถานที่พุทธศาสนิกชนจะได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้อันให้ประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอีสาน ซึ่งควรร่วมกันส่งเสริมรักษาอย่างจริงจังตลอดไป

องค์พระมหาเจดีย์แห่งนี้ เป็น ๑ ใน “โครงการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒” และได้อัญเชิญตราสัญลักษณ์ และพระรูปหล่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาประดิษฐานภายในองค์พระมหาเจดีย์ด้วย

ที่มา : <https://watpaphukon.org/history/>

ในโอกาสนี้ท่านปลัดกระทรวงมหาดไทยได้กราบทูลอัญเชิญ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเกศ “พระร่วงรุ่งโรจน์ศรีบูรพา” พระประธานหน้าองค์พระมหาเจดีย์ ทรงลงพระนามาภิไธยและปลุกต้นสาละไว้ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ และวัดป่าภูก็อวยงยังได้รับมอบประกาศนียบัตรจากกรมป่าไม้ เป็นวัดอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี ๒๕๔๔ ประเภทดูแลรักษาป่าดั้งเดิม ตั้งแต่ ๕๐๑ ไร่ขึ้นไป

ในปัจจุบันนี้ วัดป่าภูก็อวยงดำรงคงอยู่ด้วยความสมดุลของป่าไม้ที่ทวีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นทุกคืนวัน โดยบุคคลผู้มีความศรัทธาและระลึกคุณของสรรพสิ่งทั้งหลายของชาติและแผ่นดินอันเป็นที่กำเนิดแห่งชีวิต โดยมีคุณพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องสำนึก และมีพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ที่ชาวไทยทุกคนควรทดแทน เป็นกำลังใจส่งเสริมพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้ดำรงปฏิบัติพาของพระป้ากรรมฐานเพื่อบูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จนถึงที่สุด

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด

องค์พระปฐมรัตนบูรพาจารย์มหาเจดีย์

ชั้นบนยอด บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สูงสุดด้วยความเคารพเหนือเศียรเหนือเกล้า

ชั้นสอง อัญเชิญรูปหล่อเหมือนบูรพาจารย์ อันเป็นพ่อแม่ครูบาพระอาจารย์ใหญ่ในสายกรรมฐานสถิตอยู่ให้

กราบระลึกบูชา

ชั้นหนึ่ง อัญเชิญรูปพ่อแม่ครูบาพระอาจารย์อยู่ในปัจจุบัน ด้วยความเคารพอย่างเรียนเพียรตายด้วย

องค์พระปฐมรัตนบูรพาบูชาคุณ จัดสร้างขึ้นเมื่อมีมนุษย์ผู้มีศรัทธาความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีวิริยะในสิ่งที่ควรเพียร มีสติในสิ่งที่ควรระลึกได้ มีสมาธิในสิ่งที่ควรตั้งมั่น มีปัญญาในสิ่งที่ควรรอบรู้ มีทุนทรัพย์สร้างในสิ่งที่เป็นอริยทรัพย์ เป็นกองทัพนครกรรมฐานสมดุลกันแล้ว ย่อมเป็นช้างสารมหากำลังใหญ่ที่จะปกป้องคุ้มครองพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาด้วยชีวิต ครั้งพุทธกาลท่านได้ทรงยกย่องป่าและวัดเป็นป่ามาก อุดมด้วยสัตว์ป่านานาชนิดทั้งนั้น มีหน้าซำเป็นที่ประสูติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสรู้และแสดงธรรมจักรถึงปรินิพพาน ย่อมเป็นป่าเต็มภูมิ ตลอดถึง

ที่มา : <https://watpaphukon.org/prathomrattanabhurapajhan/>

พระวินัยอนุสาสน์และพระสูตรต่างๆ แทบทุกสูตรข้องเกี่ยวกับป่าๆ ดงๆ ภูเขา เพราะเป็นที่สัปปายะ สำหรับบำเพ็ญภาวนา เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอันทรงพลังแห่งกองทัพธรรมกรรมฐาน อันกัมปนาทแสนยานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ทรงสถิตไว้ในโลกมาจนถึงทุกวันนี้

ปัจจุบันสถานที่นี้และป่าอื่นๆ ดำรงอยู่ดงงามด้วยฝีมือของมนุษย์อันมี ศีล สมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร อันใหญ่ยิ่งที่จะสืบทอด ย่อยก รักษา บำรุง ส่งเสริมด้วยความกตัญญู รู้ถึงคุณพระมหากษัตริย์คุณต่อสัตว์โลกอันยิ่งใหญ่ ไพบาลของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เหตุฉะนั้น พวกเราชาวพุทธควรที่จะรักษาป่าประดู่รักษาชีวิต เพื่ออนุชนของเราจะได้สืบ จะได้รัก จะได้ส่งเสริมป่า เพื่อชีวิตของพวกเขาเอง ยิ่งนานวันคุณค่าแห่งความขลังยิ่งทวีอานุภาพเพิ่มมากขึ้น อิฐทุกก้อน ดินทุกกำ คือประวัติศาสตร์ และอารยธรรมแห่งคุณความดี ของความเป็นไทยอย่างเต็มภาคภูมิ ความสง่างามของพญานาคทองสัมฤทธิ์ ๔ ตนนี้ยังคงผงาดอยู่ประกาศศรัทธาบูชาคุณ สวณกระแสนมแห่งความเปลี่ยนแปลง ที่กรรโชกกรุนแรง อย่างมั่นคงตราบจรไกล

ประวัติเจ้าอาวาส

พระครูสังฆรักษ์ พุทธิพงษ์ อภิชาโต มีชื่อเดิมว่า นาย “พุทธิพงษ์” นามสกุล “ว่องพานิช” เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก ราศีพฤษภ ณ โรงพยาบาลหัวเฉียว ถนนบำรุงเมือง แขวงคลองมหาราค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร โยมบิดาชื่อ “นายไพโรจน์ ว่องพานิช” โยมมารดาชื่อ “นางปิยวรรณ ปฐมรัตน์(วิรวรรณ)” ท่านเป็นลูกคนกลางโดยมีพี่ชายและน้องสาวคือ นายเกียรติศักดิ์ และนางสาวศรียา ว่องพานิช ประวัติท่านได้ใช้ชีวิตในวัยเด็กที่จังหวัดนครปฐม ได้รับการศึกษาภายในโรงเรียนวัดมาโดยตลอด จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้เข้ามาศึกษาต่อภายในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนปทุมคงคา ซึ่งเป็นปีแรกที่ได้เริ่มมีการก่อสร้างวัดป่าภูก้อน ดังนั้นในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ของทุกสัปดาห์ซึ่งไม่มีเรียนหนังสือ ท่านและคุณแม่ปิยวรรณต้องเดินทางจากกรุงเทพฯ มาที่พื้นที่ก่อสร้างวัดป่าภูก้อนเพื่อส่งของ วัสดุก่อสร้าง รวมถึงเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ และต้องรีบกลับเข้ากรุงเทพฯ ก่อนเข้าวันจันทร์เพื่อให้ทันเรียนหนังสือ เป็นเช่นนี้ตลอดช่วงการก่อสร้างวัด

ที่มา : <https://watpaphukon.org/prathomrattanabhurapajhan/>

ช่วงต้น พ.ศ. ๒๕๓๕ ท่านได้มีโอกาสตามคุณแม่ปิยวรรณไปกราบนมัสการพระราชินีโรจรงศ์สิมภีร์ปัญญาวิศิษฎ์ หรือหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี เป็นพระภิกษุฝ่ายวิปัสสนาธุระสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และเมื่อพบกับหลวงปู่เทสก์แล้วก็ได้เกิดธรรมนิมิตเกิดความคิดต้องการที่จะบวชอย่างแรงกล้าในวันที่ ๒๗ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ อายุ ๒๔ ปี ท่านได้อุปสมบทครั้งแรก ณ วัดหินหมากเป้ง ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย โดยมีพระธรรมไตรโลกาจารย์ (รักษ์ เรวโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์วินัย เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์ทรงวุฒิ ธรรมวโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ และได้รับฉายาว่า “อนุตฺตโร”^๑

เมื่ออุปสมบทแล้วพระพุทธิพงศ์ก็ได้จำพรรษาแรกที่วัดหินหมากเป้ง ในพรรษาที่สองและสามก็ได้ตามไปอุปฐากหลวงปู่เทสก์ที่ถ้ำขาม จบจนถึงวาระสุดท้ายที่หลวงปู่เทสก์ได้ละสังขาร หลังจากเสร็จสิ้นพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธิพงศ์ก็ได้ไปจำพรรษาทางใต้บ้าง เข้ามาในกรุงเทพฯ จนถึงวัดบรมนิวาสและได้ลาสิกขาไปเมื่อได้พรรษาที่ ๘ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากท่านได้ใช้ชีวิตในเพศฆราวาสก็เกิดความเบื่อหน่าย จึงได้อุปสมบทในบวรพุทธศาสนาอีกครั้ง ในวันที่ ๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร โดยมี พระเทพญาณวิศิษฎ์ (พระธรรมบัณฑิต อภิพล อภิพล) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูปลัดบุญยืน บุญญโพล เป็นพระอนุสาวนาจารย์ และได้รับฉายาคือ “อภิชาโต” ณ วันที่ ๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระเทพญาณวิศิษฎ์ ขึ้นเป็นพระราชราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมบัณฑิต สามารถตั้งฐานานุกรมจึงแต่งตั้งให้ พระพุทธิพงศ์ อภิชาโต ดำรงตำแหน่ง “พระครูสังฆรักษ์” ณ วันที่ ๑๓ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ หลังจากอุปสมบทแล้ว พระครูสังฆรักษ์ พุทธิพงศ์ อภิชาโต ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม จนสอบได้นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดศรีสุมังคล์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

^๑ วัดป่าภูก้อน. (ไม่ปรากฏปี). ประวัติและปฏิปทาเจ้าอาวาส. ออนไลน์

วันที่ ๑ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ พระครูสุทธิปัญญาวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอหนองสูง (ธรรมยุต) ได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายเถรสมาคม ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แต่งตั้งให้ พระครูสังฆรักษ์ พุทธิพงษ์ อภิชาโต ดำรงตำแหน่ง รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าภูก้อน จวบจนปัจจุบัน

บรรณานุกรม

หนังสือ

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (๒๕๖๑). พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ผู้ถวายชีวิตรักษาแผ่นดินอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระธรรมปริยัติโมลี. (๒๕๓๖). ประวัติวัดมณีมาวาส จังหวัดอุดรธานี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์.

ออนไลน์

กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๘). วัดมณีมาวาส จังหวัดอุดรธานี. สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, จาก https://www.m-culture.go.th/travel/ewt_news.php?nid=271&filename=index

พระสังฆาธิการ. (ไม่ปรากฏปี). พระเทพวิสุทธาจารย์ (บุญ ปุณฺณสิริ). สืบค้นเมื่อ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓, จาก https://sanghatikan.com/monk_view.php?ID=15356

วัดป่าภูก้อน. (ไม่ปรากฏปี). ประวัติและปฏิปทาเจ้าอาวาส. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓, จาก <https://watpa-phukon.org/dean/>

Thailand Tourism Directory. (ไม่ปรากฏปี). อนุสาวรีย์กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม. สืบค้นเมื่อ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๓, จาก <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/compare/itemid/1249>

วังนาคินทร์คำชะโนด

ป่าต้นชะโนด

ที่มา : <https://travel.kapook.com/view174532.html>

วังนาคินทร์คำชะโนดคือสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดอุดรธานี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านดุง มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวที่ศรัทธาในพญานาค มีลักษณะทางกายภาพเป็นเกาะกลางบึง พื้นที่ประมาณ ๕๐ ไร่ ชาวบ้านเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ประทับของพญานาคผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ คือ พ่อปู่ศรีสุทโธและแม่ย่าศรีปทุมมา เหตุที่มีชื่อว่าคำชะโนดนั้น เนื่องจากในภาษาถิ่น คำ หมายถึงพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง และมีต้นชะโนดขึ้นอยู่หนาแน่น

ตำนานคำชะโนด

ตามตำนานเล่าว่า เดิมพ่อปู่ศรีสุทโธนาคราชและบริวารอาศัยอยู่ที่หนองแสร่วมกับพญาสุวรรณนาคราชและบริวาร ทั้งสองฝ่ายต่างมีไมตรีต่อกันและตกลงระหว่างกันว่าถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหาอาหารได้ก็จะนำมาแบ่งปัน วันหนึ่งพญาศรีสุทโธนาคราชหาช้างมาได้ ๑ ตัว และนำมาแบ่งให้พญาสุวรรณนาคราชผู้เป็นสหาย วันต่อมาพญาสุวรรณนาคราช หาเม่นมาได้ ๑ ตัว ก็นำมาแบ่งให้พญาศรีสุทโธนาคราชเช่นกัน แต่พญาศรีสุทโธนาคราชกลับไม่พอใจเนื่องจากมองเห็นแต่เพียงขนเม่นและเข้าใจผิดไปว่าพญาสุวรรณนาคราชเอาเปรียบตน

ในคราวที่พญาศรีสุทโธนาคราชหาเหยื่อมาได้ สัตว์ชนิดนั้นมีขนสั้นเล็กนิดเดียว แต่ร่างกายกลับใหญ่โตเช่นช้าง ในขณะที่สัตว์ที่พญาสุวรรณนาคราชหามาได้นั้นกลับมีขนยาวกว่าใหญ่กว่ามาก ชะรอยว่าสัตว์ชนิดนี้น่าจะมีขนาดใหญ่เหมือนเป็นแน่ ทำให้พญาศรีสุทโธนาคราชและพญาสุวรรณนาคราชเกิดหมางใจต่อกัน และสู้รบกันนานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน สรรพสัตว์ที่อาศัยอยู่ในหนองน้ำนั้นต่างได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนบาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก

เกาะคำชะโนด

ที่มา : <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/1237>

ความเดือดร้อนนี้ลามไปถึงพระอินทร์ จึงต้องลงมาหาทางไกลเกลี้ยให้พญานาคทั้งสองสงบศึก พระอินทร์มีเทวโองการให้พญานาค ๒ ตนชุดแม่น้ำแข่งกัน พญาศรีสุทโธนาคราชรับบัญชาแล้วรีบลงมือชุดแม่น้ำทันที โดยไม่รอช้า พื้นที่ใดเป็นหินพญาศรีสุทโธนาคราก็เว้นไว้และเลี้ยวไปชุดบริเวณที่เป็นดินทรายแทนทำให้แม่น้ำมีลักษณะโค้งไปมา มีความเชื่อว่าเป็นที่มาของนามแม่น้ำว่าแม่น้ำโขง ซึ่ง “โขง” มาจากคำว่าโค้งนั่นเอง

ส่วนพญาสุวรรณนาคราชนั้นใจเย็นกว่าจึงค่อยๆ ชุดแผ่นดินจนเกิดเป็นแม่น้ำที่มีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่เลี้ยวพื้นที่ที่เป็นหิน จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ใช้เวลานานมากถึงจะชุดเสร็จ จึงทำให้แม่น้ำสายนี้ได้ชื่อว่า “น่าน” มาจากคำว่านานนั่นเอง

เมื่อผลการแข่งออกมา ปรากฏว่าพญาศรีสุทโธนาคราชชุดแม่น้ำเสร็จก่อนพญาสุวรรณนาคราชนั้น จึงถือว่าเป็นผู้ชนะ พระอินทร์จึงทรงประทาน “ปลาบึก” ให้มาอาศัยอยู่ในลำน้ำโขง และให้คำชะโนดแห่งนี้ เป็นทางขึ้นลงระหว่างโลกมนุษย์และเมืองบาดาลของพญานาค ซึ่งทางขึ้นลงนี้บ้างก็ว่ามี ๓ แห่งคือ ๑ พรหมประกายโลก หรือคำชะโนด ๒ พระธาตุหลวงนครเวียงจันทน์ และ ๓ พระธาตุค่านครเวียงจันทน์

อีกเรื่องเล่าของชาวบ้านนั้นเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้นอกจากจะมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่อยู่ของบรรดาพญานาคแล้วยังมีความเชื่อเรื่องเมืองบังบดลับแลด้วย

ครั้งหนึ่งมีสุภาพสตรีสองคนแต่งกายคล้ายหญิงสาววังเดินออกมาจากเมืองคำชะโนด มาขอยืมตำหูก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ทอผ้าจากชาวบ้านเมืองไพร ที่อยู่ห่างจากคำชะโนดไปประมาณ ๔ กิโลเมตร สตรีทั้งสองนี้ได้พูดคุยกับเจ้าของบ้านอย่างถูกต้อง จนเวลาล่วงเลยไปมากเจ้าของบ้านจึงชวนค้างคืนด้วย เมื่อเจ้าของบ้านจัดที่หลับที่นอนเสร็จแล้ว จึงเชิญแขกเข้าพักตามธรรมเนียม แต่สตรีทั้งสองนี้กลับขอให้ช่วยปูที่นอนไว้ในเพนียดกระเชอใบใหญ่ที่อยู่ใต้ถุนบ้านแทน ซึ่งเจ้าของก็ไม่ขัดข้องหากแต่ยังเก็บความสงสัยไว้ เมื่อตักตักเจ้าของบ้านจึงได้ส่องไฟลงมาดูสตรีทั้งสอง แต่กลับต้องพบว่าในเพนียดนั้นเป็นงูใหญ่สองตัวนอนขดอยู่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะพญานาคจะกลับคืนร่างเดิมในเวลานอนหลับเสมอ เมื่อรุ่งเช้าสตรีทั้งสองก็เดินจากไป

ป่าคำชะโนดจึงมีชื่อเสียงโด่งดังรู้จักกันดีในฐานะ “เมืองพญานาค” เชื่อกันว่าเป็นทางเชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์กับเมืองบาดาล โดยมีพญานาคราชพ่อปู่ศรีสุทโธและแม่ย่าศรีปทุมมา คอยปกปักรักษา ซึ่งนอกจากตำนานพญานาคแล้ว ภายในวังนาคินทร์คำชะโนดก็ยังมีสถานที่ที่น่าสนใจอีกหลายจุด ได้แก่

ศาลของพ่อปู่ศรีสุทโธและแม่ย่าศรีปทุมมา

คือศาลสำหรับสักการะผู้ปกครองวังนาคินทร์คำชะโนด ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของสถานที่แห่งนี้ เป็นแต่ละวันจะมีผู้คนที่เคารพศรัทธาเดินทางมาขอพรกันเป็นจำนวนมาก

ศาลของพ่อปู่ศรีสุทโธและแม่ย่าศรีปทุมมา

ที่มา : <https://travel.kapook.com/view174532.html>

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

เป็นความจริงที่ว่าบ่อน้ำแห่งนี้ไม่เคยเหือดแห้ง อ้างอิงจากระดับน้ำในบ่อที่ไม่เคยหายไป ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสถานที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองบาดาลกับโลกมนุษย์ของเหล่าพญานาค บางคนเชื่อว่าน้ำจากบ่อสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บและขจัดสิ่งอัปมงคลได้ และประชาชนส่วนใหญ่ยังตักน้ำใส่ขวด เพื่อเก็บกลับไปสักการะ เพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๒ ก็ได้นำน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ไปเป็นน้ำอภิเษกของจังหวัดอุดรธานี

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ที่มา : <https://siamrath.co.th/n/80458>

ต้นมะเดื่อยักษ์

ต้นมะเดื่อขนาดใหญ่อายุราว ๑๐๐ ปี มีความเชื่อว่าเป็นขุมทรัพย์ของพ่อปู่ศรีสุทโธและแม่ย่าศรีปทุมมา ซึ่งในช่วงใกล้วันออกผลสลากกินแบ่งรัฐบาล จะมีบรรดานักเสี่ยงโชคมาราบไหว้ขอพรจากต้นมะเดื่อยักษ์กันอย่างเนืองแน่น

ต้นมะเดื่อยักษ์

ที่มา : <https://travel.kapook.com/view174532.html>

ต้นชะโนด

ด้วยความที่ป่าคำชะโนดเป็นป่าพรุ มีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ผืนดินมีความชื้นสูงและเปียกตลอดปี เหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชพิเศษชนิดหนึ่งซึ่งก็คือ “ต้นชะโนด” พืชชนิดนี้พบได้ที่เกาะคำชะโนดเพียงแห่งเดียวเท่านั้น มีลักษณะคล้ายต้นตาล ต้นมะพร้าว และต้นหมากอยู่ในต้นเดียวกัน เมื่อเติบโตเต็มที่จะมีขนาดเท่าต้นมะพร้าว มีกาบห่อหุ้มรอบๆ ลำต้นและมีหนามแหลมยาว ออกผลเป็นทะลายคล้ายมะพร้าว แต่ผลเล็กกว่า ไม่นิยมนำมารับประทาน เพราะมียางเหนียว หากสัมผัสโดนผิวหนังจะทำให้เกิดอาการระคายเคืองได้

ต้นชะโนด

ที่มา : <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/1237>

เนื่องจากแรงศรัทธาจากทั่วทุกสารทิศที่เดินทางไปยังป่าคำชะโนดเป็นจำนวนมาก จึงทำให้คณะกรรมการได้ออกกฎระเบียบ ๖ ข้อ ได้แก่

๑. ห้ามจุดธูปเทียนบูชาในป่าคำชะโนด
๒. ให้นำพานบายศรีหรือเครื่องเซ่นไหว้กลับไปด้วย เพื่อเป็นการลดขยะ
๓. งดโยนเหรียญลงบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
๔. งดปล่อยปลาและสัตว์น้ำลงไปในแหล่งน้ำ

บรรณานุกรม

- โชติ ศรีสุวรรณ. (๒๕๖๐). **ตำนานพญานาค และคำชะโนด ปากทางสู่เมืองบาดาล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊ค.
ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. (๒๕๖๑). **นาคสถานในภาคอีสานของไทย**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
กระปุกดอทคอม(๒๕๖๑). **คำชะโนด จ.อุตรธานี สถานที่เกี่ยวกับศักดิ์สิทธิ์แห่งดินแดนพญานาค** (ออนไลน์). สืบค้น
เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓. จาก <https://travel.kapook.com/view174532.html>
สยามรัฐ. (๒๕๖๒). **นำน้ำศักดิ์สิทธิ์คำชะโนดเตรียมทำยาตามศาสตร์ “ตำรับยาแพทย์แผนไทย”** (ออนไลน์). สืบค้น
เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓. จาก <https://siamrath.co.th/n/80458>
Thailand Tourism Directory (๒๕๖๓). **คำชะโนด** (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓. จาก <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/info/attraction/detail/itemid/1237>

คำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ ๕๙๖๒/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓

ตามที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าพระกฐิน ให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นำไปถวายพระสงฆ์จำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ วัดมิ่งขวัญนิมิตตวาส ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี นั้น

เพื่อให้การดำเนินการจัดพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เหมาะสมและสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

อธิการบดี

ประธานกรรมการ

รองอธิการบดีฝ่ายองค์กรกิจและพัฒนาคุณภาพ

รองประธานกรรมการ

คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กรรมการ

ผู้ช่วยอธิการบดีทุกฝ่าย

กรรมการ

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

กรรมการและเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. วางกรอบนโยบายการดำเนินงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๒. สนับสนุนและให้คำปรึกษาการดำเนินงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๓. ส่งเสริมและแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานแก่บุคลากรในหน่วยงานทราบและให้ความร่วมมือ

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายองค์กรกิจและพัฒนาคุณภาพ

ประธานกรรมการ

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

รองประธานกรรมการ

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายองค์กรกิจและพัฒนาคุณภาพ

รองประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์วรพล อร่ามรัศมีกุล)

ประธานกรรมการฝ่ายต่างๆ

กรรมการ

ผู้อำนวยการส่วนบริหารงานกลาง

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวนฤมล เมืองวงศ์

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นายอนิรุทธิ์ ศรีเถื่อน

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาระหน้าที่

ประสานงานและเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่างประธานแต่ละฝ่าย และประสานงานกับกรรมการในฝ่าย เพื่อให้งานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ประธานและกรรมการฝ่ายต่างๆ

๑. ฝ่ายพิธีการและหนังสือที่ระลึก

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

ประธานกรรมการ

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

รองประธานกรรมการ

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและวิจัย สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

รองประธานกรรมการ

กรรมการ

นายสุรชัย ทุหมัด

นายวิวัฒน์ สมตน

นางสาวพิจนันท์ ทองพรรณกุล

นายปยุต ธีระสาโรช

นางสาวพินิภา ทรัพย์วิริยะกุล

นายกฤษณ์ภูษิต ติลลศิริธนภัทร์

นางสาวอุษณีย์ เล้าเจริญ

นางสาวภทรพรรณ พิษเงิน

นางสาวพิมพ์พัชัญญ์ โรจนสังวร

นางสาวกนกนิจ บงกชศุภภา

นางสาวภาวิ ภูทาวัน

นายภาณุมาศ พุกกลิ่น

นางสาวกิตติยา ชูชมฉาย

นางสาวธิดารรณ สุริยะพันธ์

นายเอกมงคล แก้วกล้า

นางสาวชนาพร กองจินดา

นายสมภพ จันเพ็ง

นายจาระไน ไชโยธา

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวสโรชา เมฆอรุณ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. จัดทำกำหนดการพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๒. จัดทำหนังสือที่ระลึกพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๓. จัดองค์ผ้าพระกฐินพระราชทาน

๔. ประสานงานกับฝ่ายประสานงานและต้อนรับเกี่ยวกับการแจกหนังสือที่ระลึก

๕. ประสานงานกับวัดที่จะไปถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๖. ดูแลกิจกรรมให้เป็นไปตามกำหนดการ

๗. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. ฝ่ายจัดหาปัจจัยถวายองค์พระกฐินพระราชทาน

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนิสิต

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนิสิต

รองประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุรรัตน์ จินพงษ์)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศักยภาพนิสิต

รองประธานกรรมการ

(อาจารย์วิไลกุล หนูแก้ว)

กรรมการ

คุณบดี (ทุกคณะ, วิทยาลัย)

ผู้อำนวยการสำนักงาน/สถาบัน/สำนัก หัวหน้าส่วนงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสำนักงาน/
สถาบัน/สำนัก (ทุกสำนักงาน สถาบัน สำนักและทุกส่วนงาน)

ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตทุกแห่ง

ประธานสภาคณาจารย์และพนักงาน

ผู้อำนวยการส่วน หัวหน้าฝ่าย และหัวหน้างาน สังกัดสำนักงานอธิการบดี

บุคลากรส่วนกิจการนิสิต

ประธานชมรมผู้สูงอายุ มศว

นายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นายกสมาคมศิษย์เก่าสาธิตประสานมิตร

นายกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนสาธิต มศว ปทุมวัน

นายกสมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

นายกสมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

นายกองค์การนิสิต, ประธานสภานิสิต, ประธานสโมสรนิสิตคณะและวิทยาลัย

หัวหน้างานบริหารและศิษย์เก่าสัมพันธ์

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวธัญลินี โพธิ์ปั้น

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. จัดหาและรวบรวมปัจจัยเพื่อร่วมเป็นเจ้าของภาพการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

๒. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓. ฝ่ายการแสดงและตกแต่งสถานที่พิธีสมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน

คุณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์

รองประธานกรรมการ

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพิกา รอดสการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวดี มากพา

อาจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เขาวานานนท์

อาจารย์กษิต์เดช เนื่องจำนงค์

นางมาลา วงษ์งาม

นางสาวสุพัตรา แก้วอ่อน

นายสายชล จิตรีขาน

นายชูเกียรติ เอกนาม

นางสาวนุชนารถ รอดสอาด

นางสาวจารุวรรณ ส่งเสริม

นางสาวไรวินท์ ลีวัฒนานูนงศ์

นางสาวพัฒนชิตา เดชครุฑ

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวนัยนา วงษ์ยี่มะเ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นิสิตช่วยงานคณะศิลปกรรมศาสตร์ (นักแสดง) ๑๑ คน ดังนี้

นายธวัชชัย นุกรรมย์

นางสาวชลลดา อภิบาล

นางสาวณัฐชิตา บุญศักดิ์

นางสาวปณิตา ภู่วิเศษเดชาพนธ์

ภาระหน้าที่

๑. จัดยานพาหนะ รับ – ส่ง กรรมการที่ปฏิบัติหน้าที่และบุคลากรที่ไปร่วมงาน
๒. ประสานงานทุกฝ่ายในการจัดรถรับ - ส่ง ในวันเตรียมงานและวันงาน
๓. ประสานงานด้านการจราจรในการเดินทาง รวมทั้งประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่เกี่ยวกับเส้นทางในการเดินทาง
๓. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๖. ฝ่ายที่พัก

คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังวาน ยอดวิเศษศักดิ์ อาจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ พันธบุตร
 อาจารย์ ดร.รินบุญ นุชน้อมบุญ อาจารย์ภัทรนันท์ ไททยะสิน
 อาจารย์อธิป เตชะพงศธร นางสาววิลาวัลย์ ม่วงพลับ
 นายสาวิทย์ ปัญญาสิทธิ นางสาวสิรินภา ชาวกันหา
 นายเอนก สังสรน้อย

นายวรทัศน์ วัฒนชีวโนปกรณ์

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวอุบลวรรณ บุญบำรุง

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาววิวัฒน์ โยทัยเคลื่อน

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. ติดต่อประสานงานจัดหาที่พักสำหรับคณะกรรมการและบุคลากรที่เข้าร่วมงานพิธี
๒. จัดเตรียมที่พักสำหรับคณะกรรมการและบุคลากรที่เข้าร่วมงานพิธี
๓. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗. ฝ่ายต้อนรับและประสานงาน

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

ประธานกรรมการ

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

รองประธานกรรมการ

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและวิจัย สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

รองประธานกรรมการ

อาจารย์ ดร.ปรวัน แพทยานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีรัฐ ภัคศิรินชิต

อาจารย์ปิ่นลั่น ปุณฺณประภา

นางสาวโสโรชา เมฆอรุณ

นางสาวพินิภา ทรีพิยวิริยะกุล

นายสุรชัย ทูหมัด

นายกฤศณัฐ ดิลกศิริธนาภัทร์

นางสาวอุษณีย์ เล้าเจริญ

นางสาวพิจนันท ทองพรรณกุล

นางสาวภทรพรรณ พีชเงิน

นางสาวกนกนัจ บงกชศุภภา

นายภาณุมาศ พุกกลิ่น

นางสาวกิตติยา ชูชมฉาย

นางสาวชนาพร กองจินดา

นางสาวพิมพ์พัชฌ์ โจรนสังวร

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวธิดารรณ สุริยะพันธ์

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. ต้อนรับผู้บริหาร แยกผู้มีเกียรติ และคณะกรรมการที่มาร่วมงานในพิธีสมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน และพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๒. แจกของที่ระลึกแก่ผู้มีเกียรติ
๓. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๘. ฝ่ายประสานงานจัดภัตตาหารและจัดเลี้ยง

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายองค์กริกษ์และพัฒนากายภาพ ประธานกรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แพทย์หญิงดุจเดือน สີละมาต)
 คณบดีคณะเทคโนโลยีและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์การเกษตร รองประธานกรรมการ
กรรมการ

บุคลากรส่วนพัฒนาความยั่งยืน จำนวน ๗ คน
 บุคลากรคณะเทคโนโลยีและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์การเกษตร จำนวน ๑๑ คน
 บุคลากรวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย จำนวน ๘ คน
 นางสาวจิราภรณ์ ธรรมมาลัย กรรมการและเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. ประสานงานกับวัดที่จะไปถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน เพื่อดำเนินการจัดภัตตาหาร สำหรับพระภิกษุ และจัดเลี้ยงแก่ผู้มีเกียรติ คณะกรรมการ รวมทั้งผู้ร่วมงาน
๒. ประสานงานกับฝ่ายจัดการเดินทางและจัดเตรียมสถานที่ในการกำหนดสถานที่ จำนวนโต๊ะ เก้าอี้ให้เหมาะสม และเพียงพอ
๓. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๙. ฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์

ผู้อำนวยการสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา ประธานกรรมการ
 รองผู้อำนวยการฝ่ายสร้างสรรค์และบริการสื่อการเรียนรู้ รองประธานกรรมการ
 รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและนวัตกรรมการศึกษา รองประธานกรรมการ
กรรมการ

บุคลากรสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 10 คน
 นายสุเมธ กลิ่นหอม กรรมการและเลขานุการ

ภาระหน้าที่

๑. รับผิดชอบระบบเสียง บันทึกภาพนิ่ง และบันทึกวีดิทัศน์ในพิธีสมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน และพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์
๒. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑๐. ฝ่ายการเงินและบัญชี

ผู้อำนวยการส่วนการคลัง

ประธานกรรมการ

กรรมการ

บุคลากรส่วนการคลัง และบุคลากรงานสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ส่วนทรัพยากรบุคคล

ภาระหน้าที่

๑. รวบรวมเงินบริจาคและเบิกจ่ายเงินดังกล่าว เพื่อมอบให้แก่วัดที่ไปถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๒. รวบรวมค่าขอตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายของแต่ละฝ่าย เพื่อเสนอขอจัดสรรงบประมาณจากเงินสวัสดิการของมหาวิทยาลัย
๓. ประสานงานกับกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑๑. ฝ่ายเลขานุการ

ผู้อำนวยการส่วนบริหารงานกลาง

ประธานกรรมการ

กรรมการ

บุคลากรส่วนบริหารงานกลาง

นางสาวนฤมล เมืองวงศ์

นางกัญญาภัทร เทวาพิทักษ์

นายชูศักดิ์ สุขสำราญ

ภาระหน้าที่

๑. จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๒. จัดทำประกาศมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง ขอเชิญร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๓. จัดทำหนังสือเชิญเข้าร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานและของกฐิน เพื่อมอบให้ฝ่ายจัดหาปัจจัยถวายองค์พระกฐินพระราชทาน สำหรับแจกให้บุคลากร ผู้ปกครองนิสิต ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสาธิตศิษย์เก่า และบุคคลทั่วไป
๔. ดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินงานพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๕. จัดทำหนังสือตอบขอบคุณผู้ร่วมสมทบทุนเป็นเจ้าภาพพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
๖. ประสานงานกับประธานและกรรมการทุกฝ่าย
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

กรรมการและเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

สั่ง ณ วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ